

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

1

La mulți ani!

UN DRUM GLORIOS

A STFEL a caracterizat tovarășul Nicolae Ceaușescu, la recenta sesiune a Marii Adunări Naționale, perioada pe care România a străbătut-o în cincinalul care, strict calendaristic, se încheie în ultima zi a anului 1975, altminteri, pe ansamblul sarcinilor sale, el fiind realizat cu 5 luni mai devreme. Cu alte cuvinte, sarcinile planului național unic de dezvoltare economico-socială a României pe anul 1976 este în plină concretizare, ca parte integrantă a cincinalului stabilit până în 1980 inclusiv, potrivit Directivelor Congresului al XI-lea al Partidului.

Dar în aceasta nu vedem doar o victorie în confruntarea cu factorul Timp, ci un complex de izbînzii în perfecționarea generală a conducerii producției industriale și agricole, în accentuarea, programatică, a înzestrării tehnice la parametrii mondiali, o tot mai chibzuită gospodărire, un spirit mai cutezător de inovație, o viziune de ansamblu tot mai fecundă ca responsabilitate și randament social-economic. Noul cincinal marchează cu succes trecerea într-o nouă etapă a operei de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, — etapă în care se va asigura creșterea și modernizarea în continuare a bazei tehnico-materiale, valorificarea mai înaltă a potențialului economic, amplasarea rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării. Va fi continuată cu fermitate politica de industrializare pe baza noilor cereri ale științei și tehnicii; se va realiza modernizarea întregii agriculturi.

Subliniind aceste sporite dimensiuni pe ansamblul economiei naționale, secretarul general al Partidului a adăugat că, în această perioadă cînd România va face un nou și mare pas înainte spre reducerea decalajelor care o mai diferențiază de țările avansate economicește, se va acționa în mod intens pentru dezvoltarea democrației socialiste, pentru asigurarea participării întregului popor la conducerea societății.

Marcind asemenea rezultate și trasînd asemenea perspective pentru progresul țării, ampla expunere de la tribuna Marii Adunări Naționale a îmbrățișat cu atît mai îndreptățit orizontul larg deschis în fața întregii omeniri prin profunde schimbări în dezvoltarea social-politică a lumii, prin creșterea avîntului forțelor revoluționare, progresiste și democratice în lupta pentru promovarea unei politici noi în viața internațională.

Făcută pârtașă — prin radio și televiziune, prin presa scrisă — pertinente analize a principalelor aspecte și probleme internaționale, întreaga noastră opinie publică a resimțit un legitim sentiment de mîndrie că în fruntea uridului ce călăuzește destinele țării se află un om o asemenea capacitate de aprofundare a tot ceea ce e mai semnificativ în complexa problematică a lumii contemporane, cu o forță de pătrundere și de sinteză care demonstrează atît de strălucit abordarea materialist-dialectică a situației mondiale și, prin consecință, definirea științifică a coordonatelor ei de evoluție și transformare.

Iar această mîndrie, devenind ea însăși una din forțele motrice ale revoluției noastre socialiste, a fost cu atît mai puternic proiectată în spirite prin situarea definitorie a României, a rolului ei de factor activ pe arena internațională, în problemele-cheie, — precum cea a dezarmării, cea a unei noi așezări economice, cea a revigorării Organizației Națiunilor Unite. Toate avînd ca generator și ca finalitate consolidarea continuă a principiilor de asigurare și afirmare a suveranității, a independenței, a integrității naționale, a respectării voinței fiecărui popor de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, a eliminării practicilor, nefaste, de folosire a forței sau a amenințării cu forța, de amestec din afară în treburile interne ale unei țări. Este — acesta — însuși imperativul dăinuirii identității noastre în istorie, imperativ care-și reverberază undele și în paginile cu deplin rost consacrate, în acest număr sărbătoresc al revistei, premiselor de înfăptuire pe ansamblul istoriei românești a epopeii naționale.

În convergența de la inimă la inimă a acestor imperative, investite cu cel mai nobil sigiliu al unanimității românești — cei meniți a da o nouă strălucire literaturii și artei noastre contemporane se simt cu atît mai îmbogățiți în coardele de vibrație ale patriotismului proiectat pe granul — ce devine astfel încă mai luminos — al umămului autentic revoluționar.

Pe care, cu o sporită demnitate a conștiinței de sine, și fiii patriei îl semnifică în cuget și în faptă.

George Ivașcu

Desen de RALUCA GRIGORCEA

Lumina e întreagă

Sub coperișul nostru ca-ntr-o imensă casă
Lumina e întreagă și zveltă, ca o ciută
Care-a sărit prăpăstii în goana străbătută
Pentru-a putea pătrunde prin geamuri mai frumoasă.

Lumina e întreagă în oameni, pietre, plante,
Și-n ochii noștri-ajunsă de-odată înviază
Cînd ne privim, adăugînd o rază
Cu străluciri adînci, de diamante.

Lumina e întreagă, egală și profundă,
Prezentă ca pe boltă Marea Ursă:
În inimile noastre e nescata-i sursă
Și nimenea nu poate s-o ascundă.

Doar singuri orbii ar putea s-o mustre
Atunci cînd miezul zilei îl inundă.
Cînd șerpuiește sprinten ca o undă
Și cade-apoi pe creștete, din lustre.

Virgil Teodorescu

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Darie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor șef adjuncți : G. Dimisianu. Secretar general de redacție : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Colaborare și înțelegere între națiuni

IN VIAȚA INTERNAȚIONALĂ, anul 1975 marchează un pas înainte către afirmarea necesității imperioase a destinderii, a înțelegerii, a colaborării, singurele linii directoare pe drumul către prosperitate, progres și pace. În acest sens, remarcabilul document, de înaltă valoare teoretică și practică, expunerea prezentată de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Marea Adunare Națională, analizează, cu strălucită pătrundere, schimbările mari ce au avut și au loc pe arena internațională și pune în lumină principiile fundamentale ale politicii noastre externe. În primul rând, trebuie subliniat faptul că în elaborarea și infaptuirea acestei politici, în dezvoltarea relațiilor României cu celelalte state, a relațiilor Partidului Comunist Român cu forțele revoluționare, democratice și progresiste, rolul hotărâtor și creator revine tovarășului Nicolae Ceaușescu. Asupra amplei activități a țării noastre pe arena internațională, care atinge dimensiuni fără precedent și este pretutindeni salutăată cu viu interes și cu respect, ideile și acțiunile președintelui Nicolae Ceaușescu și-au pus amprenta, cu deosebit succes, inserându-se în paginile de frunte ale istoriei contemporane. Vizitele făcute în țări din Europa, Asia, Africa și America, înaltele oaspeți primiți la București, tratatele, declarațiile solemne comune semnate în capitale străine și în capitala noastră, marele număr de acorduri și înțelegeri bilaterale de cooperare și colaborare economică, tehnico-științifică, culturală, au fundamentat, larg și puternic, relațiile României cu alte țări. Menționăm că, în prezent, țara noastră are relații diplomatice și consulare cu 126 de state și relații economice cu mai mult de 130 de țări de pe meridianele lumii.

Definiții limpezi, precise

CONCEPȚIILE SĂNĂTOASE, SOLIDE, ce stau la temelie de neclintit a relațiilor României socialiste cu celelalte state — concepții unanim cunoscute și prețuite, ca suveranitatea și independența națională, deplină egalitate în drepturi, neamsecul în treburile interne, nerecurgerea la forță, deplina libertate în alegerea destinului propriu și în stăpânirea și fructificarea bogățiilor naționale — caracterizează și determină toate acțiunile României în viața internațională. Pentru a nu lăsa nici o posibilitate de fisură în înțelegerea acestor concepții, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat : „Trebuie să se pornească în toate împrejurările de la adevărul că principiul suveranității este universal valabil și același pentru toate statele, indiferent de mărimea sau de orinduirea lor socială, că el nu poate fi conceput decât într-un singur sens și în nici un caz nu poate fi aplicat sau interpretat în mod diferit față de o țară sau alta”. Politica externă a României are în vedere faptul că și obiectivul este dreptății și a importanțelor mutații produse în viața națiunilor și a relațiilor internaționale, cursul către destindere și tendința de colaborare s-au accentuat. Totuși, aceste tendințe sînt încă fragile și departe de a constitui caracteristica principală a climatului politic mondial. În abordarea problemelor internaționale, așa cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu în expunerea sa, trebuie să nu se uite faptul că lumea contemporană este împărțită în state ce construiesc socialismul și comunismul, țări în curs de dezvoltare care înaintează pe calea dezvoltării economico-sociale independente și țări capitaliste dezvoltate. „Această realitate — a spus președintele Republicii Socialiste România — constituie una din trăsăturile caracteristice fundamentale ale epocii contemporane, care va continua să domine relațiile internaționale încă o lungă perioadă de timp. În aceste condiții se impune ca în abordarea tuturor problemelor complexe ale politicii mondiale să se pornească de la principiile coexistenței pașnice între țări cu orinduire socială diferită, de la necesitatea conlucrării active între toate statele, în vederea soluționării problemelor într-un spirit nou, al respectului față de dreptul fiecărui popor de a-și alege calea dezvoltării corespunzătoare propriilor interese, de a-și făuri destinul liber și de sine stătător, fără nici un amestec din afară”.

O lume mai dreaptă, mai bună

INTRE MARILE ȘI IMPORTANTELE acțiuni politice întreprinse de țara noastră, un loc de seamă îl deține preocuparea activă pentru întărirea rolului și acțiunilor Organizației Națiunilor Unite în viața politică și economică a lumii întregi. De asemenea, se înscrie, între cele mai importante documente ale anului 1975, Declarația țării noastre privitoare la instaurarea unei noi ordini politice și economice internaționale. Dacă notăm și documentul despre poziția României în problemele dezarmării putem avea o imagine, desigur incompletă, totuși edificatoare, a dinamismului, a viguroaselor și justelor acțiuni caracteristice politicii externe a României. Pe drept cuvânt s-a spus în Hotărârea Marii Adunări Naționale cu privire la politica externă a țării : „Ca și pînă acum, în întreaga sa activitate, Republica Socialistă România va porni și în viitor de la imbinarea strînsă, într-o unitate dialectică organică, a politicii interne de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, de înflorire socio-economică a patriei și de ridicare a nivelului de trai al poporului, cu politica externă consacrată victoriei cauzei socialismului și progresului, promovării destinderii, colaborării și păcii internaționale, făuririi unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră”.

Cronica

Viața literară

„Republică, măreață vatră”

● În aula facultăților tehnice ale Academiei Militare din București a avut loc un recital poetic închinat Zilei Republicii. Au fost prezenți Vlaicu Bârna, Radu Cârneli, Ionel Dincă, Dumitran Frunză și Al. Raicu.

● Cenaclul „Tudor Vianu” a consacrat ultima sa sedință din acest an prezentării unor lucrări cu conținut patriotic. Au citit poezii, eseuri și proză : Constantin Banu, Lisette Georgescu, Ana Maria Murnu, Aurora Nasta și Al. Raicu. Au mai participat : Traian Buzdugan, Mihail Cosma, Florentin Haralamb, Petre Paulescu și Virginia Șerbănescu.

● La Liceul Economic din București s-a desfășurat un festival de poezie patriotică la care și-au dat concursul : Virgil Carianopol, George Chirilă, Florin Costinescu, Lucia Negoită și Dan Verona.

● În cadrul „Salonului literar” de pe lângă Casa de cultură nr. 4 din Ca-

pitală a avut loc o dezbatere cu tema : „Tinerețutul în literatura patriei”, la care au participat : Toma Alexandrescu, George Chirilă, Viniciu Gafița și Paul Teodorescu.

● La invitația Institutului de Medicină din Timișoara, a Institutului de subingineri din Hunedoara și a liceului pedagogic din Deva, Iv. Martinovici a susținut recitalul de poezie patriotică.

● O seară de poezie închinată Republicii a avut loc la Casa de cultură din Focșani cu contribuția poezilor : Emilia Căldăraru, Irimie Străuț, și Iuliu Rațiu.

● Clubul salariaților Ministerului Economiei Forestiere și materialelor de construcții a găzduit un festival literar de poezie sub genericul „Republică, măreață vatră”. Ion Popovici a conferențiat despre marile realizări ale patriei. Au citit poezii : Mihail Cosma, Mihail Gavril, Ion Larian Postolache și Al. Raicu.

Editura Militară la 25 de ani de activitate

● La Casa Centrală a Armatei a avut loc adunarea festivă consacrată împlinirii a 25 de ani de la înființarea Editurii Militare. Adunarea a fost deschisă de generalul maior Gheorghe Gomoiu, adjunct al ministrului apărării naționale și secretar al Consiliului politic superior. A fost citit Ordinul de zi al ministrului apărării naționale al Republicii Socialiste România dat cu prilejul acestei aniversări. Directorul Editurii Militare, colonelul Tudor Tamas, a înfățișat activitatea editurii în cei 25 de

ani de existență. Au rostit cuvinte de salut Laurențiu Fulga, prim-vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, Aurel Martin, director general-adjunct al Centralei editoriale, și Valeriu Răpeanu, directorul Editurii Eminescu. Într-o atmosferă însoțită de o telegramă adresată tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, comandant suprem al forțelor armate.

Întilniri cu cititorii

● La Baia Mare, a avut loc o manifestare literară la care, pe lângă reprezentanții cenaclurilor din Baia Mare, Sighețul Marmăției, Vișeu de Sus, Borșa și Tg. Lăpuș au fost prezenți scriitorii locali : Ștefan Belu, Ion Bogdan, Vasile Gafione, V.R. Ghenceanu și Mihail Olos, ca și scriitorii fii ai Maramureșului din alte județe ale țării : Teofil Busecan, Augustin Buzura, Petre Got, Valentin Hossu-Longin, Ion Iuga, Ludovic Roman, Simion Pop și Laurențiu Ulici.

● La Casa de Cultură din Hunedoara, în cadrul „Antologiei de poezie română contemporană” au fost prezenți : Iv. Martinovici, Nicolae Dragoș și Nicolae Prelipceanu.

● Vasile Netea s-a întâlnit cu studenții Institutului pedagogic din Baia Mare și cu numeroși cititori la casele de cultură din Seini și Tg. Lăpuș.

● La Salonul creatorului din Rm. Vilcea, la Casa de cultură din Gova-Băi, la Casa magistraturii din Ploiești și la Clubul lucrătorilor din Comerțul de stat au avut loc șezători literare la care au fost prezenți Gh. Buznea, Barbu Alexandru Emandi, Ion Th. Ilea, Octav Sargețiu și Petre Strihan.

● La Muzeul memorial „B.P. Hasdeu” din Cimpina, în cadrul „Salonului literar-artistic” în care sînt prezentați scriitorii cimpineni, a fost organi-

Literatura română, conștiință militantă a epocii

● La „Casa Prieteniei” din str. Batiștei, a fost inițiată o dezbatere la care au participat cercetători de la „Institutul de istorie și teorie literară G. Călinescu”, tema discuției : „Literatura română — conștiință militantă a epocii”. Au fost prezenți Marcel Duță, Adriana Mițescu și George Munteanu.

E. Lovinescu și posteritatea critică

● Studioul de istorie literară al Muzeului literaturii Române a organizat o dezbatere cu tema „Eugen Lovinescu și posteritatea critică”. Au participat : Șerban Cioculescu, Al. Dima, Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, Ioana Postelnicu, Grigore Smeu, Dan Zamfirescu, Ileana Vrancea și Al. Oprea.

Cercul științific de bibliologie

● În cadrul sedinței de lucru a Cercului științific integrat de bibliologie al Universității din București, în holul aulei Bibliotecii Centrale Universitare, Mihail Gafița, redactor șef al Editurii Cartea Românească, a vorbit despre lucrarea „Ovidiu — Metamorfoze”, traducere și prelucrare de Scarlat Barbu Timpeanu (1808), avind prefața de prof. univ. dr. doc. Nicolae Lascu, cu text stabilit, transcriere și note de Nicolae Vasilescu-Capsali și Dan Rîpă-Bucliu.

zată un medalion „Simion Stolicu”.

● În localitatea Voineasa de pe șantierul hidrocentralei Lotru, Ion Meșoiu și compozitorul Gh. Dumitrescu s-au întâlnit cu muncitorii, tehnicienii și inginerii acestei unități, cu prilejul apariției lucrării Balada Lotrului. Festivitatea a inclus și un spectacol în cadrul căruia a fost prezentată scenarizarea poemului respectiv.

● La secția pentru copii a Bibliotecii municipale din București, a fost lansat volumul de povestiri Vulturul Ilie de Dinu Roco. A prezentat Ioana Ricus de la Editura Ion Creangă, iar actorii Vasile Mentzel și Val. Lefescu au citit pagini din volum.

Santier

Constantin Ciopraga

are la Editura Junimea versiunea românească a cunoscutei lucrări La vie et l'oeuvre de Ion Creangă de Jean Boutière, precedată de un studiu introductiv. A pregătit pentru Editura Eminescu volumul Ion Creangă interpretat de..., iar pentru Editura Junimea o carte de studii și eseuri cu titlul Între Ulyse și Don Quijote. A terminat romanul intitulat Nisipul și continuă lucrul la volumele Literatura română a secolului XX (Poezia interbelică) și Scriitori români și străini.

Meliusz Jozsef

pregătește pentru Editura Kriterion un nou volum de Poeme. Lucrează la tălmăcirea în limba maghiară a poemelor lui Geo Bogza, ce va fi încredințat tot Editurii Kriterion.

Stefan

Augustin Doinaș

va preda Editurii Eminescu un amplu eseu intitulat Ceremonia limbajului poetic, iar Editurii Minerva o ediție selectivă Hölderlin, care va cuprinde traduceri de poezii în proză și teatru.

Marin Sorescu

a predat Teatrului Lucia Sturdza Bulandra drama istorică intitulată Răceala, ce este pusă în scenă de regizorul Dan Micu. Pregătește pentru Editura Cartea Românească un nou volum de Poeme.

Al. Căprariu

a predat Teatrului Național din Cluj-Napoca piesa Gloanțe sub cerul nostru, a cărei premieră va avea loc în a doua jumătate a lunii ianuarie... Lucrează la o nouă piesă cu titlul Pensiuina speranței sau Adevărul-i minciună. Pentru Editura Dacia a pregătit un volum de eseuri Pașiuni estetice (despre cițiva mari scriitori străini). Definitivează volumul de poeme Marea călătorie.

Mircea

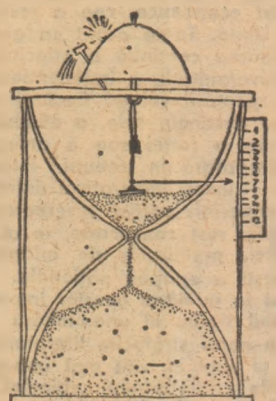
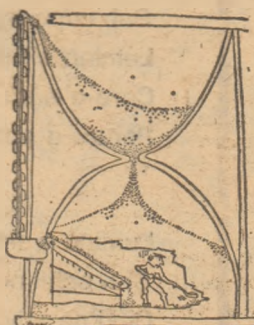
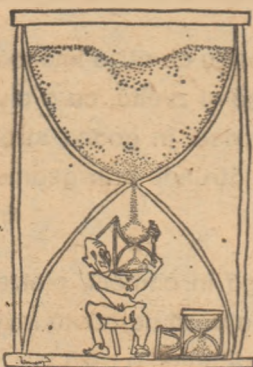
Radu Iacoban

a predat Editurii Eminescu, pentru colecția Rampa piesa intitulată Naptea ce s-a reprezentat acest an la Teatrul Național din Iași. Continuă lucrul la comedia în Visul unei nopți cu fluturi. De asemenea lucrează, împreună cu Andrei Blaier, scenariul comediei cinematografice Fotbal.

Anghel

Dumbrăveanu

are la Editura Cartea Românească romanul de dragoste intitulat Piatra de incercare. A predat totodată Editurii Dacia volumul Miracolul mării lor, în care sînt reunite tablete de călătorie despre Cuba, Uniunea Sovietică și Iugoslavia. Pregătește un volum de tălmăcirii din poezia sirbă Stevan Raickovic și poezii gruzin Otar Salaberidze și volumul poeme Întrearea în cel

Desene de Gnant — Timișoara

Istorie și transfigurare

UN CREATOR valoros de artă este un exponent integral al aspirațiilor populare, o înaltă călăuză spirituală în meandrele lungului drum al istoriei naționale. El este o voce puternică însumată în coraliitatea întregului popor, îndemnând în permanență către istorie și milenarele ei învățăminte. El tinde să devină și un maestru al artei angajate, opunându-se prin întreaga sa operă, teoretic ori în realizări de artă, literaturii indifferente, stării sale de alinare înghețată, retorismului gol de sensuri. Pentru un creator al epocii socialiste, scrisul este expresia unei misiuni încărcată de voința de a transmite idei și mesaje umaniste, tensionat de liniile de forță ale unei înalte atitudini etc. În creuzetul operei sale de artă el face să fuzioneze, la temperaturi arzătoare, problemele istoriei căreia îi aparține, a timpurilor prezente și revolute, căutând să plăsmuiască o sinteză luminoasă de precepte de viață și artă, într-un sistem de coerență și claritate deplină. Învățând de la istorie, creatorul dă ascultare unui profund comandament etic și estetic, respectând și slujind, în primul rând, adevărul. În felul acesta, el poate aspira, fiind un vast ecou sonor al istoriei poporului său, să se ridice până la facultatea de a fi un mentor necesar în formarea și consolidarea modelatoare a conștiințelor sub nobila egidă a patriotismului. Un scriitor nu se poate îndepărta de izvoarele primordiale ale însăși apartenenței sale naționale, explorând cu toția luminoasă a rațiunii și a iubirii de patrie, cele mai îndepărtate rădăcini și arboreșcențe ale istoriei țării și poporului său.

Un asemenea scriitor, cunosător profund al structurilor concepției științifice despre viață și societate, este orientat, în explorarea timpului și spațiului care se interferează în trecut și prezent, cu legile care guvernează rațional lumea, totdeauna cu ochii dilatați de cunoaștere, îndreptați către zonele libertății. Un asemenea scriitor este totdeauna deschis către fluxul viu al ideilor, al noilor descoperiri, emițind judecăți neconformiste, spărgind zidul îngust al prejudecăților. Scriitorul acesta părește atitudine abstractă și retorică, situându-se, hotărât, în planul concretizărilor de artă. Estetica sa

realistă generată de îndelungile cercetări istorice, aderența sa la întreaga complexitate a zugrăvirii marilor momente naționale, îi determină și caracteristica modernității sale. A răsfinge aspecte ale uriașei, dramaticei istorii a poporului român în oglinzile profunde ale artei, nu este echivalent cu o literatură care evadează din contemporaneitate. A fixa istoria românească în eternitatea artei, semnifică un imens travaliu patriotic demn de o fierbinte grațitudine. Valorile naționale, creațiile materiale și spirituale ale dăruitului popor dintre Carpați și Dunăre se înscriu, prin valențele artei, în circuitul universal. Literatura înrădăcinată în viața și conștiința oamenilor se încarcă de o uriașă forță energetică, de un sens umanist pluridimensional și justifică încrederea deplină în finalitatea educativă a artei.

Scriitorii care se vor inclina cu nețărmurit devotament asupra semnificației evenimentelor fundamentale din existența trecută și prezentă a poporului român, vor trebui să fie judecători luminați dar și participanți ai istoriei, alături de personajele care o însuflețesc. Istoria este, în realitatea ei ultimă, o sumă a comportamentului uman, a tuturor complexelor atitudini psihologice, raționale, a tuturor pasiunilor și sentimentelor, într-o societate determinată de trăirea umană în condiții economice, sociale, etice, corespunzătoare unei etape date a evoluției societății omenești. Scriitorii vor trebui să fie apti a pătrunde rațiunea evenimentelor, pentru a le sublinia finalitatea exemplificatoare. Ei vor demonstra, în felul acesta, caracterul structural social al artei, fundamentala solidaritate care trebuie să existe între creator și aceia către care opera lui se îndreaptă, în drumurile ei, prezente și viitoare. Spre deosebire de istorie, scriitorul este înzestrat cu aprofundarea spirituală a realității. El o transfigurează, nealterându-i structura și dimensiunile, ei acordându-i forma artei care poate pătrunde cu magica ei forță de intuiție, chiar dincolo de realitate, tinzând spre atingerea miezului iradiant, explorând dincolo de crustele în care uneori, ca diamantul în coaja minerală, sint învăluite datele istoriei.

Alexandru Balaci

Calea inimii

Evocarea istoriei, a fapturilor înaintașilor nu-i o faptă ușoară. Cel ce pleacă într-acolo trebuie să știe că își asumă o grea responsabilitate.

Istoria oricărui popor adevărat ce a durat în istorie, și poporul nostru se numără printre acestea, pe lângă viața biologică a avut o viață spirituală, o morală și o etică ce i-au transfigurat și încoronat viețuirea în spiritul căreia a ctitorit în istorie un grai și o civilizație de așezări și sanctuare de valoare universală.

Nu-i de ajuns, evocând această lume, să ne fi însușit câteva cunoștințe de suprafață. Chiar cunoscând în amănunt civilizația materială a epocilor respective, încă n-am dat de sufletul cald convinsător care poate reinvia făptura înaintașilor în prezentul fiecărei generații. Iar prezența înaintașilor în efortul zilnic ce-l împlinim este un stimulent efectiv fără seamăn. Ei sint biruatorii, ei sint Patria noastră slavă, triumfală, așa cum Patria de astăzi este cea reală lucrătoare în istorie; iar ca să dăruim toată ființa noastră creatoare prezentului avem nevoie de spiritul nădăjduitor fierbinte, de credința și bucuria marilor înaintași. Toate portretele voievozilor ni s-au păstrat pe un fond de aur. Fără acest fond de aur se retează perspectiva, îi face oameni orizont, acel timpan cosmic fierbinte de rezo-

nanță, prin care noi putem intra în consonanță cu inima lor, se dezarticulează.

Putem spune că avem o moștenire de aur numai în măsura în care eu însumi ca om al prezentului sint atins de rivna desăvârșirii, a bucuriei creatoare similară cu cea care i-a animat pe ei. Trebuie să fim pe măsura trecutului, Ștefan cel Mare, Constantin Brâncoveanu, Matei Basarab sau Mihai Viteazul, Neagoe sau Bălcescu nu sint oameni de conjunctură, ci desăvârșiri, nu le lipsește nimic ca eu să le știrbesc ori corijez statura.

Izvorul artei noastre este Istoria, nu ficțiunea; cetatea sau sanctuarul atestate istoric, nu decorul, aurul nu deșeu, mai ales că avem aur curat de la geții ce se știau nemuritori, până la martirii transilvăni, până la marii voievozi și milioanele de jertfitori ce și-au pogorit tinerețea în pământ ca să sfințească mereu pământul acesta în care zvonesc ciocirile nemuririi.

Calea artei este calea inimii; între inima mea și cea a lui Ștefan sau Brâncoveanu trebuie să se deștepte iubirea, între cugetul meu și cel a lui Horea spânzurat pe roata istoriei trebuie să ardă bucuria certitudinii în veșnicia celui atins de dragostea Patriei nemuritoare.

Ioan Alexandru

ION GRIGORE : *Satul Iarna*
(Salonul de pictură și sculptură al Municipiului București — sala Dalles).

Urare anului 1976

Acum cind vii spre țărnul dunărean,
Tu așteptatule cu drag nou an,
Te lasă ca o pasăre măiastră
Cu aripi albe peste țara noastră.
Îmbracă șesu-n blănuri de hermină,
Pe culmi așează cușme de lumină,
Acopere cu platoșe de gheață
Acele ape ce ascund viață,
Răgaz dă să-ncolțească din țarină
Ce-a pus în brazdă omeneasca mină
Și de fanișimi nu fi supărat —
Străbunul plai și-a falcici e bogat.
Te bucură că pruncii fac mîlîmă
Venind vijelios din deal cu simă.
Iar cind o fi să se topească-n soare
Și aripi și penet, fă loc la floare,
La iarbă, grîne-n cîmp și-n codri foi,
La tot ce plămădi ca-ntr-un cuibar
Cu trudă vechea vatră și cu har,
Trezește gize, urși, albine roi,
Recheamă rîndunelele, cocorii
Și dorul doinelor privighetorii
Și tuturor să le șoptești în țară
Mai blind decît o boare: Primăvară!
Deschide porți să intre caldă vara,
Ținînd în pomii grei de rod povara,
Și spicele s-aplece somnoroase
Bălane frunți în holdele mănoase
Pe veci nestîngenite de răzoare
Și cu belșugul pentru fiecare
Ce caută comoara vieții-n muncă,
Căruia crez îi e Partidul nu poruncă!
Să vie toamna, darnică și coaptă,
Cu-ngrămădiri de faptă peste faptă,
Cu bucurie, după trudă, cu
Plăcerea de-a fi fost și eu și tu
Modest făptuitor, cu toți de-a valma,
Ce umărul l-au pus ori mintea, palma,
Să iasă colectivă fericirea
Cum astfel ni-i și neamul ni-i și firea
Cind o să pleci, an nou, ca veteran
Și noi vom aștepta iar noul an,
Vom sta, cu mic și mare, toți de veghe,
Slăvindu-ți pasul tău de șapte leghe.

Mihai Beniuc

„Istoric” și „Literar”

ÎN FATALA discordie pe care timpurile o seamănă treptat între cele două Muze, e greu de apreciat în ce măsură virila Clio s-a înstrăinat de celelalte surori ale sale, adică procesul de fundamentare a Istoriei ca știință. Patronind Poezia epică și Istoria, această muză era — pentru vechii greci — inspiratoarea lui Homer și, deopotrivă, a logografilor: pentru unul, ca și pentru ceilalți, Istoria era inseparabilă de Mitologie, alimentată și contopită cu Legenda. Spiritul istoric investigativ începe abia cu Herodot, ale cărui „Istoriai” însemnau — etimologic vorbind — cercetări, căutări, iscodiri; dar erau căutate în-deosebi faptele ca atare, nu semnificațiile lor. De aceea, o operă, cam din același timp, ca *Viața lui Cyrus cel Bătrîn* de Xenofon, e considerată ca prima lucrare de analiză istorică, dar și ca primul „roman al Antichității”. Investigarea cauzală a evenimentelor n-a apărut decât odată cu Polybios. Însă procedeele artei oratorice (principalul handicap al unui Titus Livius), intercalate în narațiune ori de câte ori apărea pe scenă un mare personaj istoric, și — mai ales — incapacitatea naturală a istoricului vechi (dar și a celui modern: a se vedea cazul lui Mommsen!) de a proceda la o expunere obiectivă a realității (sine ira et studio) au împiedicat, mult timp, delimitarea celor două categorii — istoric și literar.

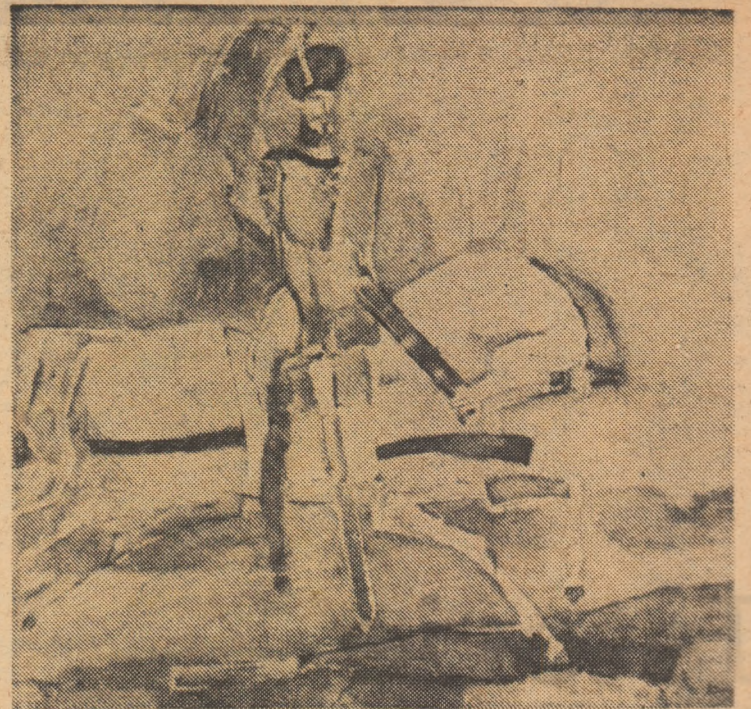
Astăzi, desigur, această distincție este net afirmată și constituie, de altfel, titlul de mândrie al disciplinelor respective. Știință sau nu, Istoria aspiră incontestabil spre reconstituirea exactă a trecutului, spre stabilirea unui adevăr extras, în mod logic, din documente irefutabile. Literatura — mă refer la poezia sau proza inspirate de evenimente reale — rămâne, în esență, o operă de re-trăire a trecutului, de viziune personală asupra unei epoci sau asupra unor personaje care au existat, o transfigurare a evenimentelor prin prisma eului existențial concret al unei personalități artistice. De aceea, în *Război și pace*, universul artistic al lui Tolstoi e mult mai elocvent, pentru noi, decât teoria sa asupra Istoriei, din paginile finale. Adevărul istoric este de tip obiectiv: faptele sunt cercetate cu înălțuirea lor cauzală, pentru a se pune în lumină dinamica și direcțiile unor legi înscrise în structura societății umane. Dimpotrivă, noblețea literaturii pe teme istorice stă în afirmarea unui adevăr subiectiv: scriitorul re-crează atmosfera, faptele și personajele unei epoci revoluționare, într-un proces de realizare specifică, pentru a înculca lectorilor săi un anumit sentiment al trecutului, palpabil contemporan în fața unor evenimente consumate.

Etica istoricului se apreciază în funcție de conformitatea dintre relatare și datele reale, în funcție de capacitatea lui de a descoperi adevărul și de a-l justifica. Etica scriitorului care tratează teme istorice depinde în mare măsură de talentul său de a reînvia trecutul, de înzestrarea sa de a crea un adevăr artistic capabil să ne captiveze. Valoarea unei opere istorice stă în degajarea materialului factologic de orice implicații impure, de orice „mitologie” partizană, pentru ca — odată ce tabloul istoric a fost reconstituit — Adevărul să vorbească de la sine. Valoarea unei opere beletristice de inspirație istorică implică în mod necesar „saltarea” evenimentului tratat, din planul faptic pur, în planul „mitologic” literar, adică în planul ficțiunii înalt semnificative, pentru ca adevărul ei să fie asumat și trăit ca atare. Iată de ce prima parte a trilogiei dramatice *Wallenstein* de Schiller este mult mai vie, mai convingătoare, decât capitolul corespunzător din *Geschichte des dreissig jährigen Kriegs*, scrisă de același autor.

Pentru istoric, legendarul înseamnă doar subsolul Istoriei, zona obscură și incertă din care trebuie să scoată la iveală numai metalul prețios al întâmplărilor pe care le povestește, virtutea lor aparte de a se instala în sensibilitatea noastră. S-ar putea spune, astfel, că Istoria devine știință în măsura în care risipește „legenda” trecutului; și că, în schimb, Literatura devine artă în măsura în care proiectează faptele povestite într-o zare a fabulosului.

Aceste disocieri teoretice nu vor nicicum să instituie un divorț între istoric și literar, privite ca două categorii umanistice. Diferite în sine, dar complementare prin anumite funcții ale lor, implicite, cele două arte sau „științe” rămân parcă, în continuare, sub egida unei singure Muze: Istoria hrănește mereu Literatura, iar aceasta din urmă — prin valorile ei autentice — participă și o îmbogățește pe cea dintâi. Locul lor de întâlnire este spațiul virtual al limbii. Tot ce istoricul — în cercetarea sa — dezgroapă din diverse arhive, din materia moartă a mai multor limbi naționale, literatură — prin creația sa — însămânțează în limba sa maternă. În felul acesta, fapte și eroi care au strălucit cîndva, și pe care timpul i-a șters de pe fața pămîntului, reîtraiesc aievea în sunetele limbii naționale, în durata Culturii ei, care nu e decât una din formele în care ființa spirituală a unui popor devine, zi de zi, creatoare de Istorie.

Ștefan Aug. Doinaș

TRAIAN
BRADAN:
Inchinare
Neajlovului

Conștiința de sine a poporului

ATRAȚIA istoriei e, se știe, o constantă a literaturii române, de la începuturile acesteia pînă astăzi. Deosebit de semnificativă și de sugestivă. Exprimind nu doar nevoia de cunoaștere a unor evenimente, atitudini, fapte, oameni care ne-au precedat, ci pe aceea de a ne autocunoaște, descifrînd-ne în precursori, de a ne autoînțelege prin strămoși și de a ne explica prin obîrșii. E vorba de o cunoaștere esențială și esențializantă, menită a reliefa portretul în mișcare al poporului nostru, personalitatea lui. Elementele umanist diferențiale prin care aceasta se definește, nu ca „miracol”, ci ca adevăr deopotrivă etnic și etic, riguros determinat în dialectica lui firească. Determinat de factori multipli, obiectivi și subiectivi, într-un proces complex, angajînd fără întrerupere confruntarea românului cu sine și cu lumea, dialogul dintre real și ideal, dintre efemer și peren, dintre a fi și a supraviețui, dintre a ceda și a te revolta, dintre a nega și a afirma, dintre a fi rob sau stăpîn. Proces prin excelență de ordin eroic. Relevat ca atare. Și de pașoptiști, și de Eminescu, și de Hasdeu, și de Davila, și de Delavrancea, și de Sadoveanu, și de Rebreanu,

și de Camil Petrescu și de nenumărați alții. Fiecare scriind pagini din epopeea noastră națională. Exemplare prin forța lor de a transfigura condiția trecutului, de a observa că idealurile noastre își găsesc premise majore în aspirațiile și eforturile înaintașilor, că patriotismul acestora îl impulsionează logic pe al nostru, că, în fapt, ne situăm cu toții pe aceeași orbită. În susținerea și afirmarea valorii universale a aceluiași principii fundamentale. Umaniste.

Trecutul e argument al continuității luptei pentru libertate (socială și națională), pentru neatîrnare, pentru suveranitate, pentru unitate, pentru echitate, pentru demnitate, pentru cultul valorilor morale autentice. E semnul sub care e receptat de marii noștri scriitori. De vocile reprezentative ale națiunii. Interesate consecvent de adevărurile elocvente prin reverberațiile lor. Scrisoarea III eminesciană, un poem ca *Dan, căpitan de plai* sau unul ca *Dumbrava roșie* de Vasile Alecsandri, succesele epoei încercate de Heliade, Bolintineanu, A. Densusianu sau G. A. Baroni, *Frații Jderi* sau *Nicoară Potcoavă* de M. Sadoveanu, *Un om între oameni* de Camil Petrescu etc. etc., stau mărturie. Toate înscriindu-se într-un vast tablou dedicat conștiinței de sine a poporului român, în variatele ipostaze ale evoluției sale. Ipostaze hotărîtoare. De unde caracterul acut conflictual al problematicei. Natura vibrant afectivă a mesajului. Mesaj lapidar formulat, într-un context-cheie al istoriei, de Iancu Văcărescu în celebrul său testament liric: „creșterea limbii românești / și-a patriei cînstire”. Cînstire însemnînd, între multe alte accepții, elogiul, închinare, dăruire, angajare politică pe baricadele progresului, sentimentul lucidității, conștiința apartenenței la colectivitate, certitudinea viitorului de aur.

Cronicarii și corifeii Școlii ardelenice, operînd cu datele absolute oferite de evenimente, îi îndrumau pe virtualii cititori nu doar spre plăcută zăbavă, ci și spre meditație, schițîndu-le probleme cardinale, implicate vital în ecuația lui „a exista” și a lui „a supraviețui”. Romantic sau realist, scriitorul român a avut și are vocația de a redimensiona fenomenele revoluționare, de a le judeca și de a le actualiza, de a le gîndi din perspectiva prezentului. Istoria fiind înțeleasă ca „magister vitae”. Timpul reținînd și circumstanțele. Distilînd însă, mai ales, esențele. Eternizînd, în consecință, situația tipică și pe eroii reprezentativi. Miturile exponențiale. Gesturile cu încărcătură de simbol. Personajele în care posteritatea se regăsește ca problematică. Eternizare prin care trecutul e partener de dialog, iar dezbaterile cerne critic opțiunile înaintașilor. Scriind *Bătăliile românilor*, Bolintineanu nu făcea o simplă cronică versificată; ci le încorpora, ca model, în ceea ce generația pașoptistă considera ca zestre morală a națiunii înseși. Principii programatice. Directoare. Trecutul viețuind prin prezent.

Horváth Andor

Aurel Martin

Artist și cetățean

FORMULĂM, desigur, un adevăr pe cit de simplu, pe atît de cunoscut spunînd că este firesc ca o serie de momente-cheie ale istoriei să-și aibă echivalentele lor literare și artistice. Opere care, asemenea studiilor savante ale filosofilor francezi din secolul luminii, ale pașoptiștilor români, sau poeziei revoluționare a unor Pușkin sau Petofi au premers evenimentului istoric, pregătindu-l, sau opere care, printr-o prelungire, printr-o transpunere specifică a pateticului ce însoțește aceste evenimente le datorează inspirația într-un mod indirect, dar nu mai puțin autentic. Categorisire pur logică, deși indispensabilă în aprecierea unor fenomene, această deosebire dintre opera de artă părtașă în accelerarea vremii și dintre aceea care rememorează același scenariu dramatic nu implică, firește, nicicum, vreo ierarhie de valori: se numără tot atîtea capodopere într-una din categorii, cît și în cealaltă.

Odată ce istoria este subiect de meditație-acțiune a artistului, ea devine implicit, independent de împrejurări, parte organică a prezentului: orice evocare a faptelor petrecute în trecut va

avea o valoare socială și artistică tocmai în măsura în care opera de artă participă, prin mijlocirea trecutului, la devenirea istorică. Oare nu sînt foarte prezente astăzi în conștiința contemporană operele, mesajul politic al unor Bălcescu, Alecsandri, Coșbuc sau a unor Ady Endre, József Atilla sau Octavian Goga? Mai important este, în aceste creații spirituale, esența lor comună, atracția istoriei, această nevoie a omului de artă, de a-și lega destinul de devenirea colectivității umane, singura în stare să transforme o dimensiune spirituală imaginară și elevată — acele idealuri etice, sociale, politice ale artistului — în realitate. Relația nu e deloc simplă. Căci raportul în sine nu determină conținutul acestei dimensiuni spirituale — o pondere mare va avea în acest sens responsabilitatea artistului, capacitatea lui de a-și clădi un sistem propriu de valori în lumina cerințelor autentice contemporane, avansate. Căci dacă o dialectică ciudată — în bună măsură de neprevăzut — a progresului artelor, a mutațiilor din domeniul gustului artistic poate, uneori, spulbera din glo-

ria timpurie a unor revoluționari-poeți — ca în cazul lui Béranger —, un asemenea fenomen nu stîrbește cu nimic reputația unui cetățean clarvăzător și eficient. Alegerea pe care o face artistul — căci în orice raport de determinare spațiul rezervat libertății nu este deloc neglijabil — este întotdeauna supusă de posteritate unei duble judecăți artistice și civice. Și dacă artistului i se acordă cu greu interesul și admirația urmașilor pe temeiul unor opere care se mărginesc la valorile simțului civic, sancționate de istorie, omul-cetățean poate beneficia de o apreciere generoasă și prin simplele virtuți ale lucidității și cinstei. Virtuți prin care artistul se scufundă, se reintegrează în masa oamenilor de rînd, a aceluia care fac istoria și al cărui destin nu i-a fost dat lui să-l eternizeze, ci poate altuia. Căci avem cu toții privilegiul de a concura la această făurire a istoriei, iar ea, istoria, are privilegiul de a fi păstrată prin cuvîntul, prin imaginea aceluia care îi deslușește cu cel mai mult talent tainele.

Interferențe

În publicațiile noastre cotidiene și literare găsim, mai ales în ultimul timp, referiri judicioase formulate privind necesitatea abordării unor teme din trecut, menite să contribuie la o conștiință istorică ridicată, condiție fără de care nici prezentul nu va putea fi înțeles în întregime. Apar contribuții care subliniază necesitatea de a se folosi mai mult ca până acum faptele trecutului îndepărtat sau mai apropiat, de a se scrie cărți cu o tematică în măsură să adâncească adevărul continuității poporului român pe meleagurile locuite astăzi de el, de a se trata în mod artistic și creator această tematică, atât de importantă pentru noi astăzi.

Istoriografia română este, după părerea mea, tocmai atunci mai în măsură să redea veridic și cu maximum de putere de convingere evoluția în timp a strădaniilor în toate domeniile de activitate ale poporului, dacă ține seama și de aspectele culturale, oglinzite, de altfel, în istoria culturii românești, caracterizate adesea prin interferențe pozitive dintre cultura românească și cea specifică naționalităților conlocuitoare de la noi, interferențe care au avut loc cîndva și se mai manifestă și în timpurile noastre, ca rezultat firesc al conviețuirii seculare pe aceleași teritorii.

Intrucit pentru noi, scriitorii, limba folosită în redarea acelor idei pe care ne considerăm chemați să le exprimăm este de o importanță primordială, considerăm că și în preocupările noastre istorice se impune aproape de la sine o atenție deosebită referitoare la începuturile literaturii în limba română. Începînd din al treilea deceniu al secolului XVI, de cînd ni s-a păstrat, printre altele, și cel mai vechi text scris în limba română: scrisoarea lui Neacșu din Cimpulung adresată judei Brașovului, Johannes Benkner, acest manuscris fiind totodată și primul act care certifică o interferență pe plan lingvistic, considerăm că conviețuirea sașilor ardeleni cu românii — de la începuturile existenței lor majoritare în Transilvania — n-a avut numai pentru sași înrîuriri pozitive, ci și pentru cultura românească. Astfel, numai cu 23 de ani după datarea scrisorii la care mă refeream, apare la Sibiu prima carte de cult tipărită în limba română, fiind urmată după alți 15 ani (la 1559) de catehismul diaconului Coresi, tipărit la Brașov, în urma colaborării acestuia cu Johannes Honterus. În urma celor arătate, aceste două orașe din sudul Transilvaniei intră în istoria literelor românești ca leagăne ale prime-

lor scrieri tipărite în limba pe care o vorbim.

„Încercarea sașilor luterani de a atrage pe români la Reformă prin cărți tipărite în limba română [...] este acțiunea în cadrul căreia se plasează colaborarea oficialităților săsești cu preoții și țirgoveții români din Scheii Brașovului și stabilirea diaconului Coresi în orașul care, prin el, avea să impună limba poporului în toate ținuturile locuite de români“. Dacă autorul acestor rînduri, precum și al „Istoriei literaturii române“, George Ivașcu, mai precizează aici că „rolul curentelor de Reformă în cultura română mai are nevoie de cercetări speciale“, desigur nu o face cu gîndul să neghe interferențele culturale de care vorbeam, cunoscut fiind faptul că, mai ales în decursul conviețuirii populației de limbă germană (numeric mică) cu românii, pe tot parcursul secolelor se găsesc exemple de reală și fertilă colaborare, care au îmbogățit deseori și cultura română.

Nu doresc nicidecum să exagerez subliniind meritele culturale ale unor oameni de seamă aparținînd acestei naționalități, însă consider util să mai pomenesc cîteva exemple: în secolul al XVII-lea umanistul sas Valentin Frank von Franckenstein scrie 80 de versuri românești laice, care-i conferă meritul unui pionier în acest domeniu. Tot el este primul traducător al unor versuri de Ovidiu în limba română. În secolul al XVIII-lea, mai exact în anul 1764, deci cu 27 de ani înaintea redactării memoriului atât de important în lupta pentru emanciparea națională a românilor din Transilvania, întocmit în numele națiunii române de Samuil Micu și de ceilalți reprezentanți ai Școlii Ardelene — document de altfel tipărit de editorul sas Joseph Eder și intitulat tot de acesta „Supplex libellus Valachorum“ —, Martin Felmer, originar din Sibiu, „unul dintre cei mai culti bărbați din Transilvania“, cum a fost numit de istoriografia de mai târziu, a scris un tratat de istorie care reflectă o adîncă cunoaștere a „trecutului și prezentului“ românilor, dobîndită de Felmer atît prin contactul direct cu populația majoritară, cit și printr-o corespondență care îi asigură o tratare științifică a celor relatate. Romanizarea Daciei, formarea poporului român, romanitatea acestuia, continuitatea, latinitatea limbii etc. își găsesc locul cuvenit în scrierea sa, contribuind în primul rînd la o mai bună cunoaștere a ființei specifice a românilor în rîndul acelorora care l-au citit pe Felmer în limba germană în ultimul sfert al veacului al XVIII-lea, cit și la începutul celui următor.

În secolul al XIX-lea, caracterizat

mai mult decît cele precedente de interferențe, atît pe plan politic, cit și pe cel cultural, ar fi de pomenit istoricul și gînditorul german de renume european din Transilvania, Stephan Ludwig Roth, un colaborator al lui Pestalozzi la Yverdon, participant activ la Revoluția de la 1848—1849. Susținînd în scrierile sale cauza românilor din Transilvania, este condamnat de un tribunal maghiar și executat.

Însă nu numai în Transilvania se manifestă interferențe de ordinul celor arătate mai sus. Tot în revoluția din 1848, brașoveanul Christian Tell întemeiază, împreună cu Nicolae Bălcescu și Ion Ghica, societatea „Frăția“, participînd în Țara Românească la lupta pentru Unirea Principatelor.

De-acum înainte, respectînd cronologia, ar trebui menționați numeroși intelectuali de naționalitate germană care au contribuit nemijlocit la lupta pentru un destin mai fericit al românilor. În continuare doresc să-l pomenesc doar pe fiul primului profesor de legi al Academiei Mihăilene, pe Alexandru Flechtenmacher, întemeietorul și primul director al Conservatorului din București, compozitorul primelor vodeviluri și opere românești, al multor cîntece patriotice adresate poporului în mijlocul căruia trăia, printre ele și al „Horei Unirii“. Dacă îl mai amintim în treacăt și pe primul profesor de sculptură la Școala de arte frumoase din București, pe Karl Storck, ne putem opri la sfîrșitul secolului trecut, fără să-i mai pomenim și pe acei reprezentanți ai intelectualității de limbă germană care, în deceniile următoare, au contribuit la consolidarea unei culturi românești moderne.

Făcînd abstracție de faptul că în enumerarea de mai sus, respectînd spațiul acordat cit și tema în discuție, nu m-am putut referi decît la un singur aspect și anume la acel al interferențelor de ordin cultural-politic — avînd în vedere, de data aceasta, contribuția adusă culturii românești —, consider totuși că și acest fenomen este în măsură să certifice interdependența dintre istorie și literatură, interdependență pe care o consider și în momentul de față pe deplin valabilă, mai mult chiar, mobilizatoare și pentru scriitorul de azi, indiferent în ce limbă ar scrie — mobilizatoare, deci, în vederea abordării de teme majore ale trecutului poporului român, secole de-a rîndul comun și adesea chiar identice cu cel al naționalităților conlocuitoare din țara noastră.

Arnold Hauser

Cea mai înaltă virtute

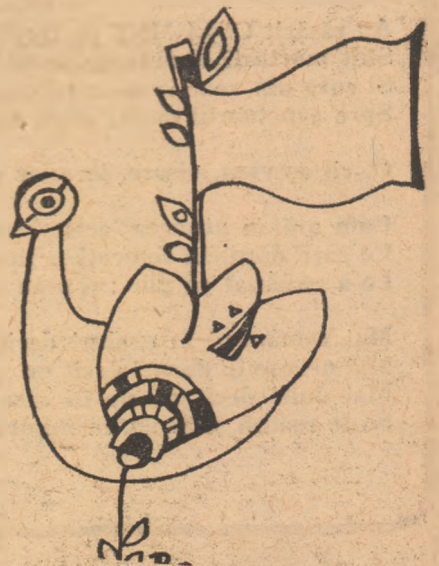
Întreaga noastră civilizație — există un acord quasi-unanim al gînditorilor, rar de întîlnit cu alte ocazii — este construită pe ideea de timp. Fenomenele, știm, ca să existe, trebuie să se dezvolte. Mișcarea și dezvoltarea în universul în echilibru lui instabil, dramatic și frumos tocmai pentru că este instabil, bîntuit de mari forțe, guvernat de legi frumoase prin neeternitatea lor, generatoare de tendințe și efort, amenințate în ființa lor.

Însă nimic nu trăiește mai deplin în timp și mai în mare tensiune spre eternitate decît omul, singura ființă capabilă să transforme linia dezvoltării în istorie. Noțiunea modernă de istorie se deosebește fundamental de cea a anticilor pentru că exclude timpul etern, manifestat prin evenimente paradigmatic demne de urmat. Dar nerepetarea istoriei, caracterul ei de dezvoltare, nu înlătură interesul pentru trecut, ci îl crește. Din model, istoria devine cauză, explicație, înțelegere a ceea ce există și nu poate exista altfel. Irepetabilitatea evenimentelor, bineînțeles, nu este absolută. Modelul, în alt sens, continuă să funcționeze, îmbogățit de gîndul și sentimentul cauzei. Ca istoria să fie specifică știința a omului, a fost nevoie de afirmarea materialismului istoric, care exclude și factologia pozitivistă și mitologia de tip antic. Înlănțuirea de cauze și efecte, de laturi ale unor structuri în tensiune, transformarea basmului schematic în întreaga și palpabilă aproape senzație a concretului, a procesului viu, este de un maxim interes nu numai pentru istoricul profesionist, dar și pentru artist. Scriitorul pătruns de un adevărat sentiment al timpului, al istoriei, al adevărurilor ei, nu este un creator de mitologii. Visarea sa va fi realistă, analitică și sintetică, guvernată de luminile rațiunii, îndreptată spre descoperirea, din adevărurile de ieri, a nașterii adevărurilor de astăzi. Operele sale nu vor fi învăluri, ci mărturii și mărturisiri, cu aceeași forță despre o colectivitate, cum este și mărturisirea sinceră despre individ, fără tabuuri, încărcate de năzuința și curajul adevărului, curaj pe care se fundamentează orice etică. El va desluși, dacă e credincios marxismului, motivațiile ascunse chiar pentru cei ce au făcut. Dar ce imperiu de vastă bogăție poate să ofere acest adevăr dezvăluit, această plonjare pe o esență nîd ea incremenită!

Nu sînt dintre cei care cred că risipirea tainei, pe cît omenește e posibil, usucă dragostea. Cred că, dimpotrivă, cunoașterea potențază confundarea cu realul care este iubirea. Istoria patriei, cu dramatismul ei, pusă în adevărata ei lumină, ne duce la o dragoste mai adîncă, învecinată cu grija pe care o are îndrăgostitul pentru ființa iubită, cunoscută în forța și slăbiciunea ei, care, depășită, este cea mai mare dintre forțe și, fără îndoială, cea mai înaltă virtute.

În această perspectivă mă gîndesc la istorie ca o sursă de inspirație, ca o școală a adevărului, ca la un obiect de meditație riguroasă. Oare cineva va avea forță să facă din memoria colectivă ceea ce a făcut Proust din dezvoltarea — nu învălirea — taințelor istoriei individuale? E ceea ce ar trebui să ne-o dorim fiecare și fiecare să se bucure dacă oricare va izbîndi.

Alexandru Ivasiuc

Blestemul lumii

De la poezii vechi citire:
Nimic mai trist în omenire,
Ca omul care preț nu pune
Pe dragoste și-nțelepciune.

L-acoperă blestemul lumii
Pe cel ce-și uită chipul mumii
Și-și numără mîndria arginții,
Hulindu-și țara și părinții.

Acel ce patria și-o lasă
Zadarnic mai umbrește lutul:
Nu-mpart cu el nici zeii masă
Și nici zeițele-așternutul.

Nu-i va sta numele în piatră
Înstrăinatului de vatră
Poteci spre glorie n-or să-l ducă
Iarba ce-o calcă se usucă.

Spre cînturi gura de și-o pleacă,
Fîntîna din izvoare seacă.
Iar dacă prunci din el s-or naște,
Nici pruncii nu-l vor recunoaște.

Victor Tulbure

IOSIF CONSTANTIN: Vlad Țepeș
(Salonul de pictură și sculptură al Municipiului
București — sala Dalles)

POEȚII cîntă PATRIA

Patria

„În stele e patria mea, în nebuloasele meta-galactice, sau la izvorul umbrat de stejari și de frasini, al apei cu numele matriarhal?” Copii ai eonului uranian, niciodată satul străbun să nu-l scoatem din inima noastră.

Ascult în tenebre un magic lamento : e cîntecul celui din urmă atlant, peste apele biruitoare. Cei ce trăim, Universul ne cheamă, inima noastră, cu tot ce-i

fierbinte și sfînt, amintirea aceluia izvor adumbrat

jertfă s-o facem acum pe altarul patriei fără hotare. Pe cer să răsară inima noastră, ca o supremă Constelațiune.

...O, niciodată inima mea n-o să uite căsuța cu draniță, sub nucii bătrîni, într-un sat al Moldovei...

Putere, putere imensă, de-a pururi și-n veci va trăi Atlantida ; lumină mai pură, transfigurată, fără de margini, țarina noastră e cerul, în spații izvorul natal curge veșnic, plugarul străbun samănă griu în azur. Fiece bob

e un Glob Pămîntesc, e sămînța a tot ce a fost, ce va fi... O, țară a neistovitei Vieți ! Ca să fii, jertfă supremă și-aduc, și viață jertfesc pentru viață : „acesta e singele meu, aceasta e inima mea...”.

Mihai Ursachi

Țară

Din frunțile de piscuri acestor largi pămînturi
Țîșnesc izvoare aprigi. Li-i cremene cărarea.
Nalți codri se îngină cu cele patru vînturi
Ce-și spun prin anotimpuri asprimea și dogoarea.

Și se prefac în riuri izvoarele pădurii,
Apoi în curcubeie de fluvii visătoare.
Iau chip de lanuri — aur, sub semnele căldurii,
Și chip de doruri pline și doruri viitoare.

Visez cu tine-alături întru același gînd,
Pentru-amîndoi povara ne fie mai ușoară.
Și tu visezi. De vise mi-e sufletul flămînd ;
De-aceea spre înalturi, vislesc cu tine, Țară.

Și-atunci se face cerul mai larg și mai profund,
Povara lui senină ne mișcă și ne doare.
Și ce-am visat pe brazdă, s-a împlinit rotund ;
Și alte pinze — visuri, ni-s raze la picioare.

Au răsărit COLUMNE pe trepte carpatine,
Sînt mărturii semețe de sacră altoire.
Și curg din veac izvoare cu șoapte vii, latine,
Spre sanctuarul dacic, robît de nemurire.

O, cît aș vrea, visare, în miez de zi să-mi spui,
Cum arătau atuncea acele oseminte,
Pe care dărnicia semeață-a timpului
Le-a semănat pe glie ; și s-au născut cuvinte

Mai românești în graiuri decît puteam visa,
Mai neaoșe în doruri decît un spic în vară,
Mai dulci decît țarina în care ne-om culca,
Să le rostim și-acolo, în numele tău, Țară.

Ion Burcă

Urare

Fie-ne țara cu fruntea-n lumină,
Cu tălpile-n datini, cu brațele-n vis,
Piinea rotundă și fapta deplină
Și fie-ne cerul iubirii deschis.

Fie-ne casa bogată-n bucate
Și-n vorbe de miere și-n aur muncit
Și fie-ne anul acesta ce bate
În porțile țării, un an fericit.

Fie-ne căile gîndului drepte
Și fie-ne pruncii sub zări sănătoși
Mai sete ne fie de cărți înțelepte
Mai grijă de graiul adus din strămoși

Fie-ne darul de griu și de sare
Un semn către lume, pe-al păcii ștergar,
Semințele vieții cu fața spre soare
Și fie-ne-n toate, Partidul, stegar.

George Țârnea

Trecutul meu de dor

Oh, Doamne cel Mare, Ștefane,
Bătrîne Mircea, Viteze Mihai —
trecutul meu de dor și de rane
reverberează în cîntec și-n grai.

Curge cîntecul în gura mea, vrană,
ca un susur de apă.
Pomenescu-l pe Țepeș, dureros ca o rană
și drept ca o țeapă.

Pe urmă vin Horea și Tudori — o mie,
Bălcescu sfîrșit în exil
pentru Dreptate, pentru Frăție...
Ei sunt strămoșescul nostru profil
de dreptate, de omenie.

Valentin Deșliu

Vatra ta

Poet cetății, mai ascultă cumva
în satul nașterii spre neuitare
lințoliul mut al salciei amare
ce-a fost odată chiar suflarea ta ?

Părinți ai brazdei au lăsat aici
în vatra ta, pe geam, pe colț de masă
vocala trecerii, de stea frumoasă
din care glas de cronică ridici.

Azur deschizi pe viță de cuvînt
cu fir de griu destuneci oseminte —
un fir de lut cînd lampa ta aprinde
ascultă aplecat cum crește sfînt

pe filele caietului, pămînt.

Mihai Negulescu

Vechi legămînt

Motto:

„Și zimbriul cel
cu trei luceferi“
Eminescu

Și între coarne,
luceferi trei
prinși să răstoarne
cerul cu ei.

Piatra de moară,
cum e un ceas,
adînc, pe izvoară,
vouă v-o las.

Peste cetate,
unde răsfrînt
vîntul abate
vechi legămînt.

Macine stelele
noptii fărina
și printre genele
mele lumina.

Vom sta de strajă
Ștefan cel Mare
și Petru Majă,
pină la mare...

Masă a zorilor
plină de vise
și indoielilor
punțile ninse.

Someșul dulce,
umbra le-o-ncape
și își tot duce
pohta de ape.

Grea cum un zimbri,
în nări cu jar,
pe frunze de cimbru
și de stejar.

Toate izvoarele
cîte-ntr-un glas
macină stelele
ce-au mai rămas.

Mihai Gavril

Iarnă în Transilvania

Ninge mărunț pe Cimpia Blajului
Ninge aprins, ninge aprig peste

Cimpia Turzii
Ninge peste clopotnița Clujului, ninge pe
Alba —

Pină sus în Albac înaintează cîrdușii Lebedei.
Clinchetul zăpezilor pure coboară
Pe Mureș, pe Someș, pe Crișuri.
Ninge peste Țara Făgărașului.

În zare văd munții cu zimbri de nouri,
Șoimul dimineții rotit peste mine
Asemeni soarelui alb pe fruntea lui Iancu.

Ninge peste pădurea de pini și stejar —
Oștiri de zăpezi pe cai fără umbră
Fulgerate în labirintul zilei — :
Din Cetatea Apusenilor se ridică

Voievodul —
Proptit în munte, în cer aprinde o lampă
roșietică.

O albă cămașă încinge trupul Patriei.

Sub stele ce plutesc în lanțul de aur
O pasăre liră coborîtă din Calea Laptelui
cîntă noul Imn.

În brazda mănoasă o sfîntă sămînță ieșită
din flacăra verii
Pregătește piinea proaspătă.

Ninge, ninge mărunț, ninge aprins, ninge
aprig.

În virful Carpaților flutură
Cutremurătorul steag de lumină —
Virtejul zăpezilor albe.

Victor Nistea

Recitind „Cîntece de vitejie”

NUMINDU-L pe George Coșbuc, într-un moment de „inspirație critică”, poetul țărânimii, Gherea nu s-a înșelat. Într-adevăr, poetul care scrisese *Balade și idile*, înfățișase cel dintîi, oarecum, o monografie lirică a satului ardelenesc, și, după el, Șt. O. Iosif și Octavian Goga aveau să-l urmeze pe aceeași linie. Venit însă, în „țară”, George Coșbuc a fost zi de zi mereu mai atras de istoria poporului nostru, de zilele de glorie din trecutul îndepărtat, care înviaseră recent pe cîmpiile Bulgariei, în timpul războiului pentru Independență. Cel de al treilea volum de poezii al său, după *Fire de tort*, a fost semnificativ intitulat *Cîntece de vitejie* (București, Inst. de Arte grafice „Carol Göbl” S. soc. St. Rasidescu, 1904). Sub acest nume, stăruie în istoria noastră literară amintirea unor texte, cele mai multe pierdute, pe care geniul anonim al poporului le-a închinat învingătorilor în lupta pentru neahtare și libertate, de-a lungul veacurilor. Poet de concepții îndrăznețe, George Coșbuc visa, desigur, la o epopee națională, ale cărei jaloane au fost trase cu hotărîre în această culegere, compusă din treizeci și șase de poezii, dintre care unsprezece au fost consacrate actelor de vitejie ale ostașilor noștri, în campania din 1877, iar celelalte, unor alte momente de vîrf ale istoriei naționale, pentru ca să se încheie, așa cum și începuse, cu cîntări de slăvire a tricolorului nostru (*Cîntec*), și cu un îndemn la încredere în viitor (*Sus inima*).

Poet de certă complexitate morală, conștient de greaua răspundere a scrisului, doritor nu numai să înalțe sufletele, dar și să descărtească frunțile, Coșbuc atinge rînd pe rînd coarda de aramă a sentimentului patriotic și pe aceea a umorului tonic, de care ostașul nu se desparte nici chiar în pragul marii despărțiri de viață și de ai săi. Eram copil, cînd am avut norocul să primesc în dar această carte și să descopăr în *Cîntecul redutei* un izvor generos de comic, de la prima strofă, în care se învecinau autohtonul Strîmbă-lemne din poveștile lui Ispirescu, citite și răscolite la acea vîrstă, și „unul Ciaca-Pacabei”, de veselă rezonanță. M-a impresionat însă deosebi *O scrisoare de la Muselim-Selo*, în care mesagerul comunică mamei și văduvei unei camarad de luptă, ultimele recomandări ale defunctului, despre a cărui moarte nu aveau să afle însă decît din ultima strofă a poemului. Un *Cîntec pentru școală* ne era închinat nouă, cu această eroică uvertură :

„Noi vom fi soldați, odată...”
Era visul generației noastre, de a împlini pînă la capăt comandamentul celor căzuți pentru neahtarea țării : unirea tuturor românilor în hotarele reîntregite, ale României lui Mihai Viteazul. Marelui erou i-a închinat poetul capodopera volumului, balada *Pașa Hassan*, în care ritmul de goană al fugarului, înaintea fugosului domnitor era fericit turnat în versul săltăreț al dactilului.

Neuitînd nici un moment din trecutul nostru istoric, poetul a meditat, ca și alți înaintași ai lirei naționale, pe lîngă picioarele *Podului lui Traian* și ne-a lăsat o strofă de o adîncă melancolie :

„Eu mă uit pe apa sură / Încrîcit-abia de vînt ; / Apa lîngă mal murmură. / Trec și vreme-nainte. / Trec și-aducerile-aminte / Cum trec toate pe pămînt”.

Monumentele au încă acest dar de fixare a memoriei, iar poezii adaugă acesteia dimensiunea reveriei : „Ah ! visez. Eu la ruine / Și la Dunăre privesc, / Cum tot vine apa, vine. / Ele stau ruine mute / Martori vremilor trecute, / Numai inimii-i vorbesc.”

Inimii vorbește tot ciclul, inimii românești, se-nțelege, care bate în măsura vremilor eroice, de la întîiul descălecat, cum au numit cronicarii cucerirea Daciei de către Traian, pînă în zilele de glorie ale războiului pentru Independență, trecînd prin toate etapele epopeii naționale. În *Fragment epic*, de pildă, versul amplu ne amintește, în modul cel mai surprinzător, puterea de evocare eminesciană din vastul poem *Memento mori* sau *Panorama deșertăciunilor*, ba chiar și cadența acestuia, deși Coșbuc n-avea de unde să-l cunoască, deoarece din el nu se publicase decît un singur fragment (*Egiptul*). Poetul coboară în adîncimile abia pătrunse ale Evului Mediu, amintind de Gelu și de ducii de Făgăraș, ca să treacă apoi la cel de-al doilea descălecat, cu legendarul Negru Vodă și cu Dragoș, să compare pe Alexandru cel Bun cu Hector, iar pe Mihai cu Prometeu, și să-l numească pe Ștefan cel Mare „turnul de apărare al românilor”.

Nu mă pot opri de a cita cea mai energică și mai muzicală strofă din poem, justificînd astfel asociația pe care mi-a stîrnit-o cu *Memento mori*, capodoperă pe atunci tuturor necunoscută (deoarece zăcea în arhiva lui Titu Maiorescu, cu toate „postumele” lui Eminescu la un loc) : „Trăsnete-al miniei noastre, Mircea, tu iuștești pașii / Adă-ți gloatele ce-n clipa bine-potrivitei vremi / Prins-au fulgerul cu palma ! Braț, ce pustiind vrăjmașii. / Dunărea ca soț de luptă, munții te-ai trudit să-i chiami. / Ce vei fi gîndit tu, Mircea, cînd vedeai pornit cum vine / Peste munți și peste ape ca furtuna Ilderim ? / Vai, putem noi azi pricepe sufletul ce-a fost în tine. / Mai avem simțire-n inimi ca-n de-ajuns să te slăvim ?”.

Alte strofe de aceeași forță a expresiei și de aceeași vrajă muzicală virilă recomandă admirației noastre atît de norocos inspiratul și intuitivul *Fragment epic*, afară poate de acea părere de rău că marele poet baladist, în loc să-și concentreze toată puterea de atenție și de creație pe talmăcirea *Divinei Comedii*, nu și le-a consacrat acelei epopei naționale către care trăsese fără rezultat marii corifei ai renașterii noastre culturale din secolul trecut : Ion Heliade Rădulescu, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu.

STĂPÎN ca nimeni altul din generația sa pe „graiul neamului”, căruia i-a închinat, sub acest titlu, un imn, dintre cele mai marcante pe aceeași temă, George Coșbuc dispunea și de o mare varietate de forme metrice și strofice, capabilă să asigure eposului național o calitate în plus, și anume aceea de replică a bogăției de reliefuri și de priveliști ale patriei. Cu excepția versului liber, care nu știu să-l fi ispitit vreodată, poetul a încercat cu egal succes în tipare clasice și catrenul scurt și „octava” mai sus citată, din *Fragment epic*, distihul bătut pe nicovală de fauri uriași, nu și terțina, ce e drept, apoi ca măsură ritmică, iambul, dactilul și mai adesea troheul, pe care-l îndrăgea mai mult. Luarea Griviței după trei asalturi eșuate, e condensată în cinci distihuri lapidare, de adevărat *Raport* militar, lipsit, așa cum se și cuvenea, de orice retorică. Marilor fapte de arme le corespunde, în graiul ostășesc, stilul modestiei și al conciziei. Poetului epic îi este hărăzită „osmagna sonaturum”, adică acel „rost”, acea gură, de mari rezonanțe pentru a da glas faptelor strălucite de arme.

În centrul istoriei naționale, care a dictat și prozatorului cîteva cărți de largă răspîndire, stau Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. Îi precedează Mircea și Alexandru, îi urmează Ioan Vodă cel Viteaz (cum îl numește de la C. C. Giurescu încoace, istoriografia noastră pe cel poreclit, de către boieri, „cel Cumplit”), Matei Basarab, iar apoi, în zorii veacului trecut, Tudor din Vladimiri. *Olteneii lui Tudor* s-au sculat „Țara s-o vedem noi iară / Veselă pe urma lui — / Mîndra patrie română / Nu supt braț de oameni slabi. / Ci voinică și stăpină / Cum a fost sub Basarabi.”

Las pe lingviștii stilști să reflecteze pentru care motiv alternează formele *supt* și *sub* înaintea cite unui cuvînt începînd cu aceeași literă, așa cum așteptăm de la ei să ne lămurească de ce a scris Coșbuc, în *Fragment epic*, trăsnete la singular, cînd această formă nu-i era cerută imperios de ritmul versului ; în sfîrșit, așteptăm de la aceiași să ne lămurească pricina pentru care se face și astăzi uneori, acordul la singular, cînd subiectul e constituit de două substantive legate de conjuncția *și*, ca în versurile : „Pe sub dealurile Plevnei / Doarme spaima și fiorul” (*De Profundis*).

Eșalonate pe un număr mare de ani, dacă am da poetului crezare că balada *Pașa Hassan*, publicată în 1894, ar fi fost scrisă încă din 1885, mai probabil însă pe spațiul de timp al unui deceniu, *Cîntece de vitejie* ne reprezintă, la niveluri deosebite, fragmentele unei epopei naționale pe care singur George Coșbuc, la vremea lui, ar fi putut-o duce la capăt. Îmbogățită cu alte două cicluri de mari fapte de arme, după războaiele mondiale din secolul al XX-lea, istoria noastră națională oferă astăzi un cîmp de inspirație mult mai vast, pentru realizarea epopeii schițate de poetul *Baladelor și idilelor* și al *Firelor de tort*. Desigur, nu mai este timpul găunoaselor declamații, ca acelea ale unei părți din poezia patriotică din secolul trecut, pe drept cuvînt ridiculizată de către junimiști. Poezia lui George Coșbuc poate servi însă ca model de variație pe portativ, cum se spune în limbaj muzical, sau, într-un sens mai larg, de varietate de tonuri și de registre, care să nu excludă nici familiaritatea, nici umorul, nici stilul oral, al basmelor și al zicerii populare, dar în care să străfulgere viforele trecutului și să lumineze zările viitorului.

Șerban Cioculescu

M

Magnetul de granit
Majestuoasa distribuire de umbre
Marea cea mare
Marea familie a țăranilor
Marea poveste a țării
Marele clopot al istoriei
Marele fluviu pătrunde în cer
Marele somn al pămîntului
Marile evenimente și mesaje ale nopții
Marile furtuni sonore
Masa lui Mihai
Masacrul brazilor
Masca morții
Matahale umede și mohorîte
Mădărașul
Mămăliga
Mărturie de piatră
Mereu se ivesc noile valuri ale vieții
Mereu tălăzuita albăstrime
Meridianele îndrăzelii și îndîrjirii
Merii
Mestecenii
Metropola neolitică
Milenara meditație
Milenii de tăcere și neîniț
Mina noastră e veche de o sută de ani
Mirajul originilor
Mireasma finului
Mireasma pădurilor de brad
Misterioasa fîntînă a trecutului
Misterioasa pastă lichidă
Misterul și foșnetul universului
Mistreți de oțel
Mistreții cotrobăie prin ruinele vulcanilor
Moara
Moartea
Molipsitoarea melancolie
Monștri cuprinși de o enormă isterie
Monumentul foșnitor
Morarul visează cu ochii deschiși
Morile dracului
Mori plutitoare
Mormîntul solemn al trecutului
Mugetul fiarelor geologice
Muntele Calului
Munți în odăjdii de sărbătoare
Munții ajung la porțile nebuniei
Munții ascultă smeriți
Munții despart lumea în două
Munții trimit asupra pămîntului încă
un miracol
Mureșul străbate visător Ardealul.

Geo Bogza

INDEX de înfățișările și întîmplările lumii pe care a străbătut-o Oitula

NICOLAE GRIGORESCU : Trecerea Dunării la Corabia

Permanența epopeii

EXISTĂ o permanență epopeică a istoriei românilor, care-și are momentele sale spectaculoase, de grandoare ce proiectează lupta și înfăptuirile sale pe ecranul istoriei universale, dar și secole de discreție (Blaga credea că o poate numi „boicot al istoriei”) ce nu sînt totuși mai puțin epopeice. Cîndva, aruncîndu-și ochii asupra milenului migrațiilor, Constantin Cantacuzino nu putea să nu exclame, cu mindrie, că, în ciuda atîtor încercări, care pe alții poate că i-ar fi înfrînt și risipit, poporul nostru a rămas și durează în locurile lui de bastină.

Există și o permanență a „arhetipurilor” istorice, un fel de arhetipuri ce vin dintr-un trecut foarte îndepărtat, începînd cu Burebista, și se continuă pînă în prezent, monumentalizîndu-se. Burebista are ceva din măreția lui Ștefan cel Mare sau a lui Mircea cel Bătrîn sau a lui Mihai Viteazul, cu care se aseamănă și prin sfîrșitul tragic. Tipul „viteazului” momentelor de limită îl întîlnim în Radu de la Afumați, spre a-l reîntîlni în Ion Vodă, eroul de la Cahul, în Mihai, în Tudor Vladimirescu, Voievodul Țării de cultură și diplomat, intrupat de Neagoe Basarab, se repetă în Matei Basarab, în Vasile Lupu, culminînd cu Brîncoveanu, etern memento pentru locul creației spirituale în cununa unei domnii. Dar cel mai statornic „arhetip”, matca eternă a istoriei noastre, este poporul însuși, sînt masele populare care, din epocă în epocă, înainte de voievozitate și voievozi, cu ei și dincolo de ei, au dezvoltat o energie și o artă de a dura care explică „miracolul românesc” în istorie. Cînd acest etern deținător al țărilor noastre și-a găsit exponentul de geniu care să-l cheme pe culmile unor înfăptuiri nepieritoare și semnificative, istoria românilor și-a adăugat filele la marea carte a istoriei universale.

Și ca atare, ne reamintim cîteva din datele esențiale ale acestei epopei românești, ale epopeii desfășurate pe acest teritoriu mai înainte de formarea poporului român. Ne reamintim că daco-geții, strămoșii noștri, au înfruntat glorios cel mai mare imperiu al antichității și chiar înfrînți au știut — cum vă spune Ureche — „să se ridice deasupra învingătorilor”, cărora le-au împrumutat limba și o parte din tezaurul sufletului și minții, spre a le altoi în străvechiul trunchi și a face să înflorească pe pămîntul călcat în picioare de oști una din cele mai complexe și mai vitale civilizații neolatine. O civilizație și o structură sufletească ce au îmbinat într-o sinteză unică geniul a două lumi ce se înfruntau pe tot limesul roman: lumea romană și lumea de dincolo de granița stăpînită de Roma. Sinteza daco-romană este una din sintezele esențiale ale evului mediu, fiindcă a dat naștere la un popor de destinele istorice și spirituale ale căruia s-a legat apoi destinul întregului spațiu sud-est european, luminat cîndva de Athena și apoi de Bizanț.

Căci nu trebuie să uităm că, în acel „război de o sută cincizeci de ani” al Răsăritului, mult mai important pentru destinele continentului decît „Războiul de o sută de ani” al cavalerilor englezi și francezi, românii au înfruntat colosul otoman nu în fața lui de „omul bolnav al Europei” cum li s-a întipărit altora cîteva secole mai tîrziu, ci în clipele în care era condus la luptă de Baiazid Fulgerul, de Mahomed Cuceritorul Constantinopolului și de Soliman Magnificul. Și că, stîndu-le în cale, au împiedicat Europa să devină turcescă, iar prin stavila pusă în calea transformării pămîntului românesc în pașalic au transformat acest pămînt în citadela unei rezistențe obștești de cinci veacuri, și în „placa turnantă” a renașterii întregului spațiu sud-est european.

Iar atunci cînd alte imperii au vrut să înghită același spațiu sud-est european, pămîntul românesc și oamenii lui au stat, iarăși, incredibilă dar reală stavilă, și au determinat, pînă la urmă, ca „secolul naționalităților” să însemne pentru națiunile din aceste locuri o reală deschidere spre nealinare.

În șirul de lungi eforturi care punctează această epopee a renașterii politice a Europei sud-estice, rolul pămîntului și poporului nostru este înscris ca un filigran ce se cere descifrat fără orgolii, dar și fără amnezii.

Am avut, de asemenea, o strălucită cultură, una pe tot pămîntul românesc, din vremea izvodirilor fără autori știuți pînă în vremea celor dintîi

ANGELA POPA BRĂDEANU: Ștefan, Domnul Moldovei (Salonul de pictură și sculptură al Municipiului București — sala Dalles)

scriitori, și de atunci pînă astăzi. Această cultură este una din cele mai strălucite ale ariei noastre de tradiție bizantină, și una din cele mai semnificative, astăzi, dintre prezențele europene.

DUPĂ cum sînt cîteva din cîntările acestei epopei ce așteaptă să fie scrise pe măsura timpului nostru; care așteaptă să fie adusă „la zi”, fiindcă și lupta comuniștilor, și lupta antifascistă, și actul de la 23 August 1944 poartă în sine aceeași vibrație de mare istorie națională, se încarcă de același suflu epopeic atunci cînd sînt raportate la întreaga noastră durată istorică.

Secretul de a simți ritmul epopeic ce străbate istoria noastră este acela de a ști să-ți trăiești epopeea prezentului. Așa a făcut Bălcescu, așa a făcut și generația lui Nicolae Iorga. Trecutul apare cenușiu și bicisnic, sau retoric și găunos, celor ce-și proiectează asupra lui propria bicisnicie. Numai în măsura în care un mare prezent, de care sîntem demni, ne face să descoperim ce a fost un mare trecut, vom putea scrie cu adevărat epopeea națională care este așteptată.

Există o continuă interrelație — cum spunea N. Iorga — între ceea ce trăiești în prezent și ce simți și vezi în trecut. Dacă noi vorbim astăzi de o epopee națională, este pentru că trăim noi înșine o epopee națională. Pentru că ea ne-a adus comuniunea cu toți strămoșii noștri. Avem sentimentul acesta, că parcă toată istoria noastră e lingă noi. Că parcă toate gîndurile noastre pornesc de la ei spre noi și de la noi spre ei. Că parcă s-au adunat toate aceste glorie în sufletul nostru, deodată.

Și atunci simțim imperios această nevoie de a chema din trecut, de pe frescele Țărilor noastre, din cronici, din literatura noastră, aceste glorie. De a le chema în prezent. Și, chemîndu-le în prezent, de a ne întreba: toate aceste lucruri le-au făcut strămoșii noștri, înaintașii noștri și despre ei au scris cei dinaintea noastră. Dar noi ce facem? Li luăm numai și-i citim pe ei? Repetăm numai cîtecele din secolul XIX și recităm pe Alecsandri și Eminescu?

Nu. Trebuie să facem un pas, un mare pas mai departe, fiindcă literatura trebuie pusă de acord cu amplitudinea obiectivă a istoriei noastre. Insatisfacția față de multe, de foarte multe produse ale unor scriitori ce s-au apropiat de temele istorice provine din sentimentul că sînt mult prea asemănătoare, că nu depășesc ceea ce au realizat înaintașii cu cîteva zeci de ani în urmă, că etape mai vechi din evoluția simțului nostru istoric, și nu marele suflu al prezentului și nu sentimentul actual al trecu-

tului nostru, intră ca „materie primă” în alcătuirile respective.

Nu mai poți scrie despre Mihai Viteazul ca Bolintineanu, ceea ce nu înseamnă că nu ne face plăcere să ne evocăm și să ne contemplăm în sufletul celor ce au simțit trecutul național la unison cu Bolintineanu. Nu mai putem repeta pe Delavrancea, deși ne înfioară vestita cuvîntare a lui Ștefan din Apus de soare. Se cere astăzi o mare, o contemporană literatură de inspirație istorică, în care să ne descifrăm trecutul de la altitudinea unei experiențe pe care nici o altă generație de oameni trăind pe acest pămînt n-a mai trăit-o. Cea mai mare greșală ce s-ar putea face de către un scriitor ar fi să considere că a scrie epopeea națională este lucrul cel mai ușor, modelele de pastişat fiind mari și inepuizabile! De nimic nu se cere apropiat cu un mai mare simț de răspundere ca de această „sfîntă a sfîntelor” a memoriei noastre istorice. Desigur, nu toți au același destin și același talent. Dar este obligatoriu ca în toți să pulseze același simț de răspundere pentru ceea ce este mai mult decît un act de creație sau de cultură. Este unul din actele esențiale ale prezentului și viitorului națiunii noastre socialiste.

Dan Zamfirescu

Cronica limbii

Nume de animale

● AM PRIMIT de curînd din S.U.A. o carte (apărută ceva mai demult) care tratează despre numele date de stăpîni animalelor favorite: *Names for Pets*, de Alfred J. Kolatsch (Editura Jonathan David din New York). Ni se atrage atenția, în textul inserat pe clapă, că e prima carte de acest fel și, într-adevăr, n-am mai întîlnit pînă acum nici una care să-i semene. Este de fapt un dicționar enciclopedic, căci nu conține nici o prelucrare a materialului și nici o concluzie. Din loc în loc întîlnim, ce e drept, nume care se repetă la animale din aceeași specie, dar imensa majoritate a celor înscrise pe liste au fost purtate de un singur exemplar. Iată, bunăoară, cazul lui Alexandru cel Mare, Bucefal, de care am auzit cu toții.

Filmele din trecut au adus celebritatea ciinelui numit Rin Tin Tin; dar cine nu a văzut acele filme și întîlnea undeva numele nu avea de unde să se informeze asupra lui. Spre mirarea mea, nu găsesc însă pe liste numele unora dintre animalele din desenele animate ale lui Walt Disney. Ce e drept, aceste nume sînt fabricate în mod artificial din cele comune, cum rezultă din faptul că întotdeauna inițiala numelui propriu și a numelui comun e aceeași: Mickey (mouse „șoarece”), Donald (duck „rață”), Douglas (dog „ciine”), Flip (frog „broască”) etc.

În schimb, autorul a adunat numeroase (în total vreo 2000) nume individuale, date cailor învingători la curse, pisicilor sau ciinelor favoriți ai unor personalități ilustre și așa mai departe. Lucrarea este astfel utilă, pe de o parte pentru că sînt cazuri cînd avem nevoie să ne documentăm asupra unui animal care a jucat un rol în vreo întîmplare importantă, pe de altă parte pentru că ne aduce unele informații asupra stăpînilor animalelor.

Nu rareori numele animalelor devin nume comune. De exemplu *Rosinanta*, iapa lui Don Quijote, a ajuns să fie sinonim cu „mîrtoagă”.

Mi-am pus întrebarea dacă nu se poate proceda și în alt mod în studiul numelor de animale, anume să adunăm și să comentăm acele nume care se generalizează sau cel puțin se răspîndesc în așa fel încît sînt purtate de numeroase exemplare și devin oarecum echivalente ale numelor comune. Așa am avea în românește pe Grivei pentru un anumit fel de ciin, pe Cotoșman pentru cotoi, pe Duman pentru boi etc. Dar de ce pe mulți ciini îi cheamă Hector sau Nero? Și la această întrebare se va găsi poate un răspuns.

Adevărul este că subiectul n-ar fi cu totul inedit. În 1936, regretatul Ștefan Pascua a publicat o lucrare, premiată de Academia Română, *Nume de persoane și de animale în Țara Otului*. Lucrarea cuprinde un glosar al numelor de animale și un scurt studiu asupra distribuției lor și a modului de formare. Eu însumi, în *Buletinul Institutului Alexandru Philippide*, vol. V (1938), am adăugat la Glosarul din comuna Reviga (Ialomița) cîteva nume de animale, desigur, nu atîtea cîte s-ar fi putut. De exemplu, n-am arătat că vitele erau adesea numite cu numele fostului lor stăpîn: unui bou i se zicea *Seculeanu*, pentru că venea de pe moșia unui boier cu acest nume.

Un pas serios înainte s-a făcut în 1967, cînd Grigore Brîncuș, pe baza unei anchete făcute în județul Gorj, a publicat în revista „Limba română” (fasc. 2) un articol intitulat *Nume date animalelor domestice*. Acolo se dă și lista completă a lucrărilor precedente și se arată pe de o parte criteriile care stau la baza denumirilor, pe de altă parte interesul prezentat de cercetările în acest domeniu. Sînt cu totul de acord asupra considerațiilor făcute în acest studiu și cred că ar fi cazul să se extindă cercetarea la toată țara și să se organizeze o lucrare de ansamblu asupra numelor de animale.

Al. Graur

Calendar

- 1.I.1860 — a murit Dimitrie Cioecidia Matila (n. 1798).
- 1.I.1868 — s-a născut George Murau (m. 1957).
- 1.I.1891 — s-a născut Șerban Bascovi (m. 1968).
- 1.I.1923 — s-a născut Mihail Crăma.
- 1.I.1936 — a apărut (pînă în noiembrie 1940) revista „Însemnări leșene”, condusă de M. Sadoveanu, G. Topîrceanu, M. Codreanu și Gr. T. Popa.
- 1.I.1939 — a apărut la Iași (pînă la 31.XII.1939) „Jurnalul literar”, director — G. Călinescu.
- 1.I.1948 — s-a născut Dumitru M. Ion.
- 2.I.1891 — s-a născut Aron Cotruș (m. 1961).
- 2.I.1920 — s-a născut Francisc Păcurariu.
- 3.I.1886 — s-a născut Ion Grămadă (m. 1917).
- 3.I.1909 — s-a născut Dan Smințescu.
- 3.I.1916 — s-a născut Ada Orleanu (Zoe Marinescu).
- 3.I.1967 — a murit Alfred Margul Sperber (n. 1898).

- 4.I.1877 — s-a născut Sextil Pușcariu (m. 1948).
- 4.V.1878 — s-a născut Emil Gârleanu (m. 1914).
- 4.I.1891 — s-a născut Ticu Archip (m. 1965).
- 4.I.1894 — s-a născut Sarina Casavan (Roșca).
- 4.I.1894 — s-a născut Ion Dongoroz (m. 1975).
- 5.I.1909 — s-a născut Bazil Grula.
- 5.I.1914 — s-a născut Ion Șugariu (Ionel I. Soreanu, m. 1945).
- 5.I.1924 — a apărut revista „Săptămîna muncii intelectuale și artistice”, redactor — Camil Petrescu.
- 5.I.1972 — a murit George Dan (n. 1916).
- 6.I.1760 — s-a născut Ion Budal Deleanu (m. 1820).
- 6.I.1802 — s-a născut Ion Heliade Rădulescu (m. 1872).
- 6/7.I.1861 — s-a născut Ion Minulescu (m. 1944).
- 6.I.1918 — a murit Oreste Georgescu (n. 1891).
- 6.I.1932 — a murit Iacob Negruzzi (n. 1842).
- 7.I.1897 — s-a născut Ionel Teodoreanu (m. 1954).
- 7.I.1915 — s-a născut Fănică N. Gheorghe.
- 7.I.1918 — s-a născut Ion Frunzetti.
- 7.I.1940 — s-a născut Ion Iuga.

Prozatori de altădată

DOUĂ bune ediții din Constantin Negruzzi (*Opere*, ediție critică de Liviu Leonte) și George Sion (*Poezii. Suvenire contimporane*, ediție îngrijită de Radu Albala) readuc în atenția cititorului de azi prozatori de altădată și pun criticii problema prozei noastre din secolul trecut, de dinaintea de constituirea romanului, așa cum o scriau, în afara celor menționați, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu, I. Ghica, A. Russo, N. Filimon și alții. E vorba de o proză clasic-romantică, în forma memorialistică, a jurnalului de călătorie sau a scrisorilor, născută pe la 1840 cu C. Negruzzi, și urmată, cu modificări mai mult de ordin personal decât structural, până în epoca scriitorilor junimiști. G. Sion scrie ultimele părți din *Suvenire* în 1888, I. Ghica publică tot cam atunci *Scrisorile* (și ceva mai devreme *Convorbirile economice*), deci după *Istoria arheologiei* a lui Odobescu, autor care ar fi trebuit, prin vîrstă, să încheie de fapt glorioasă serie. Putem fără îndoială vorbi, între 1840 și 1890, de o proză românească foarte interesantă și originală, constituită în modalitatea generală a povestirii, premergătoare realismului, naturalismului și romanului, și ale cărei caracteristici ar merita o analiză amănunțită. Deocamdată, voi încerca să le sugerez, pornind de la povestirile lui C. Negruzzi și ale mai puțin celebrului G. Sion.

SOCOTIT de Paul Cornea în *Orisniile romantismului românesc* drept „principalul autor romantic al Moldovei în deceniul al patrulea” (al secolului trecut), C. Negruzzi este, în ansamblul operei lui, deopotrivă un clasic, cunosător al prozei secolelor XVII și XVIII, dar și al lui Balzac; al literaturii din Renaștere, dar și al „fiziologilor” și realiștilor de după 1840. Atît romantismul, cît și clasicismul lui se cuvin rediscutate. Să încep prin citeva analize sumare.

Întîile nuvele (*Zoe, O alergare de cai*) sînt romantice mai ales în subiect. V. Ghiaciov, mi se pare, a inventariat motivele provenite din proza romantică, de care însă (lucru luat mai rar în considerare) C. Negruzzi se detașează chiar de la început. Estetica lui e deja în *Zoe* foarte nuanțată în raport cu romantismul. Într-un loc vorbește de „hotărîrea ce am luat de a spune adevărul în toată simplitatea sa”. Subiectul nuvelei fiind romantic și sentimental, plin de clișeele epocii, tonul naratorului apare ca voit neadecvat, introducînd fie o notă de constatare rece-illustrativă în comentariu („Iată o întîmplare ce va arăta în ce fel iubea tinăra copilă”), fie o explicare medicală a unor fapte („— Și de ce boală a murit Iancu B...? întreba, după trecerea de opt luni, tînarul cu sprincene negre pe un doctor. — De o strașnică inflamație de crieri... Aș fi putut face o frumoasă disertație asupra boalelor ce se incuibă în cap”), care pare a arăta o cauză clinică a grozavului incendiu pasional ce mistuise pe toți protagoniștii. În *O alergare de cai* alternează două registre stilistice. Unul îl găsim în povestirea doamnei B. despre dragostea nefericită dintre Olga și Ipolit; al doilea, în povestirea ce servește de cadru, a relațiilor dintre aceeași doamnă B. și naratorul. Prima povestire e melodramatică și bogată în scene tari, în lacrimi și blesteme fatale. Autorul pretinde a o reda întocmai cum a auzit-o căci „istoria unei femei, spusă de o femeie, are un farmec deosebit”. El procedează deci cu obiectivitate, transcriind ce a notat. Intervine, apoi, pe parcurs, curmînd mereu elanul romanțioasei povestitoare. Doamna B. declarînd, de exemplu, că, în fața tragediei Olăiei, a luat „hotărîrea de a nu iubi niciodată”, autorul îi taie vorba cu o întrebare:

„Și ai putut lua o asemenea suneată hotărîre?” Mai mult: scriitorul preferat al doamnei B. fiind Balzac, avem cuvînt să credem că este cu atît mai mult al lui Negruzzi însuși, înclinat spre tabloul de moravuri, cînd zugrăvește lumea mondenă a hipodromului, lașul de după incendiul din 1827, costumele și obiceiurile epocii, și batjocorînd (prin citate!) stilul galant al cavalierului de Florian. Cel mai bine procedeul contrapunctului apare în capitolul final unde, „deceptionat” în iubirea lui pentru doamna B., ce se dovedise o ușuratică, naratorul rescrie, cu o mare ironie, romanul nefericirii erotice dintr-un unghi parodic. Dacă subiectul predilect al tragediei burgheze este, după Auerbach, „seducerea unei inocente”, C. Negruzzi recurge în primele lui nuvele la el, dar mai cu seamă spre a-l lua în deridere, așezînd situațiile tipice într-o ramă ironică.

Povestirile următoare (*Au mai pățit-o și alții, Toderică*) actualizează subiecte ale nuvelei italiene din Renaștere (a remarcă G. Călinescu), pe urmele lui Merimée, de pildă, din care *Toderică* s-a dovedit a fi tradusă cu earecare libertate în detalii. Faptul nu trebuie să ne mire, dacă ne amintim că același Auerbach leagă nuvela Renașterii de proza secolului XVIII, ambele fiind „clasice” în alt înțeles decît acela dat cuvîntului în epoca lui La Bruyère. Clasicismul lui C. Negruzzi nici nu este acela al autorului *Caracterelor*, cum s-a susținut adesea, ci mai apropiat de al unui memorialist ca Saint Simon, ceea ce permite asemănările cu Boccaccio, fiindcă se introduce observația directă, viața, în locul tipului canonic. La Bruyère e moral tipizant, Saint Simon anunță pe memorialiștii secolului următor, pe „fiziologiști”, el e, ca și C. Negruzzi, un „realist”, în sensul că și împrumută modelele din realitate. Dogmatismului clasic labruyerian îi iau locul o portretistică vie și pitorescă, un scepticism ironic, care vine din experiență, nu din reflecție generală. Acest spirit realist corectează la C. Negruzzi (și apoi la V. Alecsandri și ceilalți) excesele romantice. El nu sînt încă scriitorii realiști în accepția pe care o va da cuvîntului proza noastră din ultima parte a secolului XIX, dar au bun simț și o cultură literară orientată spre omul concret și spre anecdota socială. G. Sion, care e un autodidact, ca și N. Filimon sau D. Bolintineanu, va acorda mai mult credit rețetei „romanțului” ce făcea ravagii, de la *Manon Lescaut* prin *Werther* pînă la Hugo și la mărunții romancierii sentimentali din prima jumătate a secolului XIX. Cultura joacă la C. Negruzzi și V. Alecsandri rolul unei frîne. Chiar scriind despre subiecte romantice la modă, știu să se distanțeze ironic; sînt memorialiști înainte de a pune preț pe ficțiune; oarecum lipsiți de imaginație, o compensează — în scrisori, jurnale de călătorie etc. — prin observație și culoare.

Capodopera lui C. Negruzzi rămîn, dacă exceptăm acum *Alexandru Lapușneanu*, scrisorile din *Negru pe alb*. Formula dă mină liberă grației asociative și simțului pentru limbă pe care autorul le posedă ca nimeni altul înainte de Odobescu. Înrudirea lor merge mai departe de transcrierea de către ultimul, în *Pseudo-kynetikos*, a scrisorii a XX-a (*Statistica lupilor*): scrisoarea a XXVIII-a (*Pelerinagiu*) e foarte odobesciană prin amestecul de erudiție și autenticitate, prin limba savantă. Ca și Odobescu, Negruzzi are eleganța spirituală a lui Voltaire și Diderot, acest nivel stilistic contracarînd, și el, tendința patetică și romantică. Monologul din *Iepurărie* sau portretul din *Fiziologia provincialului* sînt voltairiene prin verva caustică, iar *Pentru ce țiganii nu sînt români* conține o critică nemijlocită a romantismului literar: „De unde dracu ai scos frazele astea de romanț?”, întreabă autorul pe demodatul boier Bogonos, care colora legen-

da sfîntului Grigorie cu elemente de portret romantic. Modelul, batjocorit de autor, se dovedește a fi Pustnicul lui d'Arlincourt. Scrisorile fac din Negruzzi întîiul nostru prozator artist și intelectual, scopul lor fiind estetic, intenția documentară (prezentă la origine ca la toți memorialiștii) convertindu-se într-o artă de un mare rafinament expresiv și de o perfectă economie de mijloace.

PE NEDREPT ignorat astăzi este George Sion (ale cărui *Suvenire contimporane* sînt scrise între 1860 și 1888), povestitor remarcabil, din stirpea naivilor și sentimentalilor. Re-numele și l-a datorat G. Sion printre contemporani memorialisticii. În adevăr, punctul de plecare al *Suvenirelor* acesta este, ca și în cazul *Scrisorilor* lui I. Ghica. Dar, pe lângă plăcerea de a vorbi despre trecut și despre sine, de a reconstitui epoca din detalii uitate, G. Sion o are și pe aceea de a istorisi. Credibile în mare, ca atmosferă, amintirile lui abundă în fantezii și absurdități de amănunt (foarte pitorești majoritatea, dar îndeeajuns de naive), în digresiuni, în pagini de „romanț”, introduse toate pe nepusă masă în momente din cele mai serioase. Nici un eveniment personal sau istoric nu e scutit de astfel de intruziuni care arată că G. Sion avea patima înfloririi adevărului și că memorialistul din el era concurat de povestitor. Spre deosebire de C. Negruzzi, el nu scrie fiziologii ori tablouri; îi lipsește detașarea sceptică a acestuia. G. Sion e fundamental un sentimental și un participativ. C. Negruzzi compune mici narațiuni cu metoda memorialistului, G. Sion scrie memoriile cu metoda povestitorului. *Emanciparea țiganilor* este o astfel de povestire, unde, pe un subțire fir memorialistic, se relatează în fapt „romanțul” unui tînar țigan rob îndrăgostit de o franțuzoaică. Adevărul și legenda nu se pot despărți, dar structura și stilul aparțin mai degrabă ultimei. *Frații Cucuic* se află la originea povestirilor eroice, haiducești, de după 1900, ale lui Sadoveanu și alții. Un turc, Osman, stabilit în secolul XVII în Moldova, lasă urmași ce nu vor putea evita să fie paricizi, în urma blestemului străbunicului lor. Șapte generații de Cucuic se vor uide ca să împlinescă blestemul. În ultima parte a povestirii, faptele sînt contemporane și G. Sion pretinde a fi cunoscut direct pe frații Cucuic. Dar refacerea istoriei familiei e curat fabuloasă, cu fapte de groază, răpiri, nunți sub amenințarea pistolului, crime, îmbogățiri subite, iubiri fatale și așa mai departe, într-un stil fermecător prin ingenuitate.

G. Sion e un bun povestitor de școală veche și în paginile de memorii propriu-zise. Are darul istorisirii, sfătoșenie, e iubitor de acțiuni violente și cam greu de crezut. Cele trei părți ale memorialului lui (*Din copilărie. Din tinerețe și Din anul 1848*) sînt tot atîtea

pretexte de divagație pentru povestitor. *Din copilărie* înfățișează ascendența familiei și anii petrecuți la moșia părintească. Unele lucruri sînt pline de haz, ca, de exemplu, rolul jucat de mustățile tatălui în căsătoria pe care a contractat-o din ordin domnesc și în avansarea în rang, sau ca istorisirea felului în care doi îndrăgostiți puteau corespunda, în lipsa poștei pentru particulari, pe la 1837. Altele sînt romanțioase, abundînd în coincidențe. Întîlnirea țigăncii Anca (extraordinar pasajul de la izvor, cînd adolescentul o surprinde spălîndu-se) și dragostea tinereților tin de acestea din urmă. *Din tinerețe* relatează cariera funcționară a lui G. Sion, după 1842, și unele asemănări cu Gogol, Șcedrin și ceilalți scriitori ruși nu sînt, desigur, întîmplătoare, dat fiind că bucată a apărut în 1888. Epoca și obiceiurile ei formează un tablou interesant; zugrăvit cu umor. Văzînd stafii într-o casă în care făcea *dejurna* regulamentară, funcționarul scrie o petiție către directorul Vasile Pogor, în care cere să fie scutit de acest serviciu periculos. În loc ca directorul să arunce hirtia la coș, el se topește de ris și nu numai scutește pe petiționar de *dejurnă*, dar o desființează cu totul. Să amintim și alte lucruri: un portret al oratorului Nicolae Ionescu (înaintea aceluia maioreșcian) altul al lui G. Asachi bătrîn, în halat și cu scufie de noapte, aventurile galante și moartea, ca în Dumas, ale lui Hrisoverghi, cununarea clandestină de către C. Negruzzi a beizadelei Grigori Sturza și, mai ales, senzaționala biografie a Marghioliței Sturza, soția prea fermecătoare a logofătului C. Sturza, ce pare scoasă din „romanțurile” epocii, deși conține unele părți de adevăr istoric. Același procedeu, de a înflori la tot pasul evenimentele, dar încă și mai frapant, îl întîlnim în evocarea revoluției din martie 1848 din Moldova și a exilului principalilor eroi. Se amestecă neconștient amănuntul istoric și romanțarea. După peripețiile arestării citorva revoluționari de către vodă, G. Sion scapă, obținînd adăpost la o prostituată de origine poloneză, pe care nu pierde, firește, prilejul a o convinge de calea greșită pe care o apucase. În Ardeal, în mai 1848, după cîteva splendide pagini despre pregătirea și desfășurarea adunării de pe Cîmpul Libertății (între care un tulburător portret al lui Simion Bărnuțiu), autorul e cît pe ce să fie asasinat de un ungur care-l crede negustor de vite și rîvnește la punga lui, dar care își omoară din eroare propriu-fiu ce dormea în patul străin. Acest talmeș-balmeș, ce face și hazul memorialului, se explică prin lipsa de discernămint critic a autorului, care n-are cultura lui C. Negruzzi și I. Ghica (și nici paleta bogată artistică a celui din urmă), dar care rămîne un povestitor notabil, prin vioiciune, umor, prin îmbinarea documentului cu fantezia.

Nicolae Manolescu

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Nicolae Manolescu, *TEME 2*, 168 p., lei 6.

EDITURA ALBATROS

Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *ISTORIA ROMÂNILOR DIN CELE MAI VECHI TIMPURI PÎNĂ AZI*, 1039 p., lei 73.

Eugen Barbu, *INCOGNITO*, vol. I (roman), 396 p., lei 13.

*** CULEGERE DE LITERATURĂ ROMÂNĂ PATRIOTICĂ ȘI MILITANTĂ. Ediție îngrijită de George Sorin Movileanu și Dumitru Androna-

SEMNAL

che. Colecția „Lyceum”, 350 p., lei 6.

Dumitran Frunză, *UMBRA FOCULUI* (versuri), 56 p., lei 3,75.

EDITURA UNIVERS

Renato Barilli, *POETICA ȘI RETORICA*. Traducere de Niculina Benguș, 320 p., lei 10,50.

EDITURA ION CREANGA

Cicerone Theodorescu, *POEZII PENTRU COPII*, 69 p., lei 2,75.

Leonida Neamtu — CO-MOARA LOCOTENEN-

TULUI BALICA, 150 p., lei 2,75.

Mihnea Moisesescu, *CIC, INIMĂ DE VOINIC*, 108 p., lei 10,50.

EDITURA MERIDIANE

Petre Rado, *LABIRINTUL UMBRELOR* (expressionism în cinema), 347 p., lei 12.

EDITURA MILITARA

Ion Aramă, *ALARMA LA DANA ZERO*, 272 p., lei 6,50.

George Florin Cosma, *ANOTIMP*, 80 p., lei 3,50.

Traian Reu, *POTECĂ*, 116 p., lei 4.

Poezia

Discreția confesiunii lirice

A PARIȚIA acestor „micropoeze” *) era oarecum previzibilă încă din volumele **Pe înaltele relieuri** și mai ales **Turn cu ceas**. Înaintarea poetului spre un lirism esențializat, eliptic, spre o rostire economică a metaforei sau a notației plasticizate a stării sufletești se anunța deja. Recenta culegere de versuri atestă împlinirea unui proces, descoperirea și fixarea echilibrului forme prielnice unei atare substanțe poetice. Materia ce-și căuta un tipar pe măsură, un tipar adecvat, l-a aflat în structura acestor „micropoeze” — desene rafinate, cu linii abia schițate, dar asumându-și o maximă sugestivitate. Departe de a fi simplă, caligrafia foarte clară și viguroasă a versurilor tinde să prindă în expresia cea mai lapidară o încărcătură cât mai complexă de semnificații. Prin maxima stilizare a mesajului poezia trebuie să provoace un șoc, să producă o criză a conștiinței: „În loc de stilou am o prastie / și de za o prastie / Gestul meu pacea să ți-o dea / pacea să ți-o ia” (**Regresiune I**).

Cerebral, stăpînindu-și emoțiile și imaginația, transformînd cu luciditate rece, metalică, stările sufletești în material de meditație, Aurel Rău scrie o poezie criptică, elaborată, în care mestesugul înlătură ingenuitățile, trăirea spontană prin vers. Există, evident, un conținut confesiv în aceste micropoeze, dar el este camuflat în desen, este distilat în detaliile plastice ale schiței. Micropoezele lui Aurel Rău sînt ca acele crochiuri cu linii esențializate și intens explozive; care subaparența simplității ascund o estetică subtilă, construită după îndelungi lecturi din poezii moderni, imbinînd instinctul

*) Aurel Rău: **Micropoeze**. Editura Dacia, 1975.

creator cu gusturile rafinate ale intelectualului. Ele se bazează pe o frazare ușor sentențioasă, pe un discurs frînt, laconic, reflexiv: „Ochii deschisi cit meridiane / aprinși cit o galaxie / dureros de fixați asupra punctului / unde arde mornit un astru” (**Condiție**). Unele au o formulă mai relaxată, gravitatea moralei e învăluită ironic („Pumn peste pumn, ca vertebră / Peste vertebră / Și am ajuns / Am ajuns unde trece un car neuns / Și trezește morțimea toată”) sau e camuflată în absurditatea unui dialog ludic, care seamănă cu folclorul copiilor. („— Cîmil, cîmil, moartea mi-i soră / — Unde ai dat de ea? / — Pe-un drum nebătut, / Avea ochi de lezer și mîini de lut / — Avea bot de leu, / Minca dintr-un bîd cu Dumnezeu. / — Mergea și venea, / Zicea că ne schimbă pe toți în stea”). Altele sînt mici parabole — ca aceasta a ruperii poetului din basmul existentei obișnuite: „Fratele altoiește în grădină / Bunicul bate-ntr-o cinepi coasa / Mama strigă la uliul dinspre vînt / Tatăl intră din țări cu cai / Iar eu mă voi smulge din acest basm / Un munte scapă-n albastru luna / Deodată roata fîntinii scrișie surd / Sub pernă **Tonio Kröger**”. Un poem interesant este **Dans cu măști**, unde lirismul se filtrează ironic într-un fel de „poveste a vorbii”, plină de mișcare și de colorit, unde se fac simțite calitățile picturale ale lirismului lui Aurel Rău și o neașteptată inclinație spre joc parodic: „De fapt, iubeam, uram. / Mă poți întinde pe roată, eu te privesc / drept în față, fiu al femeii. / Sînt portocale în geamuri și sori în ramuri / și ce-i dacă, vezi doar, îmbătrînim. / ne julim, ne ciupim. / ne tutuim. Am o fată de măritat. / Am o aftă de vindecat. / Printr-o tumbă. Decit să te vinzi pe-un os, / mai bine draci pin-la

os. / Mai bine crișă și-n panglici și-n obrăzar, / mai bine-n doi prin mărar. / Sînt portocale în geamuri și sori în ramuri. / De fapt, iubeam, uram. / Mă poți întinde pe roată, eu te privesc / drept în față, fiu al femeii”.

Lirismul lui Aurel Rău este de tip detașat, liberat de virtutea afectiv, domolit prin luciditate, prin situarea meditativă a poetului în afara propriilor sale stări interioare, un lirism de atitudine reflexivă, care succede în timp emoțiile și sentimentele. Poetul nu scrie în focul impresiilor, al afectelor, ci după consumarea lui, contemplînd de la distanță, nostalgic, cenușa evenimentelor sufletești. De aceea, nu disponibilitățile afective provoacă poezia, ci meditația, oarecum înstrăinată de ele. Poezia nu este explozia spontană a vieții interioare, ci o reacție tirzie de rememorare și stilizare a trăirilor, un fel de act de posesiune asupra lor prin evocare. De pildă, în această relatare discretă, aproape impersonală, este recuperată o clipă de emoție inefabilă: „Sosit între casele mici, am / ieșit pe vechiul drum. / Vroiam să fac cîțiva pași pînă / în punctul din care vezi muntii. / Dar drumul copilăriei era acum închis / de troiene înghețate și neumbate. / Am luat atunci noul drum / pe unde zoresc roțile. / Am ajuns pînă la poet sub / cele mai mari stele. / Și pentru o clipă sensul fericirii / a tresărit din nou. / Ca să dispară cu pasărea greoaie, de apă, / ce-o speriasem” (**Pasărea de apă**).

Tonul discursiv are această funcție de a îndepărta clipa emoției pure, de a o închide în povestea ei, ca într-o ramă, pentru a lăsa poezia să-i contemple liber frumusețea și semnificația. În vers se insinuează astfel o stranie melancolie,

aurel rău micropoeze

datorată tocmai distanței, înstrăinării de evenimentul afectiv. Un ciclu întreg din **Micropoeze** transfigurează liric impresii fugare, fine, din călătoriile poetului, alcătuiind un fel de album sentimental. Chiar atunci cînd își face autoportretul, poetul își vorbește la persoana a doua, privindu-se ca în apele unei oglinzi ce-l desprinde de el însuși, înlesnindu-i o contemplare depersonalizată, o confesiune discretă și indirectă: „Umblă-n aprilie și în mai, pe cîmpuri, / frate statornic florilor de măr, de cires, de prun; / adormi în plin soare pe stăvilă lingă undiță. / Nimic nu e fără sens în dialectica devenirilor. // Și lasă să te întrecă-n agoniseli toți și toate. / Din fuioare de sălcii groase îți leagă la gît cravată / și fredonează cu mestecenii și cu plopii argintii. / O să vezi cit de simplu se-mpacă viața cu moartea. // De liliaci, de șopîrle, de rouă, nu te feri. / Înspre 50 de ani se mai poate să fii nebun. / Nu pierde luna mai și aprilie, ține minte. / Cai fluturîndu-și coama sînt semnul că n-ai greșit. // Și că dreaptă răsplată își vestesc vizitiile serii — / berzele plutitoare, fîntinile fără cumpănă, / turlele singuratic și iubitul, iubită — / Orice s-ar spune, pleacă și nu-ntraba cît jertfești” (**Înspre 50 de ani**).

Dana Dumitriu

Proza

Biografie și istorie

UN UTECIST condamnat, în timpul războiului, la moarte, pe care o așteaptă într-o celulă special amenajată în vederea execuției, primește din partea medicului închisorii, om de știință sadic și călău cu pretense curiozități intelectuale, interesat de fenomenul spaimii, un caiet, pentru a-și nota ultimele impresii, gânduri, dorințe. Acest caiet, cu care cartea *) lui Paul Georgescu se identifică, constituie obiectul unui pariu tacit între, am spune, orgoliu și mindrie: între orgoliul „specialistului” care, mizînd pe marea forță de înșinuare a friicii, speră să descifreze în paginile lui simptomle fenomenului psihic care îl preocupă; și mindria tinărului comunist, animat de dorința de a lăsa în urma sa un document moral exemplar, fără a falsifica însă întru nimic datele unei experiențe reale. Drept urmare, el nu va nega prezența unui sentiment firesc în teribilele împrejurări ale claustrării și morții, nu va voi să ni se înfățișeze ca un supraom (asemenea temnicerilor lui, „supraomeni cu lefuri mici” — după cum îi numește, spiritual, autorul) care nu a cunoscut niciodată frica. Dominată rațional și sufletește, aceasta se refugiază în fiziologie, în subconștient, se deghizează în vise; ea își are momentele ei imprevizibile, manifestările — „deplasate”, nelogice. Între două interogatorii la care se comportă perfect demn, eroul lăsat pentru o clipă singur într-o cameră începe, brusc, să tremure, împotriva propriei voințe, disperată de a nu și-l putea stăpîni, din tot corpul, ca sub un șoc electric. Intrarea unui gardian în încăpere pune, la fel de brusc, capăt crizei. În cartea lui Paul Georgescu, spaima, analizată fără reticente, pertinent, este o intermitentă explozie subterană. Nimic comun însă între eroul din **Înainte de tăcere** și personajele strivite de teroarea morții, magistral disecate de un Victor Hugo sau de un Leonid Andreiev. Susținut de credința în marile idealuri ale socialismului, de solidaritatea morală a tovarășilor săi de idei și de luptă, ca și de ura împotriva clasei din care provine — burghezia —, eroul lui Paul Georgescu câștigă confruntarea cu spaima și moartea și, implicit, pariul cu doctorul. Efortul de a menține

*) Paul Georgescu, **Înainte de tăcere**, Ed. Albatros, 1975.

echilibrul unui organism amenințat cu distrugerea și seninătatea unei conștiințe așezată în imediata vecinătate a neantului, de a-și conserva curajul, care nu e un dat înăscut, un **invariabil**, ci o calitate ca oricare alta, ce trebuie formată și ținută în formă, și lupta din finalul alegoric al narațiunii cu ingerul îndoilei, efort și luptă care se degajă din fiecare rînd al acestui monolog al claustrării și care se consumă în spațiul aceleiași celule, nu antecameră a morții, ci chiar loc al ei, descrișă cu o remarcabilă forță de reprezentare, cu becul imens și veșnic aprins, cu perețele ei obsedant, prezentînd unele particularități mai degrabă dezagreabile — urme ale gloanțelor astupate stîngaci, cu discreta usită de evacuare a cadavrelor, după execuție etc. constituie unul din planurile cărții. Un altul este rezervat secvențelor retrospective dispartate, menite a recomponere atmosfera și stilul muncii ilegale. Concrețetea evocării, cu itinerariile premeditate complicate ale eroului, care știe că trebuie să ajungă la locul întîlnirii „curat”, adică fără agent pe urmele sale, cu preluările de material, schimbările de domiciliu, se-diințele conspirative sau acțiunile propriu-zise, de împrăștiere a manifestelor, de pildă, sugestia de adevăr, de trăire vie, directă a întîmplărilor narate, reprezintă unul din principalele merite ale cărții lui Paul Georgescu. Despre perioada ilegalității s-a scris mult la noi, dar rareori atît de dinlăuntrul faptelor, cu o percepție atît de acută a specificului și detaliilor activității conspirative. Există în acest volum o adevărată poezie a străzilor, care pot fi bune sau rele, faste sau nefaste, a deambulării active, a orașului văzut prin ochiul exersat al ilegalistului, stăpîn pe o adevărată tehnică a privirii, imens labirint, ocrotitor sau perfid, străbătut în toate direcțiile, în viteză, mereu și mereu, parcă la infinit. Nu e orașul, nu sînt străzile lui însăși zona de acțiune a militantului? „Fiecare stradă am trăit-o — ne spune eroul —, fiecare e o emoție, îmi amîntește de un om”. Oamenii de care el își amîntește sînt mulți și ei se numesc Lică, mentorul eroului în practica spinoasă a ilegalității, definit, memorabil, într-un loc (și nu e aceasta definiția însăși a oricărui revoluționar autentic?) drept „omul pentru alții”, Vasile, Toma, Matei, Eugen, Marta, Milea, Paul, Horia...

Fiecare îi prilejuiește scriitorului un episod, un portret. Dominantă rămîind imaginea tinărului în cămașă albastră stropită de singe care le strigă schingiuitorilor săi un răspicat, ferm și definitiv nu, imagine-model, imagine-îmbold, paradigmă a comportării eroului însuși, reluată mereu, obsedant, ca într-o retrospectivă cinematografică rulată cu încetinitor.

Un al treilea plan al cărții revine amintirilor relativ mai îndepărtate (eroul are doar douăzeci de ani), din epoca adolescenței și a copilăriei, alcătuiind un fel de cronică de familie. Dintre personajele care o populează, două, cel puțin, sînt cu totul excepționale: Carla-Sarlota (mama) și Valentin (tatăl). Portretul celei dintîi, femeie artificializată prin rolul hieratic pe care și-l impune (și care, atunci cînd nu se simte capabilă să-l mai susțină, se retrage pentru un timp, pentru refacere, în apartamentul ei, în „piramidă” — cum zice autorul), rece, sigură de sine, calculată, preocupată de teosofie și obsedată de succesul social, condiționat, acesta, crede ea, de conservarea și potențarea energiei, despărțind, cînd vorbește, cuvintele în silabe, ca pentru a le sublinia importanța, și metamorfozele celui de-al doilea, bărbat fermecător, inteligent și ironic, dar instabil și din această cauză ne-realizat (va muri ucis de legionari), constituie două din cele mai bune momente, de vervă, pregnantă a observației și matură artă, ale narațiunii. Necesitatea acestei secțiuni eterogene în cadrul ansamblului, deși poate părea uneori discutabilă — ne vine greu să credem, de exemplu, că un condamnat la moarte poate să acorde atîta atenție lui, să zicem, Muți, amantul mamei —, se impune în cele din urmă, deoarece prima definire a eroului, în lungul proces de radicalizare a conștiinței sale, se produce tocmai în raport cu familia, în focul ciocnirilor cu Carla-Sarlota. O inadecvare se simte totuși, dar în alt plan. Stilul literaturii lui Paul Georgescu este, credem, unul dintre cele mai bine individualizate din cuprinsul prozei noastre contemporane. Supravegheată atent, de o precizie a termenilor ce atinge, uneori, lapidăritatea maxime (perioadele scriitorului isprăvinduse-nu o dată în asemenea codițe aforistice — p.p. 48, 60, 112, 142 ș.a.), dar în același timp flexibilă și cuprinzătoare, de o intelectualitate care își caută, excesiv poate uneori, contrapon-derea în energice regionalisme (bănuim)

sau vorbe argotice: „servitoare tinere nihotoșe cu ordonanțe galante”, „Accest Harpagon taciturn, einfret și hapsin”, „cercul însuși în care se învîrtea era format din inși biricați”, „două imagini interferate și hilticiite”, „molcom și titirit” etc., de o malicie fină, îngroșată din cînd în cînd în sarcasme, fraza lui Paul Georgescu, prin maturitatea și caracterul ei elaborat vine în contradicție, pe de o parte, cu vîrsta eroului, pe de alta cu ritmul și condițiile în care acesta își redactează însemnările. „Am scris gîfînd, cu un om fugărit”, „scriam în goană”, „Am scris mult, exagerat, în goană, gîfîit”, „Scriu repede, grăbit, pe nerăsuflăte” — exclamă, în diferite puncte ale confesiunii sale, eroul. Numai că proza lui Paul Georgescu nu are nimic „gîfîit”, nimic dintr-o redactare „în goană”. Ea ne oferă, pentru a folosi un cuvînt care nu ne place, un model de **ecritură** exemplară, incompatibilă însă cu tensiunea ultimelor zile și ore din viața unui om. Stilistic vorbind, autorul a substituit paginile personajului său. Prea multe cuvinte, și parcă prea frumos așezate, pentru o carte intitulată „înainte de tăcere”.

„...viitorul romancier al acestei epoci (al epocii evocate de autor, n.n.) nici nu trebuie să imagineze ceva — mai ales de asta să se ferească — ci doar să elimine amănuntele necaracteristice și să concentreze totul bine de tot”. Scriitorul și-a urmat propria recomandare (imaginînd doar stilul!) în acest volum, tras, evident, în toate planurile sale, dintr-o suită de experiențe biografice. **Înainte de tăcere**, a patra carte de proză a lui Paul Georgescu, confirmă în acesta pe unul dintre cei mai interesanți prozatori de azi.

Valeriu Cristea

PAUL GEORGESCU

Înainte de tăcere

EDITURA ALBATROS

Construcție și sinteză

VOLUMUL al treilea, și ultimul, al impunătoarei lucrări, închinată de Ov. S. Crohmălniceanu literaturii române din perioada interbelică e consacrat dramaturgiei și criticii *).

La fel ca în volumele precedente, Crohmălniceanu își fixează, în scurte capitole introductive, reperele acțiunii investigative, evaluând repede și de la oarecare distanță configurația terenului în care urmează apoi să coboare cu mijloacele analizei. Distinge principalele forme de relief, cotele valorice, împrejurările ce au decis conturarea anumitor tendințe, peste tot dovedind aceeași caracteristică, ușurință de a formula sintetic și de a merge incizant la aspectele esențiale. E de regretat doar faptul că în volumul de față acestor tentative de a privi sintetizator materia cercetată li se rezervă prea puține pagini, aspect resimțit mai ales în secțiunea ultimă unde activitatea diverselor critici putea fi încă mai bogat raportată la mișcarea generală de idei, la principalele curente și confruntări de poziții literare manifestate în epocă. Dar pentru a fi drept și cu autorul să ne amintim totuși că în primul volum, dedicat prozei, discutate pe larg despre „climatul epocii”, despre „publicații, grupări și direcții literare”, și poate că n-ar fi fără logică, la o eventuală nouă ediție, acele pagini să fie mutate în volumul care include critica. S-ar pune astfel mai bine în lumină, avem impresia, aportul lucrării lui Crohmălniceanu la relevarea elementelor de ideologie literară care au susținut și orientat demersul creator în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Privitor la dramaturgia momentului interbelic, Ov. S. Crohmălniceanu constată un decalaj valoric, o rămânere în urmă față de poezia și proza aceluiași interval. Faptul fusese sesizat încă în epocă. În acest sens este citată mărturia chiar a unui dintre protagoniștii de autoritate ai mișcării dramatice, M. Sebastian: „Când în poezie, scria el în 1936, punctul culminant este Argezi, când în epică este

* Ov. S. Crohmălniceanu: *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. III, Editura Minerva, 1975.

Rebreanu, în teatru punctul limită este Haralamb Lecca”. Și continua: „Există un decalaj între teatrul nostru, de o parte, și proza sau poezia noastră, de altă parte. Este între ele o deosebire de stadiu. Trăiesc, s-ar zice, în timpuri diferite. Literatura noastră dramatică de azi nu e contemporană cu romanul nostru de azi, cu gândirea noastră, cu lirica noastră”. Nu aceleași lucruri se pot spune despre critică și eseistică, unde manifestarea conjugată a unor personalități de prim ordin a izbutit să demonstreze, arată Ov. S. Crohmălniceanu, „câtă conștiință de sine ajunsesse să capete literatura în această perioadă înfloritoare”.

În amândouă secțiunile volumului autorii discutați, dramaturgi sau critici, beneficiază de un comentariu atent la toate domeniile în care aceștia s-au manifestat (în poezie, în roman etc), oferindu-se astfel o imagine unitară, nefragmentată, a prezenței lor în mișcarea literară a timpului. Procedul are totuși și o latură neconvenabilă căci se întâmplă ca un autor cu activitate la fel de importantă în mai multe domenii să nu figureze pe unul din tablouri. De pildă Camil Petrescu, reprezentantul cel mai însemnat al „teatrului de idei”, lipsește dintre dramaturgi pentru că e discutat cu toată opera în volumul consacrat prozei. Desigur că cititorul, aflat astăzi în posesia celor trei volume, poate face și singur operațiunile de situare, lucrarea oferindu-i toate elementele spre a se orienta.

Restrângându-ne la discutarea volumului recent apărut, să remarcăm actualitatea perspectivei de abordare în special în secțiunea consacrată criticii. Autorul constată avântul luat de mișcarea critică în anii de după primul război mondial, înmulțirea și diversificarea instrumentelor de receptare a fenomenului literar, urmare nemijlocită a faptului că însăși literatura își intensificase ritmurile de afirmare, devenind mereu mai bogată în formule, mai variată în tehnici, mai inventivă în căutări. Chiar dacă nu toate experiențele literare de după război devin fapte de creație durabile, chiar dacă multe explorări se vor opri în terenuri infundate, critica se va simți îndemnată să-și nuanțeze instrumentația, să-și per-

fecționeze aparatul de înregistrare și discernere, tocmai spre a putea face față solicitărilor sporite. Este momentul când critica devine „profesionistă”, adică o îndeletnicire care procedează sistematic la analiza cărților apărute, la trierea valorilor în chiar momentul când se iveau: „În primul plan trece acum nu articolul de direcție, ci comentariul la obiect. Atenția se concentrează pe cernerea producției literare abundente prin sita deasă a judecăților de valoare severe, dar cum apar numeroase cărți, evident reușite, crește considerabil și interesul pentru caracterizarea lor exactă. Critica e preocupată să scoată la iveală nota diferențială a operelor, să definească talentele, să descrie principalele personalități creatoare”. E de observat, așadar, caracterul aplicat al acestei noi critici, plierea pe obiect, efortul de a îmbrățișa actualitatea în toate manifestările față de care, principial, adoptă o atitudine deschisă. Criticii „de direcție” din perioada anterioară — Iorga, Ibrăileanu, Dragomirescu, Densusianu etc. — altfel procedaseră: în numele unei orientări precizate promovau anumite valori; selectau spre a le impune atenției doar acele opere ce erau expresia orientării pentru care pleau. Trecerea de la critica de direcție la critica profesionistă (ilustrată, aceasta, în primul rând de „cronicarii literari”: Perpersiciu, Vl. Streinu, Ș. Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Oct. Suluțiu) o face E. Lovinescu în a cărui activitate se pot detecta amândouă atitudinile. A sprînjinit orientarea „modernistă”, obiectivarea și intelectualizarea prozei, romanul citadin și psihologic; a fost totodată, dincolo de promovarea cu prioritate a unor tendințe, un martor nedescurajat al actualității literare, deschis tuturor formulelor de artă atunci când credea că se susțin prin vigoarea talentului autentic. „Ultimul nostru mare «critic de direcție», scrie Ov. S. Crohmălniceanu, se vâdește a ascunde pe cel mai important «critic profesionist» al vremii. Eugen Lovinescu n-a ținut o «cronică literară». Dar nimeni altul n-a spus, sub o formă a sui generis, unui examen mai riguros,

OVS. CROHMĂLNICEANU

LITERATURA
ROMÂNĂ
ÎN TRE CELE
DOUĂ
RAZBOAIE
MONDIALE

VOL. III

sistematic și aproape complet, producția beletristică a peste trei decenii. Nimeni n-a stabilit atâtea diagnostice exacte, definind, chiar din momentul apariției, particularitatea talentelor scriitoricești ale epocii”. Pornind de la aceste constatări Ov. S. Crohmălniceanu construiește cu luciditate un portret nuanțat al lui E. Lovinescu, reliefând complexitatea unei opere și a unei prezențe spirituale care încă și azi mai stârnește în jurul său aprobări sau respingeri pătimașe. Sînt aduse sub o lumină nouă, pe deplin clarificatoare, împrejurări ale biografiei lovinesciene nu de toată lumea știute sau ignorate cu intenție de aceia care țin să difuzeze un profil sărăcit, când nu de-a dreptul deformator, al marelui critic. Se bate încă monedă, de exemplu, în legătură cu așa-zisul indiferentism politic al lui E. Lovinescu și chiar se insistă să se spună că a rămas nepăsător, în numele autonomiei esteticii, față de cauza națională și idealurile patriotice. Fără să polemizeze nemijlocit cu aceste opinii, Ov. S. Crohmălniceanu le dă o replică evocînd atitudinea lui E. Lovinescu din anii 1916—1918, lungă și pasionată campanie de presă purtată de critic în favoarea angajării României pe drumul care avea să ducă la desăvîrșirea unității noastre naționale. Sînt transcrise oportunit, din textele publicate atunci de E. Lovinescu, îndemnuri vibrînd de înflăcărare patriotică și nobil civism, cu auz mai de luat în seamă cu cît veneau din partea unui spirit ce proclamase, în alte condiții, autonomia artisticului: „Toți ce țin un condei în mînă în împrejurările de astăzi au datorii superioare față de patrie, ce trec peste finalitatea artei...” „Finalitatea scrișului în clipa de față nu stă în emoția estetică, ci în valoarea lui utilitară și morală potrivit cu nevoile prezente”. „Țara trebuie să vibreze la toate momentele epopeii noastre naționale [...] Cerem deci ca în urma armatei să se organizeze o literatură de război, vie, caldă, o adevărată hrană spirituală a prezentului și un document al viitorului”. Desigur că nu trebuie văzută aici abolirea principiilor criticii, ci convertirea la comandamentele unei cauze de însemnată istorică și națională, cărora vedem cum E. Lovinescu le-a răspuns exemplar. Vom transcrie la rîndul nostru încă un citat revelator din cartea, astăzi rarisimă, intitulată de Lovinescu *La marginea epopeei* (1919) în care își adunase o parte din articolele tipărite în timpul războiului: „În clipa în care se pun în cumpănă destinele neamului nostru, ale Europei întregi și poate ale civilizației umane nu e vremea unui frumos zadarnic. Sufletul național se zbate în clește problemelor de viață și de moarte. Toate energiile trebuie îndreptate spre folosul imediat al patriei. E în tradiția noastră ca scriitorii să aibă o largă parte în mișcările mari patriotice și în actele ce au întărit viața Statului nostru modern.” (s.n.). Cuvînt de răsunet actual, mărturisind o credință ce ar trebui măcar să fie cunoscută de aceia care întorc astăzi pe toate fețele acțiunea și rolul criticului în cuorinul culturii române.

„Critica universitară” (Tudor Vianu, D. Caracostea, Al. Dima), „Creația critică” (G. Călinescu), „Critica eseistică” (Paul Zarifopol, Mihai Ralea, Petre Pandrea etc.), iată celelalte capitole ale cercetărilor (despre „foiletonistică” am amintit mai înainte), din toate configurîndu-se un tablou concludent al mișcării critice românești în perioada interbelică. Studiile despre Lovinescu, G. Călinescu și Tudor Vianu sînt piesele de rezistență, nu numai pentru că reîfac admirabil momentele constituirii unor personalități critice cu rol decisiv în literatura noastră, dar și pentru că realizează portrete intelectuale vii, pline de forță.

În totul, cartea lui Ov. S. Crohmălniceanu impune prin anvergură reconstituiri. Cea de a doua epocă de aur a literaturii române trăiește întreagă în această scriere care afirmă încă o dată puterea de construcție și sinteză a criticii noastre contemporane.

Laurențiu Ulici

G. Dimisionu

Literatura ca viață

● REMARCABILE însușiri de prozator dezvăluie Mihai Tatulici în *Ceața și obșnuința* (Ed. Albatros), carte compusă din două nuvele, independente în ce privește materia epică, unitare însă sub aspectul modului de narare (prezența activă a naratorului în ambele) și sub unghiul semnificației epice (relația contrapunctică dintre ele). Nuvela titulară este o meditație pe tema raportului dintre literatură și viață, mai precis despre condiția taumaturgică a limbajului artistic. Naratorul scrie o proză sub formă de jurnal, punînd pe seama unui personaj întru totul fictiv o biografie de întîmplări și ea, firește, fictivă. Printr-o întîmplare află că personajul inventat de el are un corespondent onomastic în realitate, mai mult, că biografia fictivă și biografia insului real coincid în datele lor esențiale. Aceasta este schița nuvelei și dacă totul s-ar fi rezumat la relatarea ciudatei corespondențe nuvela n-ar fi fost mai mult decît o schiță. Din fericire prozatorul sesizează importanța teoretică a subiectului său epic și, procedînd cu inteligență, construiește în prelungirea lui un altul cu valoare mai largă, de viziune asupra literaturii. Naratorul și personajul real se întîlnesc din dorința celui dintîi de a găsi o explicație pentru uimitoarea întîmplare. Citînd jurnalul scriitorului, Elvira Reznice (aceasta e numele personajului) își recunoaște biografia în el, dar între jurnalul inventat de scriitor și jurnalul ținut de ea însăși la tinerețe există, dincolo de similitudinea întîmplărilor transcrise și chiar a stilului, o diferență aparent oarecare, extrem de importantă însă la o analiză atentă. Jurnalul scriitorului are, în plus, un evident aer problematic, personajul fictiv nu-și notează simplu întîmplările, le comentează, gîndindu-se în jurul lor, problematizează, observîndu-se pe sine mai în adîncime. El-

vira Reznice, cea reală, recunoaște numai decît deosebirea, fără a trage, ea, o concluzie din neasemănarea subtilă a celor două biografii. La întrebarea scriitorului („Există vreo asemănare între jurnalul acela și textul pe care vi l-am dat eu?”), ea răspunde limpede, luminînd fără intenție ideea literaturii. „Nu, nici una, în afara faptului că e vorba tot de mine, cu tot ce mi s-a întîmplat. Numai că eu am notat în caietele acelea gînduri simple și fapte, mai multe fapte, pe cînd dumneata ai gîndit pentru mine, ți-ai făcut probleme în numele meu, ai creat conflicte și mi-ai pus în spate judecăți pe care nu le-am făcut în scris. Stilul e același, paradoxal e stilul meu, dar în afara faptelor, care s-au petrecut aievea, nu pot recunoaște nimic din mine. Pot fi de vină și anii, timpul care a trecut...”. Recunoaștem în nuvela tinărului prozator punerea în discuție a funcției taumaturgice propriie literaturii și, totodată, o încercare abilă de a demonstra că literatura are mereu nevoie să se întorcă la viață, între altele și pentru că, într-adevăr, viața întrece, cum s-a mai spus, orice imaginație. Ideea aceasta nu e nouă, ea ține, în fond, de condiția scriitorului realist și a literaturii realiste, meritul lui Mihai Tatulici fiind acela de a fi așezat o idee din domeniul teoriei literare într-o frumoasă și sugestivă pagină epică.

A doua nuvelă, *Salvatorul*, confirmă ideea din prima, constituindu-se în replică. Avem și aici a face cu o biografie, de data aceasta asumată de-a dreptul de către narator. Biografia unui tinăr dintr-un timp foarte apropiat de al nostru, un tinăr supranumit simbolic *Salvatorul*, a cărui adolescență se consumă într-un șir de căutări, pierderi, regăsiri, eșecuri, dominate toate de efortul ieratic din singurătate spre înțelegerea vieții în dimensiunile ei profunde. Fiecare dintre înfîm-

plările *Salvatorului* echivalează cu un fascicol de lumină aruncat asupra zonelor neclare din structura comportamentală a personajului, prozatorul urmîrind deopotrivă descifrarea motivelor însingurării eroului și sugerarea căilor posibile de ieșire din impas. Altfel spus, cite întîmplări atîtea experiențe într-o maturizare. Condiția pare să fie și în acest caz asumarea responsabilă a realității, intrarea în viață cu toate pinzele sus, împotriva ispitei de a mima facil modul epidermic al vieții. Soluția, sugerează scriitorul, stă în depășirea singurătății, important este „să ieși în întîmpinarea cuiva, altfel totul rămîne simplă literatură, literatură nimănui, literatură unui singur om — povestea nimănui”. *Salvatorul* este apatic din pricina întîmplătoare, iar nu din opțiune psihologică. De aici imperativul transcenderii diverselor conjuncturi nefertile, dorința de opțiune pe baza disocierii drumului deschis de drumul înfundat, operație ce pretinde dese interogații și analize, căci aparențele celor două drumuri sînt, în genere, asemănătoare. Nu știm dacă *Salvatorul* a reușit în acțiunea de salvare, în primul rînd a lui însuși, nuvela aceasta (ce va avea, aflăm, o continuare) fiind radiografia efortului de regăsire sub auspiciile participării alături de și nu ca martor doar al vieții celorlalți. Dacă tinerețea Elvirei Reznice s-a constituit într-un eșec, contrazicînd tumultul virstei adolescentine așa cum ne apărea aceasta de-a lungul jurnalului, tinerețea *Salvatorului* va miza pe experiența adolescentului și, mai ales, pe înțelegerea exactă a rostului ei. Elvira Reznice, personajul real, a eșuat pentru că nu a meditat niciodată, sau prea tirziu, la propriile-i acte, nu și-a făcut probleme. *Salvatorul* are toate șansele să reușescă pentru că se întoarce asupra lui însuși, își pune, cu alte cuvinte, probleme. Legătura dintre cele două nuvele este astfel vizibilă, nu în planul realității epice ci în acela al semnificației deduse din considerarea literaturii ca problematizare pe tema de infinite variante a vieții.

Scrie bine, vîdînd putere de observație și o înclinație specială spre comentariu analitic, personale și pulsînd de o tensiune subiectivă ce le asigură lizibilitatea în profunzime, de un realism al notației impresionant, — de reposedat oralitatea excesivă a stilului și anume inconsecvențe de construcție — prozele lui Mihai Tatulici sînt ale unui scriitor format.

„GETII CARE SE CR

DECEBAL

TRAIAN
(Reliefuri de pe Columna traiană)

INCEPÎND de la Herodot, care numește pe geți „cei mai viteji și mai cinstiți dintre traci”... literatura antică ne-a păstrat un șir întreg de mărturii foarte onorabile despre acest popor. Înainte de toate, credința lor în nemurirea sufletelor, care îi desparte de toți ceilalți traci și de greci. Apoi, o orinduire și o cuminenie a vieții lor sociale și politice, care se manifestă într-un chip surprinzător în mai toate împrejurările grele ale istoriei lor. Astfel, împotriva tuturor aparențelor, ei se arată ca un popor sedentar și liniștit, care nu cere decît să fie lăsat în pace [...]. Nu vom mai repeta aici însemnătatea în viața acestui popor a marelui preot și Zeului Zamolxis, de un așa accentuat caracter moral și patriotic, nici rolul pe care se arată a-l fi avut ordinul călugăresc getic al „Intemeietorilor”.

Spiritul de disciplină manifestat

de acest popor, fie sub Dromichaites, fie sub Oroles, fie sub Scorilo, fie mai ales sub Burebista, cînd i se cere să distrugă toate vișele, ceea ce era și o mare pagubă materială, în sfîrșit vitejia tenace și solidar disciplinată din răsboaiele lui Decebal cu romanii, îl ridică mai presus de toți ceilalți barbari, fie ei traci din sud, germani din nord, ori celți din vest. Cu dreptate istoricii antici și moderni și-au arătat mirarea și admirația pentru apariția acestui popor așa de deosebit în mijlocul celorlalți barbari. Romanii, biruitorii dacilor, au fost în această privință de un perfect cavalierism, recunoscînd atît pe Coloana lui Traian, cît și altfel, toate calitățile, nu numai de eroism sălbatec, dar și de respectabilă civilizație ale geto-dacilor.

Vasile Pârvan
(Getica)

Coif de aur getic, descoperit la Coșofenești — Dolj (secolul V î.e.n.)

Vas-situlă de argint (Artă traco-getică, secolul IV î.e.n., tezaurul de la Agighiol — județul Tulcea)

GETII care se cred nemuritori, cei mai viteji și mai drepti dintre traci, neamul cel mai numeros din lume după acel al inzilor... Astfel sună — în Istoriile lui Herodot — prima mențiune amănunțită ce se face despre geto-daci, cei aflați sub stratul roman al etnicității noastre și pe care conștiința românească i-a recunoscut și revendicat dintotdeauna drept începători și întemeietori ai istoriei naționale.

Geții care își spun nemuritori, repetă Herodot, insistînd asupra credinței dacilor în nemurirea sufletelor, credință ce va fi însemnat, la vremea aceea, o mare îndrăzneală a spiritului aplecat asupra-și, construcție sublimă a gândului izvoditor de faptă, căci această ipoteză dacii nu au formulat-o doar, ci au și practicat-o, cu toții, sub semnul ei desfășurîndu-și plini de glorie, istoria. O istorie ale cărei începuturi urcă în timp pînă dincolo de epoca războiului Troiei, așezare întemeiată ea însăși, se pare, de către un trac.

Cu gîndul la această credință a strămoșilor noștri am adunat o parte din textele care ni s-au părut semnificative pentru prestigiul aparte în antichitate al traco-geților, dar mai ales pentru originalitatea culturii și istoriei acestora. De la Herodot și Strabon la Tacit și Suetoniu, de la Platon și Menandru la Ovidiu și Horațiu, iar de la aceștia la o mulțime de autori mai mult sau mai puțin necunoscuți, antichitatea greco-romană a comentat fenomenul geto-dacic cu un interes mereu viu și, credem, special.

Generozitatea „României literare” avînd limite (tipografice), multe texte importante rămîn aici nepomenite. Ele pot fi însă cu folos găsite, împreună cu tot aparatul critic, în cele două volume de *Fontes historiae daco-romanae*, Editura Academiei, 1964 și 1970, din care am operat și noi selecția prezentă. Ne-am îngăduit unele comentarii atunci cînd am crezut că ele permit sugestia ori dovada continuității în spirit a celor ce de două mii de ani și mai bine locuim aceste ținuturi ale lumii. Iar această continuitate, ce se proiectează prin noi, cei de azi, în zarea nesfîrșită a istoriei viitoare, stă tot sub semnul nemuririi, nu a fiecăruia, ci a tuturor, nemurirea a ceea ce ne dă identitate ca popor cu un suflet propriu, aparte, distinct, acesta nemuritor!

În căutarea acestei continuități, începutul a fost făcut de cel deopotrivă savant și vizionar de geniu care a fost Vasile Pârvan. Pilda sa nu trebuie uitată, pentru a păstra rigoarea temeiului științific chiar și atunci cînd ne trezim visînd în marginea textului străvechi.

Literatura noastră, atît de legată de istoria națională încă de la origini, cînd primii scriitori erau mai întîi istoriografi — cronicarii, n-a epuizat izvorul nesecat de inspirație pe care îl reprezintă istoria, trecutul de gîndire și faptă al înaintașilor noștri.

Celebrarea acestui trecut e mai mult decît o datorie. Este una din rațiunile de a exista ale culturii, ale literaturii române.

Ion Coja

IORDANES
(sec. VI)

GETII n-au fost deci lipsiți de oameni care să-i învețe filosofie. De aceea geții au fost totdeauna superiori asupra tuturor barbarilor și aproape egali cu grecii, după cum relatează Dio, care a compus analele lor în limba greacă. El spune că acei dintre ei care erau de neam s-au numit la început Tarabostes, iar apoi Pilleati: dintre dinșii se alegeau și regii, și preoții.

CLEMENS din Alexandria
(sec. II—III)

GETII, un neam barbar care a gustat și el din filosofie, aleg în fiecare an un sol semizeului Zamolxis. Zamolxis a fost unul dintre apropiații lui Pitagora. Așadar este înjunghiat cel socotit cel mai vrednic dintre cei ce se îndeletnicesc cu filosofia (s.n.). Cei care nu sînt aleși se mîhnesc amarnic, spunînd „că au fost lipsiți de un prilej fericit”.

FILOSOFIA nu e numai speculativă și intelectuală. Ea se și practică, tocmai pentru că de ea nu se îndeletnicesc unii, ci toți. Filosofia la geți, cită a fost, era folclorică. Altminteri, dacă ar fi practică numai de o elită, ea nu ar ajunge la sacrificiul vieții. Pentru că la acest gest erau gata oricînd geții și pentru că acest gest rezulta dintr-o credință filosofică, deducem caracterul folcloric al acestei filosofii.

HERODOT
(sec. V î.e.n.)

ÎATA cum se cred nemuritori geții: ei cred că nu mor și că acel care dispăre din lumea noastră se duce la zeul Zamolxis. Unii din ei îi mai spun și Gebeleizis. Tot la al cincilea an ei trimit la Zamolxis un sol, tras la sorți, cu poruncă să-i facă cunoscute lucrurile de care de fiecare dată au nevoie. Iată cum îl trimit pe sol. Unii din ei primesc poruncă să-și ia trei sulite (cu virful în sus), iar alții, apucînd de miini și de picioare pe cel ce urmează să fie trimis

la Zamolxis și ridicîndu-l în sus, îl azvirle în sulite. Dacă — străpuns de sulite — acesta moare, geții socot că zeul le este binevoitor. Iar dacă nu moare, aduc învinuirii solului, zicînd că e un om ticălos și, după învinuirile aduse, trimit un altul, căruia îi dau însărcinări încă fiind în viață. Aceiași traci, cînd tună și fulgeră, trag cu săgețile în sus, spre cer, și amenință divinitatea (care provoacă aceste fenomene) deoarece ei cred că nu există un alt zeu în afară de al lor.

MOARTEA ca o răsplătă, de care nu este demn un ticălos! Despre cineva a cărui agonie se prelungește, am auzit-o pe mama spunînd că „nu poate să moară, are prea multe păcate” sau „cine știe ce păcate o fi avînd” ori „s-a îndurat Dumnezeu și a luat-o”. Pasaj mult discutat în legătură cu monoteismul geților.

SOLINUS
(sec. III)

ACUM e locul să ne îndreptăm spre Tracia și să întoarcem pinzele spre cele mai destoinice neamuri ale Europei. Cei care doresc să-i cerceteze cu grijă vor afla cu ușurință că barbarii traci au dispărut pentru viață dintr-un fel de exercițiu natural al înțelepciunii. Toți sînt gata pentru moartea de bună voie, deoarece unii dintre ei socotesc că sufletele morților se întorc, iar alții că ele nu mor, ci devin mai fericite.

CREDINȚA în nemurirea sufletului nu poate veni decît din adîncă cercetare a acestuia (vezi, în acest sens, textul lui Platon). Tocmai în asta constă superioritatea Vitoriei Lipan, a culturii „rurale”.

PLATON
(sec. IV î.e.n.)

TOT așa stau lucrurile, Carmide, și cu acest descîntec. Eu (Socrate) l-am învățat acolo în oaste, de la un medic trac, unul din ucenicii lui Zamolxis, despre care se zice că îi fac pe oameni nemuritori. Spunea tracul acesta că (medicii) greci aveau dreptate să cuvinteze așa cum

ED NEMURITORI..."

URMAȘI AI SFETNICILOR LUI DECEBAL (Bătrînii satului Rașca din Țara Oașului)
Fotografie de Ioniță G. Andron, din iulie 1939

v-am arătat adineauri. Dar Zamolxis, a-
dăuga el, regele nostru, care este un zeu,
ne spune că după cum nu trebuie să in-
cercăm a îngriji ochii fără să ținem se-
ama de cap, nici capul nu poate fi ingri-
jit neținându-se seama de corp, tot astfel
trebuie să-i dăm îngrijire trupului dim-
preună cu sufletul și iată pentru ce me-
dicii greci nu se pricep la cele mai
multe boli : (anume) pentru că ei nu cunosc
întregul pe care-l au de îngrijit. Dacă a-
cest întreg este bolnav, partea nu poate
fi sănătoasă. Căci, zicea el, toate lucruri-
le bune și rele — pentru corp și pen-
tru om în întregul său — vin de la suflet
și de acolo curg (ca dintr-un izvor), ca de
la cap la ochi ; trebuie deci — mai ales
și în primul rînd — să tămăduim izvorul
răului, ca să se poată bucura de sănătate
capul și tot restul trupului. Prietene, zi-
cea el, sufletul se vindecă cu descințe.
Aceste descințe sînt vorbe frumoase,
care fac să se nască în suflete înțelep-
ciunea.

TOCMAI de aceea, suferința sufle-
tească poate fi fatală trupului și se
poate muri „de inimă rea”. Acest fel
de moarte se întâlnește foarte des la
noi, fiind o explicație frecventă în
popor. În cîte limbi există acest dia-
gnostic ?

ARIAN (sec. II)

ÎN ȚINUTUL acestor celți se află
și izvoarele lui. Cei mai îndepărtați din-
tre aceștia sînt cruzii și marcomanii.
După aceea o ramură a sarmaților — ia-
zigii —, apoi geții care cred în nemurire.
Urmează majoritatea sarmaților și sci-
ții pînă la vărsare (a Istrului).

ESTE semnificativ că ajungînd la
geți, Arian se abate de la seaca înșirui-
rii a numelor de popoare prin ale
cărora ținuturi curge Dunărea, spre a
semnala faptul pentru care antichita-
tea i-a celebrat pe strămoșii noștri,
deosebindu-i de toate celelalte nea-
muri : credința în nemurire.

Credința în nemurire este esență de
umanism. Ea derivă din (sau justifică)
ideea atît de omenească a omului-cen-
tru al universului. Conștiința fap-
tului că omul e ceva aparte, deosebit
de restul naturii se reazemă, se con-
firmă în credința nemuririi. Nepieritor
este sufletul — adică tocmai ceea ce
are numai omul. Excepțional în or-
dinea naturală, omul nu poate să
aparțină în întregime acesteia. Și, sin-
gurul, va face excepție de la legea
inexorabilă a morții.

Nietzsche (și alții) au explicat apa-
riția acestei idei ca pe o simplă con-
secință a visului în care cei morți con-
tinuă să apară, să trăiască. De aici
distincția trup — suflet și credința în
nemurirea sufletului. Ceea ce însă tre-
buie explicat nu este apariția, ci
menținerea acestei credințe, care nu
putea să reziste doar pe dovezile
efemere ale visului (dacă e să accep-
tăm explicația filosofului german).

Ideea nemuririi sufletului mai apare
în antichitate, în alte forme, dar la
geți ea devine principiu ordonator al
vieții. Din idee devine credință, sen-
timent, factor dinamic, prevestind creș-
tinismul.

Omul este singura ființă care știe
că va muri. Conștiința acută a acestui
lucru duce la încercarea de a rezista,
înfrunța și depăși moartea. Și astfel
începe istoria.

Conștiința morții și, mai apoi, cre-
dința în nemurire instituie prestigiul,
cultul morților și, implicit, un ritual de
înmormintare tot mai complex. În co-
muna primitivă nu se practica înmor-
mintarea rituală, nu exista cultul mor-
ților. Dovadă — lipsa (sau apariția re-
lativ tîrzie) a cimitirelor, a morminte-
lor. Acestea apar odată cu zorii isto-
riei, întrucîtva premergîndu-i chiar,
așa cum e firesc să se întîmple într-o
relație cauză — efect.

Credința în nemurire duce la cultul
morților, iar acesta este o formă —
poate cea mai veche, dar mereu pre-
zentă, și azi — a sentimentului isto-
riei. Cultul morților, al amintirii și po-
menirii acestora, îl au mai ales po-
poarele cu o veche istorie. „Voi
ce-aveți îngropat aici ?” — întrebare
capitală. Acest cult și credința în
nemurire te fac solidar cu cei dinain-
tea ta și cu cei care îți vor urma. Nu în-
tîmplător începăturile culturii scrise
românești stau în niște pomelnice.

Nu este o (sau numai o) solidaritate
cu un trecut abstract, impersonal, ci
cu trecutul trăit de cei ce-au murit
sub ochii tăi și de cei ce-au murit sub
ochii acestora ș.a.m.d., știuți numai
din poveștile bătrînilor, și ele păstrate
cu sfințenie de cult.

Împăratul IULIAN (sec. IV)

EU (TRAIAN), Jupiter și zeilor,
după ce am luat conducerea imperiului
amorțit și descompus din cauza tiraniei
care dăinuise mult la noi în țară, și din
cauza silniciei geților singur am cutezat
să merg împotriva neamurilor care lo-
cuiesc dincolo de Istru și am nimicit nea-
mul geților, care au fost mai războinici
decît oricare dintre oamenii ce au trăit
cîndva — și aceasta nu numai datorită tă-
riei trupului lor, dar și pentru că îi con-
vinsese să fie astfel (s.n.) slăvitul lor Za-
molxis. Crezînd că nu mor, dar că își
schimbă locuința, ei sînt mai porniți pe
lupte, decît ar fi inclinați să întreprindă
o călătorie.

UNII exegeți consideră că Trai-
an, în această scriere satirică, e pus
de autor să se laude, exagerînd răz-
boinicia dacilor. Dar ceea ce cu si-
guranță aparține în acest text nu per-
sonajului literar, imaginat, ci eroului
istoriei, real, este legătura pe care o
face între credința în nemurire a da-
cilor și ardoarea cu care aceștia și-au
apărat patria.

Cît privește pretinsa lăudăroșenie,

Imaginată de autorul scrierii, e de a-
mintit că Traian avea uneori obiceiul
să-și lege cuvintele prin jurămint :
așa să văd eu supusă Dacia în rîndu-
rile provinciilor. (AMMIANUS MARCE-
LLINUS). De unde se poate vedea că
Traian într-adevăr s-a fălit totdeauna
cu fapta sa cea mai de seamă.

DIONISIU (Periegetul) (sec. II)

— țara imensă a dacilor.

HORAȚIU (sec. I î.e.n.)

...geții cei aspri cărora pămîntul neho-
tărnicit le dă roade și cereale libere.

Nu le place să cultive același ogor mai
mult de un an, iar după ce au indepli-
nit toate muncile, alții care le urmează în
aceleași condiții, le iau locul. Acolo femeia
nu se face vinovată față de copiii vitregi,
ci poartă de grijă celor lipsiți de mamă, iar
soția cu zestre nu ajunge stăpîna bār-
batului și nici nu se încrede într-un amant
chipeș. Zestrea cea mai de seamă este
cinstea părinților și virtutea femeii pen-
tru care legămîntul căsătoriei rămîne trai-
nic ; ea se teme de alt bărbat. Păcatul
este un sacrilegiu pe care îl plătește cu
moartea.

VERSURILE horațiene s-ar putea să
aibă o valoare strict documentară mini-
mă. Pentru femeile geților poetul închi-
puie un portret inspirat, desigur, de su-
ratele lor romane — prin răsturnarea de-
fectelor în calitate.

Dar ceea ce cu siguranță n-a mai in-
ventat poetul : legendara țară a geților,
unde, localizată, devenea credibilă pînă

(Continuare în pagina 14)

Cnemidă, reprezentînd un personaj
feminin (Artă traco-getică, secolul IV
î.e.n. tezaurul de la Agighiol)

Obiecte getice din secolul I î.e.n., provenind de la Popești pe
Argeș : cană de lut lucrată cu mina, bol de tip delian cu
decor în relief, frotomă de vas grec de import, mărgelă poli-
crome de sticlă, monede dace de argint, fibulă dacă de argint

„Geții care se cred nemuritori...”

(Urmare din pagina 13)

și existența femeii ideale. Apelul la această țară, spre a obține girul verosimilității, dovedește încă o dată aura legendară care împodobește numele Traciei și, mai ales, al Daciei, în conștiința antichității.

EUSEBIUS din Caesarea
(sec. III—IV)

...cum se întâmplă și cu sclavii de prin comedii — geți și daci, niște flecari, deprinși să-și asculte limba și să spună glume din limba dacică (s.n.).

AUTORUL se referă la sclavii daci și geți, deveniți, în comedii grecești târzii, simbolul servitorului isteț care-și bate joc de stăpîn, mai ales prin ascuțimea limbii. Lazăr Șăineanu avea să constate un fapt asemănător din cercetarea cuvintelor turcești, intrate în limba română cu un sens „deprecia”, dovadă a stării de spirit populare din timpul ocupației turcești.

DIODOR din Sicilia
(sec. I î.e.n.)

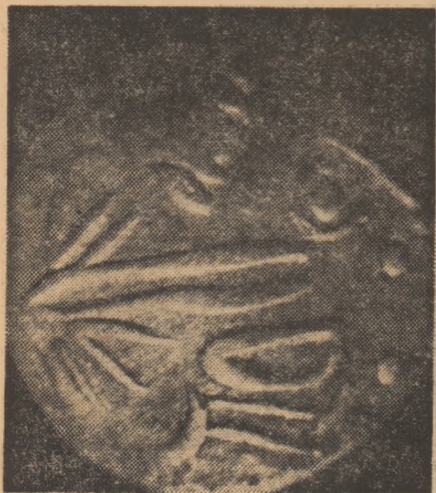
DE ASEMENEA fură pregătite două oștețe: pentru acei macedonieni, Dromichaetes rînduî tot felul de mîncări alese, servite pe o masă de argint, iar tracilor le dădu să mînce zarzavaturi și carne, dar pregătite cu măsură, așezîndu-le pe niște tăblițe de lemn, care țineau loc de masă. În cele din urmă, puse să le toarne macedonienilor vin în cupe de argint și de aur, pe cită vreme el și tracii lui beau vinul din pahare de corn și de lemn, așa cum obișnuiesc geții. [...] Dromichaetes îl întrebă apoi pe Lisimah care dintre cele două oștețe i se pare mai vrednic de un rege: cel al macedonienilor sau cel al tracilor. La care Lisimah îi răspunse că cel al macedonienilor. „Atunci — zise Dromichaetes — de ce ai lăsat acasă atîtea deprinderi, un trai cît se poate de ademenitor și o domnie plină de strălucire, și te-ai cuprins dorința să vii la niște barbari, care au o viață de sălbatic, locuiesc într-o țară bîntuită de geruri și n-au parte de roade îngrijite? De ce te-ai silit, împotriva firii, să-ți duci oștenii pe niște meleaguri în care orice oaste străină nu poate afla scăpare sub cerul liber?” (s.n.)

EXCELENTĂ lecție de înțelepciune și tact diplomatic.

Profetică introducere la o istorie politică de peste două milenii, caracterizată prin căutarea păcii și a bunei înțelegeri, istoria unui popor care a luat arma în mînă numai pentru a se apăra.

FRONTINUS
(sec. I î.e.n.)

SCORVLO, conducătorul dacilor, știind că poporul roman era dezbinat din pricina războaielor civile și socotind că nu-i nimerit să-i atace, deoarece datorită unui război cu un dușman din afară s-ar putea restabili înțelegerea între cetățeni, a pus în fața concetățenilor săi doi ciini și pe cînd se luptau între ei cu îndrăgire, le-a arătat un lup. Imediat ciinii s-au

Monedă dacică de argint, variantă stilizată geometric (secolul II î.e.n., din tezaurul descoperit la Crevedia).

CAVALERUL TRAC, relief în marmură descoperit la Tomis (secolul II e. n.)

aruncat asupra acestuia, uînd de cearța lor. Prin această pildă i-a oprit pe barbari de la un atac care ar fi adus faloase romanilor.

STRABON

LASIND la o parte trecutul îndepărtat al geților, întîmplările din vremea noastră sînt următoarele: ajungînd în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, getul Burebista l-a înălțat atît de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încît, în cîțiva ani, a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani.

UN PROGRAM aricînd valabil: „exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci”...

DIO CASSIUS
(sec. II—III)

CEL mai însemnat război de atunci al romanilor a fost cel împotriva dacilor asupra cărora, în vremea aceea, domnea Decebal, foarte priceput la planurile de război și iscusit în înfrîngerea lor, știind să aleagă prilejul pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Dîbaci în a întînde curse, era un bun luptător și se pricepea să folosească izbinda, dar și să iasă cu bine dintr-o înfrîngere.

IAR de ne duce gîndul la „era acest Ștefan Vodă... la lucruri de război meșter; unde nu cugetai acolo il aflai; unde era nevoie, însuși se vira, ca vîzîndu-l ai săi să nu se înderepteze. Și pentru aceea, rar război de nu biruia. Așijderea și unde-l biruiau alții, nu perdea nădejdea; că știîndu-se căzut jos se ridica deasupra biruitorilor”, în felul acesta nu aducem, firește, argumente și nici ipoteze măcar. Ci numai lăsăm gîndul să fie peste veacuri spațiu de regăsire și recunoaștere pentru cei ce de multă vreme sînt repere ale istoriei, ale conștiinței noastre de sine.

SUETONIUS

(Viețile Cezarilor, Divinus August, LXIII, 4)

M. ANTONIUS scrie că (August) a făgăduit-o pe Iulia mai întîi fiului său Antonius, apoi lui Cotiso, regele geților, și că tot atunci a cerut în schimb, în căsătorie, chiar pentru el pe fiica regelui.

AMĂNUNT iarăși revelator.

Peste două secole pe tronul Romei imperiale se va urca primul împărat

HELLANICOS
(sec. V î.e.n.)

... (ZAMOLXIS) înapoiindu-se la el în țară a dat învățături oamenilor cu privire la nemurirea sufletului. [...] Ei spun că cei morți pleacă la Zamolxis și că se vor întoarce. Dintotdeauna (s.n.) ei au crezut că aceste lucruri sînt adevărate. Aduc jertfe și benchetuesc ca și cum mortul se va întoarce.

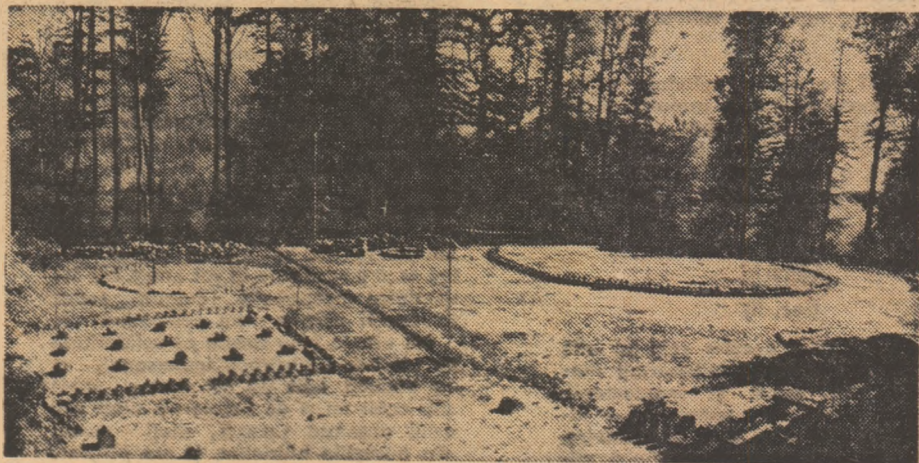
OBICEIUL s-a păstrat pînă azi, cînd praznicul de după înmormîntare devine banchet în toată regula. Beau, mîncă, petrec și discută, ca la orice petrecere, dar mai ales despre cel plecat. Banchetul folosește celor mai apropiați de mort. Aceștia trei zile n-au mîncat mai nimic, n-au dormit, au stat la priveghi, nu s-au pieptănat etc., „murînd” pușin — ca-n jertfele sciților — ca să mai poată fi ciuși de pușin în apropierea celui plecat, ca și cînd l-ar putea astfel conduce o bucată din drumul pe care a pornit. Și cînd se întorc de la cîmîtur, extenuați de toate suferințele, obiceiul — mai puternic decît orice — îi obligă să ia loc la masă și să mînce, să participe la „banchetul” general. Și astfel se „reîntorc” la viață, după cei cîțiva pași făcuți cu înfrîngere pe drumul mării călătorii. Ceilalți comeseni simt asta: atîtudinea lor față de rușele cele mai apropiate mortului. Aceștia sînt cîmstite altfel decît ca simple gazde ale unei petreceri. Au cîpătat prestigiul unei experiențe esențiale, al unei inițieri.

PORPHYRIOS
(sec. III)

...**NUMIT ZAMOLXIS**, deoarece — la naștere — i se aruncase deasupra o piele de urs. Tracii numesc pielea (aceasta) „Zalmos”. [...] Dionysophanes afirmă că el a fost sclavul lui Pitagora, că a căzut în miinile hoților și a fost tatuat cînd s-a făcut răscoală împotriva lui Pitagora, care a fugit, și că și-a legat fața din pricina

LACTANTIUS
(sec. III—IV)

ODINIOARA, cînd primise titlul de împărat, el (Galerius) a declarat că este dușmanul numelui de roman și că vrea să schimbe titulatura imperiului roman cu aceea de imperiu dacic. (s.n.)

Incinta sacră a SARMIZEGETUSEI dacice

STRABON

MUZICA întreagă, privită atît ca melodie cît și ca ritm, și cuprinzînd (în noțiunea ei) și instrumentele, e socotită ca fiind de obîrșie tracă și asiatică. [...] Se spune că cei care s-au ocupat în vechime cu muzica — Orfeu, Musaios și Tamiros — sînt tracii. Și numele lui Eumolp tot de la tracii vine...

DESPRE Eumolp, „cel care cîntă bine”, se mai spunea și că a instituit misterele de la Eleusis.

HERODOT

ZALMOXIS acesta, care era om (nu divinitate) — ...își înălță o casă de oaspeți, spre a cîmsti pe fruntașii din orașe, și îndestulîndu-i, să le dea o învățătură, potrivit căreia nici el, nici comesenii săi, nici cei care urmau să se nască neîncetat din ei, nu aveau să se stingă, ci aveau să meargă în ținutul unde, supraviețuind veșnic, vor avea parte de toate bunurile. [...] mai degrabă socotesc că Zalmoxis acesta s-a ivit cu mulți ani înainte de Pitagora (s.n.)

tatuajului. Unii mai spun că numele de Zamolxis înseamnă „bărbat străin”.

LA ȘAPTE SECOLE după Herodot, Porphyrios poate furniza asemenea detalii! Singura explicație posibilă: locul lui Zamolxis în ceea ce s-ar putea numi tradițiile orale ale antichității. Din păcate, cele scrise sînt numai semnificative, și mai puțin explicative, justificative pentru prestigiul getului zeificat.

HESYCHIOS din Alexandria
(sec. V—VI)

ZALMOXIS. Despre acesta Herodot ne spune că grecii care locuiesc în jurul Pontului afirmă că a fost sclavul lui Pitagora, că apoi a fost eliberat și s-a învîntat cu corabia în ținuturile sale de baștină, unde a propagat învățături despre un trai mai înțelept decît cel al grecilor. (s.n.) A adus cu sine fruntași atenieni și i-a primit cît se poate de bine, spunînd că nici el, nici discipolii săi nu vor muri. Alții susțin că (Zalmoxis) era consacrat lui Cronos.

Adică nemuritor.

Un documentar de Ion Coja

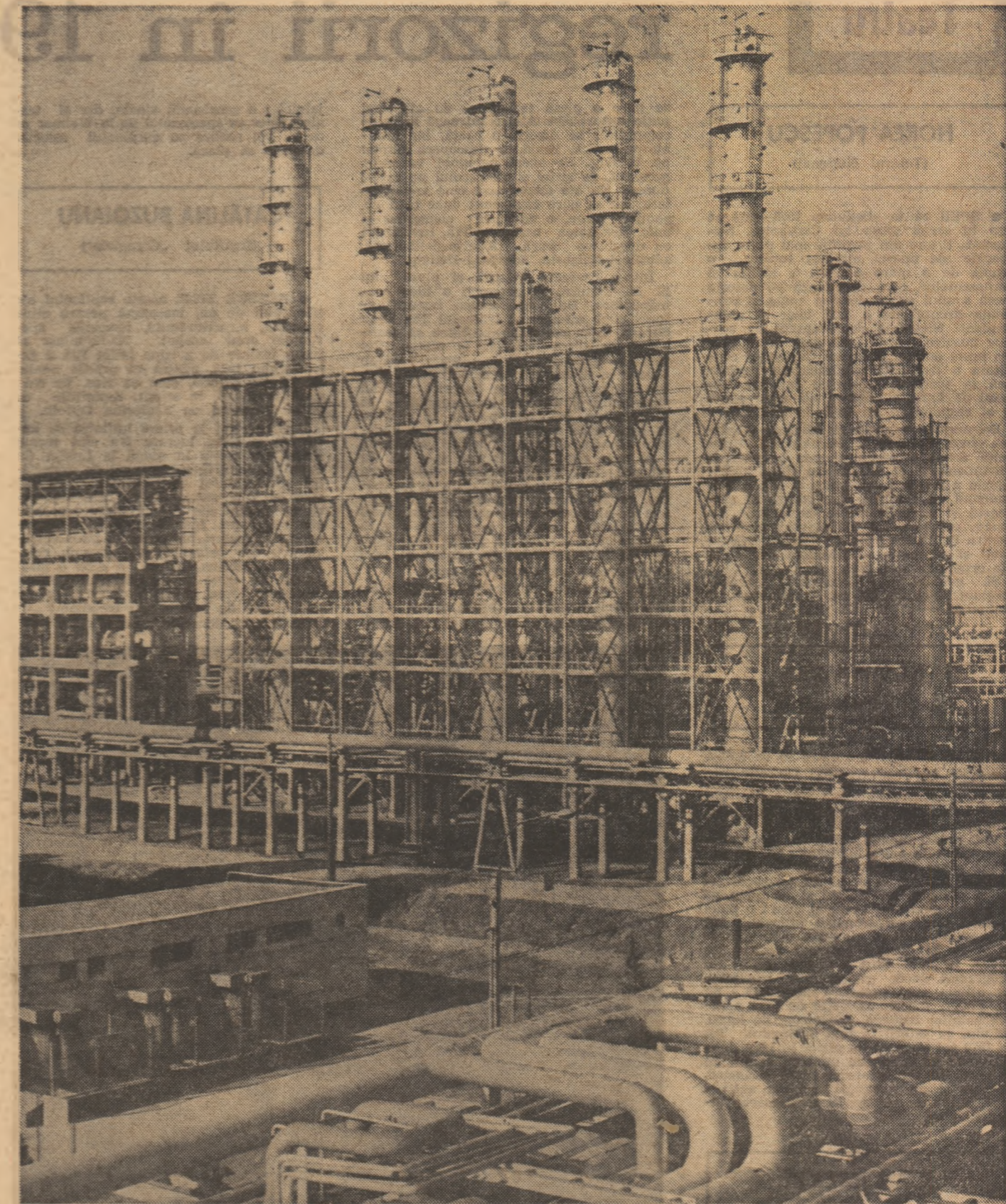

Pragul a două cincinale

ACUM, cind anul este la sfîrșitul său, el pare asemenea riului la vărsarea în fluviu. Gîndindu-ne însă la urmele lăsate de 1975 pe vatra țării îl vedem mai curînd ca un munte. Un munte dintr-un lanț, mergînd într-un front larg și după o anumită ordine, înălțîndu-și valurile de piatră deasupra dealurilor cu păduri și pomi fructiferi, a lungului șir de orașe și sate și formînd la un loc acel relief de o impresionantă strălucire al ultimului plan cincinal. Fiindcă cincinalul 1971—1975 la capătul căruia s-a obținut o producție industrială ce echivalează cu producția industrială a 30 de Români din perioada de vîrf a vechiului regim, a schimbat profund înfățișarea țării. Încît dacă trăim un adînc sentiment atunci cînd privim coroana albă a Ceahlăului, de deasupra căreia ai putea să vezi întregul flanc de piscuri ce conduc munții noștri în calea lor spre Porțile de Fier, și mai puternic ne e gîndul la zestrea rămasă nouă în anii aceștia care au alcătuit cea mai prestigioasă etapă din istoria construcției socialiste. A fost o luptă dirză pe care n-o pot duce decît cei generoși cu viitorul. Pentru că, așa cum bine știm, cincinalul 1971—1975 n-a luat sfîrșit acum, ci mai înainte, și anume cu cinci luni mai devreme față de Directivele Congresului al X-lea și cu aproape două luni față de prevederile maxime stabilite în urma majorărilor succesive aduse acestui plan. A fost o sublimă școală a muncii din care am ieșit cu o nouă încărcătură de experiență umană. A fost o bătălie, o adevărată bătălie pe cîmpul construcției în care, cum tot atît de bine știm, au trebuit înfruntate destule greutăți, în primul rînd, acele grave calamități naturale greu de descris, dar și greu de uitat. O bătălie din care s-au adus țării, drept lauri, încă 2.200 de unități economice, precum și o producție agricolă mai mare cu 25 la sută față de perioada cincinalului 1966—1970. Drept urmare, venitul național a crescut cu peste 70 la sută, iar veniturile reale ale populației cu 45 la sută față de nivelul anului 1970. Așa se și explică vastul program de construcții și edificii social-culturale care a prins viață în toate județele țării. Așa se și explică puternica dezvoltare înregistrată în acești ani de învățămînt, de știință, de cultură — elemente de primă mărime ale progresului multilateral al societății noastre. Avem, astfel, sub ochi, un nou portret al țării, la care oamenii acestor vechi pămînturi udate de Dunăre și străjuite de Carpați sînt gata să adauge noi linii și culori. Bilanțul e eroic și-am meditat, îndemnați de Președintele țării, la aceste mari înfăptuiri și ne-am gîndit, cu sentimentul unei min-drii curate, la cele viitoare.

IN această zi de sărbătoare a Republicii ne gîndim că anul în care pășim, anul acesta nou prin care începem un nou cincinal, prin care inaugurăm o nouă etapă în istoria dezvoltării țării, este, totodată, și începutul sfîrșitului de veac cu care se va încheia secolul XX; acest secol atît de important și cu o atît de uriașă rezonanță în viața și destinele umanității; acest secol care poartă numele de „secol al războaielor mondiale”, de „secol al revoluțiilor socialiste”, de „secol al energiei atomice”, de „secol al zborului omului pe alte planete”. I Sîntem, deci, îndemnați de Președintele nostru să meditam asupra unui răstimp istoric în care vor trebui să fie așezate trainic bazele unei lumi o păcii și colaborării între toate popoarele. Un răstimp în care poporul nostru, în baza Documentelor Congresului al XI-lea, și-a propus să înfăptuiască pe pămîntul românesc societatea socialistă multilateral dezvoltată. Un răstimp de un mare tumult al istoriei, în care se pregătește omul mult invocatului an 2000!

Cum va fi acest om? Ce se va întîmpla în anul 2000? Cîndva se spunea: „nimeni nu va ști ce se va petrece în anul 2000”, dar acest an avea încă din vremuri străvechi un neînchipuit potențial de măreție. În ce împrejurări, cu ce festivități nemăivăzute va urmări omenirea cei 2.000 de ani ai erei noastre? — se punea cîndva întrebarea și imaginația era copleșitoare: gigantica sferă a anului 2000 își anunța existența izbîndu-se de cel mai mare orologiu al lumii și, în aceeași clipă, izbucneau spre cer uriașe focuri de artificii, reflectoare puternice se încrucișau deasupra apelor, iar peste cîmpii coborau avioane fantastice, rămase pînă astăzi doar în acele cărți îndepărtate. Le recitești și-ți spui că e frumos, chiar tulburător de frumos să te gîndești cu speranță la anul 2000, colorîndu-l după propria fantezie. Dar nu e cu atît mai fascinant să ai, în această privință,

Pitești — unul din sediile petrochimiei românești purtătoare a progresului tehnico

un răspuns științific, un răspuns în care să crezi? Nu-i cu atît mai tulburător să te știi cît mai aproape de acea realitate de peste un sfert de veac și pe care partidul nostru o consideră ca fiind timpul în care se va produce epocalul eveniment al trecerii țării noastre la societatea comunistă? Desigur, nu e vorba de o clipă, de un moment anume în care de pe crestele Carpaților ar răsuna mari bucurii anunțînd lumii triumful unui vis de aur! Dar, în documentele sale, Partidul nostru, cîtor recunoscut de istorie nouă, apreciază că perioada construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, ca fază superioară a socialismului în procesul dialectic, unitar, de trecere treptată spre comunism, va dura aproximativ 20—25 de ani. Încă „în anul 1990—citim în Raportul la cel de al XI-lea Congres — România se va afla pe o treaptă superioară a dezvoltării sale; în linii generale va fi înfăptuită societatea socialistă multilateral dezvoltată, creîndu-se o bază trainică pentru trecerea la fîurirea treptată a societății comuniste în patria noastră”.

Tabloul acelui timp cînd înaltul nivel al forțelor de producție și largul orizont de pregătire, calificare și cunoștințe al tuturor cetățenilor, cînd înaltul lor nivel de conștiință vor face să se întroneze în viața noastră socială principiile comunismului se află, așadar, încă de pe acum în plin proces de creație ca o măreață zidire, ca operă de prim rang a poporului, ca marea și fundamentală sa capodoperă. Fiindcă, iată, în aceste clipe de o profundă semnifi-

cație, care marchează sfîrșitul și începutul unui an, cînd ne aflăm la confluența a două cincinale, n-avem nevoie de prea multă imaginație pentru a ne duce cu ochii minții și a vedea chipul patriei de peste cinci ani și de peste zece, de peste cincisprezece și de peste douăzeci...

AVEM însă nevoie să revenim la documentele partidului ca la izvoarele marilor riuri de miine și să privim adînc în ele. Acolo vom găsi tabloul. Acolo vom afla că în perioada 1976—1980 producția industrială va crește într-un ritm mediu anual de 9—10 la sută, fapt care va accentua și mai puternic rolul conducător al industriei în economie, că, atît în acest cincinal, cît și în perspectivă mai îndepărtată, ritmurile susținute de creștere au fost proiectate în așa fel încît să determine ample mutații structurale, pe ramuri și subramuri, precum și alinierea producției la tendințele tehnologice care au loc pe plan mondial. Vom afla că industriile de bază, purtătoare ale progresului tehnic — construcția de mașini și chimia — vor ajunge la sfîrșitul cincinalului să realizeze împreună aproape jumătate din producția industrială a țării, iar pînă în 1990, pînă la 60 la sută. Vom înțelege mai bine legile obiective și subiective în virtutea cărora cincinalul care a început va fi un cincinal al revoluției tehnico-științifice, al afirmării largi a cuceririlor celor mai avansate ale cunoașterii în toate ramurile și sectoa-

rele industriei românești, precum și factorii care vor face ca știința să aibă de jucat un rol decisiv atît în industrie, cît și în agricultură. Și vom trage neîndoios concluzia că noile dimensiuni ale activității economice și sporirea eficienței muncii sociale vor determina o mărire substanțială a venitului național și o ridicare continuă a nivelului de trai.

Studiînd, așadar, documentele, aprofundînd-le, vom înțelege mai deplin fundamentul trainic pe care au fost proiectate liniile esențiale ale dezvoltării noastre în următorii cinci ani și în următorul deceniu, cînd România se va înscrie printre țările dezvoltate ale lumii, cu un nivel de trai material și cultural demn de societatea pe care-o construim.

Așa va fi? Așa va fi!

„Avem toate temeiurile — s-a adresat poporului secretarul general al partidului în expunerea făcută la Marea Adunare Națională — să intrăm cu încredere și optimism în noua etapă istorică a dezvoltării societății noastre!”

Și în acea atmosferă vibrantă, entuziasată și solemnă părea să se audă răspunsul celor ce muncesc de pe tot cuprînsul țării noastre, atît de adînc angajată în construirea noii societăți:

— Nu vom precupeți nimic pentru ridicarea patriei, pe culmi tot mai înalte de civilizație și progres!

Vasile Băran

Teatru

HOREA POPESCU

(Teatrul Național)

● SPER că în stagiunea 1975—1976 să pun în scenă piesa lui Cervantes, *Nu-mancia*. E una din paginile mai puțin cunoscute ale operei marelui scriitor, o dramă de o mare noblețe a ideilor și sentimentelor, care se axează pe datoria sacră a unui popor de a-și apăra și consolida dreptul de a trăi liber și independent. Niciodată reprezentată pe scenele noastre, jucată însă mult și cu succes peste hotare, piesa lui Cervantes constituie o strălucită argumentație dramatică în sprijinul fidelității față de trecutul de lupte și victorii ale unui popor și al răspunderii lui față de viitorime.

De asemenea, cred să izbutesc montarea piesei *Ploșnița* de Maiakovski, vitriolanță acuză a spiritului mic burghez, a filistinismului și, în același timp, rechizitoriul a tot ce e mecanic și clișeu. Polemizând cu gindirea care refuză să gîndească și se mulțumește cu locurile comune, comedia lui Maiakovski pledează pentru meditație; pentru spiritul responsabil și combativ — trăsături definitorii ale orinduirii socialiste.

Și, evident, în a doua parte a acestei stagiuni, *Richard III* de Shakespeare, la Național.

IULIAN VIȘA

(Sibiu)

● PENTRU MINE, cortina se va ridica odată cu premiera celebrei comedii goldoniene *Slugă la doi stăpîni*, pe care mi-am dorit-o încă din Institut și o voi realiza, în sfîrșit, la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț.

Voi regăsi Sibiu odată cu începerea repetițiilor la piesa lui Roșchin *Tinără pereche caută cameră*. Tot aici intenționez să mai realizez în acest an un spectacol cu o piesă a lui Balzac și să aduc pe scenă un gînd mai vechi al meu: o pantomimă după un scenariu propriu. Mă interesează mult ce gîndește, cum gîndește și ce își dorește publicul nostru. De aceea, în anul care a trecut (1975) am programat două reprezentații-laborator, cu ultima mea premieră *Menajera* de Al. Sever, spectacole-lecție de artă a reprezentației teatrale, spectacole de lucru, pe viu, cu actorii în fața publicului. Tot în 1976 voi trece cu un picior în 1977, definitivîndu-mi gîndurile pentru *Oedip* de Seneca, un spectacol-document *Brîncuși*, precum și un spectacol închinat aniversării a 100 de ani de la proclamarea independenței.

IOAN IEREMIA

(Timișoara)

● BĂNUIESC că anul 1976 am să-l încep finisînd o piesă care s-a bucurat de interes (după premiera de la Piatra-Neamț): *Dosarul Andersonville* de Saul Levit.

După o foarte scurtă pauză (în care sper să mă odihnesc), mă voi pregăti pentru o întîlnire decisivă: Shakespeare! Care? *Henric al VI-lea* (partea a treia). Nu pot să spun prea multe despre spectacol. Vreau să fac cunoscută, însă, dorința mea de-a mă înfățișa cu această reprezentare la proiectata întîlnire a tinerilor regizori din 1976.

Am primit invitația lui Emil Mandric de-a pune în scenă, la Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț, piesa americanului Clifford Odets, *Băiatul de aur*. Mă atrage foarte mult acest text: prin duritatea lui, prin tangențele pe care le are cu o altă piesă pe care am iubit-o, *Bucătăria* lui Wesker. Sper să am cu ea un succes egal.

SORANA COROAMĂ

(Teatrul Mic)

● INTIMPLAREA (sau poate nu numai ea) face ca primele două piese pe care le voi începe (*Domnișoara Nastasia* de G. M. Zamfirescu — la Televiziune, și *Rața sălbatecă* de Ibsen — la Teatrul Mic) să aibă în centrul lor două tipuri feminine „tari”: *Nastasia* și *Hedvig*. *Rața sălbatecă* face parte din aceeași familie spirituală cu *Peer Gynt*. Nu mi

Ce vor face regizorii în 1976?

se pare o piesă tezistă — cu atît mai puțin naturalistă. Aici o întreagă lume de compromis se dizolvă-n ceață, iar lumina puternică, reală, o descoperă numai pe Hedvig. Pe acest personaj va pune accentul, de altfel, și spectacolul pe care-l doresc. Nu mă interesează cine are dreptate; mi se pare important doar ceea ce, pentru mine, e adevărul elementar și unic. Realitatea neostentativă, învecinată cu dragostea pură. Adevărul-libertate, adevărul-dragoste, adevărul-Hedvig.

Într-o oarecare măsură și piesa lui G. M. Zamfirescu propune o idee asemănătoare. De aceea m-am bucurat atunci cînd animatorul teatrului TV, Dinu Săraru, mi-a oferit posibilitatea să realizez *Domnișoara Nastasia* în platou. Voi căuta — împreună cu scenograful Vasile Rotaru și interpreții principali (Olga Delia Mateescu, Gheorghe Cozorici, Costel Constantin și Tamara Buciuceanu) — să realizez un spectacol politic, în măsura în care orice reprezentație despre libertate, adevăr, opțiune, aparține politicului.

Și cum anul care începe sper să fie un an bogat în evenimente, atît pentru mine cît și pentru ceilalți oameni de teatru, vreau să mai amintesc un alt proiect de-al meu: *D-ale carnavalului*. Deși invitată s-o pun în scenă într-o țară străină (R.D.G.), m-am gîndit mult pînă să mă hotărîsc. Și asta pentru că nu-i descopeream cheia contemporană.

Pînă la urmă, am deslușit sensul adineal acestei comedii în... *proza* dramaturgului. *D-ale...* este o noapte nebulă, dar și

jalnică; o sarabandă vioaie, dar și tragică. Sper ca spectacolul de la Weimar pe care-l voi realiza cu excelențul colectiv de-acolo să placă.

CĂTALINA BUZOIANU

(Institutul „Caragiale”)

● ACESTE ZILE, aceste săptămîni ale sfîrșitului de an, înseamnă pentru mine emoțiile, incertitudinile, temerile, speranțele unui început. Nădăjduesc să încep înainte de a rupe inția filă a calendarului 1976, pentru ca urările noului an să mă prindă, cum se zice, pe cal; sper să încep, în sfîrșit, repetițiile cu piesa *Interesul de Ecaterina Oproiu*.

Deși nu sînt la prima întîlnire cu autoarea, a cărei lucrare *Nu sînt turnul Eiffel* am pus-o în scenă la Lublin (în Polonia), în 1971, mă apropiu de materialul spectacolului cu sentimentul că mă aflu în fața unora dintre cele mai serioase pagini ale dramaturgiei noastre contemporane. Inspirîndu-se din cunoscutele interviuri publicate în „Contemporanul”, dar refuzînd net formula colajului, Ecaterina Oproiu a scris o piesă nouă, ale cărei personaje, transfigurate, depășesc ideea condiției femeii, se îndepărtează de acel motto freudian: „Ce vrea femeia, domnule, ce-o fi vrînd ea?”.

pentru a pune în discuție condiția umană. Personajele principale sînt personajele Turnului Eiffel cu zece ani în plus, eternul cuplu, eternii El și Ea, care se iubesc, se urăsc, se sfîșie, se disprețuiesc, se luptă, își caută fiecare drumul său, se despart, se iubesc, se întîlnesc, se despart, deși se iubesc, pentru că viața nu e deloc simplă, nu e deloc desenată cu cretă colorată ca într-un șotron, nu e un curcubeu.

Celelalte proiecte ale anului 1976, rămîn, deocamdată, posibilități, propuneri. Este vorba, sau era, de *Trei surori* a lui Cehov și *Fantasie* de Musset la Iași, de o piesă japoneză la Piatra-Neamț și probabil, *Romeo și Julietă* la unul din teatrele bucureștene.

DAN MICU

(Teatrul Nottara)

● PENTRU MINE, anul 1976 începe pasionant prin întîlnirea cu excelențul poet și dramaturg Marin Sorescu la Teatrul Bulandra. *Răceala*, această parabolă istorică, există și trebuie să devină spectacol datorită acutelor pilde patriotice conținute. Voi încerca, împreună cu toți colaboratorii mei, să descopăr și să exprimăm scenic o echivalență patetică a acestui discurs despre tulburătoarele rosturi ale națiunii prin care trăim, ale acestui pămînt românesc de la încercata răscruce a bunilor și răilor istoriei.

În luna martie voi începe la Teatrul Nottara repetițiile cu *Ulciorul sfîrșit* de Kleist. O experiență pe care o aștept și o pregătesc cu grija și umilința cuvenite în fața fascinanelor hățisuri ale marii literaturi dramatice.

La începutul stagiunii viitoare voi propune actorilor Teatrului Nottara o versiune proprie după *Harap Alb* de Ion Creangă. Un început de călătorie printr-un spațiu mioritic, ispititor și tainic ca o cimilitură strămășească.

În sfîrșit, voi pune în scenă o minunată piesă a dramaturgului peruvian Alonso Allegria, *Traversarea Niagarelui*. O dramă a insinguratului mergător pe sirmă. Un pasionant îndemn spre regăsirea, cu orice preț, a expresiei semnificativ-umaniste.

ALEXA VISARION

(Teatrul Giulești)

● CE VOI LUCRA în 1976? Cred că voi monta la „Nottara” *Barbarii* lui Gorki, o piesă serioasă în patru acte. Îmi place piesa, îmi place și echipa. Voi încerca, de asemenea, să urc pe scenă *Balconul* de D. R. Popescu. Cred și sper. Cronologic, e ultima lui lucrare dramatică.

Mă mai gîndesc la o piesă foarte bună; dar e mai cuminte să n-o amintesc, ajunge; o trecem în contul anului viitor. La perspective, evident.

Anchetă realizată de
Bogdan Ulmu

Electra de Sofocle, premieră a Teatrului din Pitești (regia, Mihai Radoslavescu). În fotografie, actorii Angela Radoslavescu (Electra) și Vistrian Roman (Oreste)

Radio Televiziune

Tele-bilanț

● CU o anumită depărtare în timp, adică după trecerea unui an și a tuturor faptelor, evenimentelor, ideilor, desfășurate în ireversibila lui curgere, avem senzația satisfăcătoare că undele rotunde ale radiodifuziunii și rectilinii ale televiziunii nu s-au difuzat în spațiu, fără urme. Întregul lor program pe 1975, gîndit cu mai multă concentrare și cu un țel precis,

poate fi socotit un veritabil mesaj pentru viitor. Aproape toate emisiunile, de tehnică, de economie, de știință, de artă și literatură au fost marcate de considerarea prezentului ca o treaptă către zilele de mîine.

La această permanentă — și intensă — preocupare au contribuit cel puțin doi factori: întinerirea, evidentă pe întregul ansamblu al programelor, și fixarea atenției pe un moment de vîrf, anume confluentele a două importante cîcinale.

Evenimentele fiind, deci, caracterizate prin mari și multiple dimensiuni, sarcinile de producție ale sistemului radio-tv au căpătat și ele aceleași proporții. Poate că, în desfășurarea emisiunilor, — cînd preleva privirea asupra detaliilor, — nu am măsurat, simultan, și valoarea celor de a patra dimensiuni, a factorului timp. Dar acum, cînd a sosit ziua bilanțului calendaristic, ne place să scriem că radiodifuziunea și televiziunea și-au împlinit, în bune condiții, poate mai bune ca oricînd, funcțiile lor de informare și educare.

● Se înțelege că un bilanț bun este și o bună promisiune. Esențialul în această promisiune rămîne fidelitatea și fertilitatea cu care vor fi preluate și prelucrate ideile din Programul partidului și faptele din acest prim an de cincinal — care începe azi pe agendă și a început de mult

în uzine, pe șantiere, în laboratoare. Știm, împreună cu toți radioasculțătorii și telespectatorii, cît este de interesant să putem urmări, de pe toată fața patriei, în lungi și plăcute momente, știrile, comentariile, noutățile conținute în emisiuni. Noi dorim ca programele anului 1976 să dea multelor milioane de privitori și de ascultători imaginea justă și prin aceasta însoțitoare a elanului creator ce se simte pretutindeni în țară. Desigur, nu va fi ușor, efortul cerut mijloacelor de informare va fi imens. Dar el este frumos, strălucit, iar rezultatele din anul încheiat dau o tonică dovadă a capacității de creație, a volumului de producție, a dorinței de inovație de care beneficiază radio-televiziunea românească, în toate sectoarele de muncă.

● SĂ ni se îngăduie o urare pro domo, pentru revistele literare și artistice radio și teledifuzate. Plusul cert de frecvență și de varietate obținut în 1975 trebuie și merită să fie potențat prin dezbateri „deschise” la care să participe, cu o remarcabilă pasiune pentru calitate și noutate, publicul tînăr.

M. Rimniceanu

Conceptul de epopee națională

CINEASTII noștri au înlocuit (și bine au făcut!) cuvintele „film istoric” cu expresia: „epopee națională”. Într-adevăr, film istoric e un pleonasm. Orice film bun trebuie, indiferent de subiect, să evoce atmosfera epocii în care se petrece. Dacă nu face asta, nu mai e film deloc.

Spre cinstea și mindria noastră, Țările Românești, așa mici, chinuite, apăsate cum erau, au fost totuși prezente în cel puțin cinci mari momente de „epopee națională”, de istorie europeană. Am zis europeană fiindcă performanțele epice ale unei națiuni se împlinesc și în cadrul istoriei universale, în speță al istoriei europene. Traduse în românește, aceste puncte nodale se numesc: momentul dac, momentul Ștefan, momentul Mihai, momentul Cantemir, momentul Tudor. Cu un caracter ceva mai special, li s-ar putea adăuga acela al țărănilor de la 1907.

Cu un simț istoric sigur, cineastii noștri au detectat aceste glorioase momente naționale. Filmele care le-au descris au fost meritorii și destul de ferite de erori. Ele ar trebui continuate, completate. În lumina pasionantului lor conținut, spectrul filmelor deja văzute va deduce adăsurile posibile în filmele viitoare.

S-AU făcut două filme despre daci, fiindcă s-a crezut că sînt două momente dacice: al lui Domitian și al lui Traian, în aparență opuse, căci unul e o perioadă de pașnică prietenie, de fructuoasă colaborare și civilizație alianță; celălalt, un lung și crunt război, terminat cu o totală înfringere. Pe atunci, oamenii lumii cunoscute se împărțeau în romani și barbari. Dacii, ei, nu erau nici una, nici alta. Cum frumos spune Iorga, ei erau „mijlocitori între barbarie și cultura greco-romană...”. În tot ce făcea regele dac se vedea Sigiliul Romei. Decebal apare ca șeful unei confederații, ca exponentul întregii barbarii libere. Confederație! Iată o categorie politică eminamente romană, și de un înalt nivel în civilizație. De altfel, dacii mai semănau cu romanii și printr-o paradoxală alianță de știință a războiului și de discușii în toate activitățile economice. Într-o anumită privință, dacii întreceau nu numai pe romani, dar și pe toți europenii de mai târziu, într-o priveință eminamente culturală, asupra căreia filmele noastre nu au insistat îndeajuns, deși faptul a „uimit” pe istorici. Ceea ce a uimit (scrie C.C. Giurescu) toată lumea veche a fost religia dacilor. O religie curat laică, o religie care, de la început, nu avea aproape nimic religios; unde teoria nemuririi sufletului și vieții viitoare avea un caracter modern și progresist.

Două filme. Două epoci. În prima, filmul ni-i arată pe daci în raporturi de la egal la egal cu romanii. Fapt senzațional, pe care filmul nostru l-a marcat cum se cuvine: discret și elocvent. În celălalt film, de asemenea, aceleași raporturi de egalitate, deși treaba era mai dificilă, dată fiind înfringerea lui Decebal. Avem aici un fenomen istoric unic. Dacii nu au admis nici un moment că au fost învinși. Filmul a lăsat să se înțeleagă toate acestea. Nu a fost ușor. Dar a făcut-o. Nu destul, desigur. De aceea e încă loc mult pentru adîncirea acestor fascinante fenomene de epopee națională, pentru reconstituirea acelei Europe interesante, avînd în centrul ei legendara Dacie Felix.

UN ALT moment european a fost momentul lui Ștefan cel Mare, singurul dintre craii vremii care, cu adevărat, gîndea european. Filmul nostru arată bine neobosită hărnicie cu care acel prinț dunărean se silea din răspuneri să-i pornească la luptă pe toți monarhii din Europa amenințați de turci. La argumentele de idei, Ștefan adăuga și argumente de fapt: o pildă fantastică, o dovadă că imposibilul nu există atunci cînd e vorba să se salveze comoara comorilor: însăși civilizația Europei. Ștefan le va arăta cum, între altele, singur, fără ajutoarele solemn făgăduite, cu numai 40 de mii de oșteni, a zdrobit o armată de 120 de mii. Pe de altă parte, filmul a știut picta, în două secunde, sublimul spirit de sacrificiu al moldoveanului plecat în bejenie și dînd foc propriei sale case, pentru ca dușmanul nici adăpost să nu aibă.

Iată acum și următorul moment european. În epoca lui Mihai Viteazul apar două fenomene de istorie universală: Renașterea și formarea marilor monarhii: Franța lui Ludovic XI, Anglia Elisabetei, Rusia Romanovilor, Spania lui Ferdinand și Izabelei. În acest climat istoric, doi

Un moment al epopeii cinematografice românești: Tudor

frați de pe malul Dunării încearcă să completeze colierul de monarhii care să zăgăzuiească năvălirea otomană: Petru și Mihai. Petru zis Cercel, erou al Renașterii, frumos, elegant, poet, cultivat, aventuros, urma să realizeze planul regelui Franței, al lui Henri III, singurul rege care întreținea raporturi prietenești cu Semiluna și voia să convingă Poarta să țină în șah pe leși, pe nemți și pe spanioli, favorizînd crearea, pe pămîntul fostei Dacii, a unui regat românesc puternic și modern. Proiectul eșuează, deși nu fusese lipsit de logică și de chibzuială.

Viitorul voievod Mihai zis Viteazul urmărea o politică mai puțin întortocheată și mai realistă. Nu alianță cu turcii, ci cruciadă împotriva lor.

Ceea ce nici ecranul, nici istoricii noștri n-au înțeles, deocamdată, a fost uimitoarea inteligență a acestui om, marile său talent politic și diplomatic. Talent care îl făcuse să scape dintr-o groznică situație. Detronat, fără bani, amenințat chiar să fie fiziceste suprimat, el răzbate totuși, deghizat, pînă la împăratul nemțesc, căruia îi va cere să continue cruciada contra Semilunei. Mă gîndesc la ecranizarea acestui moment din biografia lui Mihai cînd, ca un alt Thomas Morus, avea să pledeze în fața abililor diplomați de la Curtea Imperială, cauza — nu numai a lui, ci a Europei înseși.

A CEEAȘI Europă, în veacul următor, se afla din nou în plină cruciadă. Echilibrul european avea acum o față nouă. Și o nouă teorie: liberarea tuturor popoarelor creștine de jugul turcesc. În această nouă conjunctură internațională apare un spirit strălucit: principele moldovean Dimitrie Cantemir (zugrăvit recent în film).

În veacul următor, echilibrul european cunoaște o nouă variantă. Este momentul congresului de la Viena, după terminarea dublei vijelii, revoluția franceză și

războaiele napoleoniene. Este momentul cînd, la masa verde, toate itele politice se încurcă și cînd se croiesc cu bisturiul frontiere noi pe trupul însingurat al Europei.

Din nou, pe malurile Dunării, un valah va înțelege, mai bine ca nimeni, aceste subrede conjuncturi. Este olteanul Tudor din Vladimiri, care a priceput că de data asta neatințarea țării era strîns legată de problema socială; că dușmanul cel mare era boierimea. Această complicitate de probleme a fost elocvent exprimată în filmul Tudor, cînd eroul rostește memorabilele cuvinte: „întîi să scap de turcii mei dinăuntru; pe urmă m-o-i gîndi și la cei de afară”. Cu alte cuvinte, pentru a scăpa de turcii cu turban, trebuia în prealabil să amuțească pe turcii cu cafetan. Scrisorile lui Tudor către Sultan, către Țar și către alte mărimi, unde el le vorbește foarte de la egal la egal, ba chiar cu o superioară ironie, sînt o admirabilă mărturie de inteligență, de înțelegere justă a felului cu totul nou în care se pune acum problema echilibrului de forțe în Europa. De asemenea, inteligent și modern este și felul cum privește el antica, greșită soluție practică în țările românești. Multă vreme s-a crezut că mijlocul de a rezolva toate problemele era să te sui pe tron. În filmul nostru ni se arată scena cînd boierii, înfricoșați, îi oferă, servil, scaunul țării. Îl vedem pe Tudor pipăind majestuosul jilț voievodal, examinîndu-i toate încheieturile, și, după o atentă cercetare anatomică, exclamînd: „ce să fac eu cu coșciugul ăsta?”

Spuneam că și răscoala țărănească din 1907 are caracter european. A fost un eveniment de valoare și semnificație europeană, cu un caracter unic în felul lui. Multe revolte țărănești au izbucnit, pretutindeni, în decursul mileniilor. Aceste „Bauernkriege” se soldau însă totdeauna cu eșec și baie de sînge. De astă dată, avem o răscoală țărănească gata să reușească, mai exact: reușită gata. Căci pe tot cuprinsul țării, de la Severin la Dorohei, conacele ardeau ca o singură torță. Nu numai guvernul brătienilor era înspăimîntat, dar și cancelariile Marilor Puteri din Europa. Sub imperiul unei panici omicide, guvernul pornește acel mîcel de pomină, în care au fost asasinăți, în cîteva săptămîni, peste unsprezece mii de țărani. Dar victoria răscoalelor a rămas intactă. Înscrisă pururi în scurta listă a mișcărilor țărănești reușite.

Unicitatea răscoalei din 1907, victoria ei reală sub aparențele eșecului, caracterul ei european prin panica internațională provocată peste granițe, toate acestea fac din acea mișcare un fapt de epopee națională, un fapt de istorie europeană. Ar fi bine ca un alt film (există deja ecranizarea romanului lui Liviu Rebreanu — Răscoala, cu certe calități) să zugrăvească și acest aspect dublu: național și internațional, al unui avînt care a avut și el „căpitani de suflète”, în felul unor Ștefan, Mihai sau Tudor: au fost marele Iorga și marele Caragiale, ale căror cuvinte, clamate de ei atunci, sînt pagini de istorie europeană.

D. I. Suchianu

P.S. — Există două admirabile piese de teatru care pot servi ca scenarii pentru două magnifice filme: *Urme pe zăpadă* (Horia) a lui Paul Everac și *Petru Rareș* a lui Horia Lovinescu.

Cinema

Flash-back

Aniversare

● ACUM CITEVA ZILE, filmul a împlinit optzeci de ani: la Paris, în salonul indian de la Grand Café din Boulevard des Capucines nr. 14, avea loc, la 28 decembrie 1895, primul spectacol cu public din istoria cinematografului. Prețul biletului era de un franc, sala avea 126 locuri, numărul spectatorilor se ridica la 35, printrile filmele văzute — cu o durată totală de 20 minute — se inscriau lașirea lucrătorilor de la uzinele Lumière, Masa de prînz și Grădinarul...

Bineînțeles că nici unul din cei 35 de spectatori, după cum nici inventatorii, nu aveau conștiința că participă la un moment istoric. Exhibiția de la Grand Café nu era în acel moment decît una din pitorești forme de distracție prin care diferiți părinți de aparate cu nume de animale geologice („choreoscope”, „biophantaskop”, „phenakistiscope”, „phototachygraph”, „pantoptikon”, „kineoptikon”, „cinetografo”, „bioskop”) încercau de citiva vreme să capteze un public intrat în frenezia marilor invenții ale sfîrșitului de veac. Paternitatea fraților Lumière — și numai a lor — asupra cinematografului este deci nedreaptă intrucîtva, pentru că ei nu făceau decît să sintetizeze roadele unor cercetări întreprinse de multe decenii de către niște oameni încăpățînați și nenorocoși — mulți dintre ei de-a dreptul nenorociți. Și să le comercializeze.

În schimb, această paternitate este simbolică. Pentru că, prin alegerea ei, actului de naștere a cinematografului i-a fost dat să fie, prin forța lucrurilor, un bilet de spectacol, deci un act de vinzare-cumpărare. Filmul a fost desemnat, astfel, ca o artă neexistînd în sine, decît în raport cu virtualii consumatori, și deci cu inevitabilii intermediari care-și asumă finanțarea și distribuția ei. Nici una din celelalte arte ale omînitii nu i-a fost prescris de la începuturi un astfel de destin. Dacă poetul s-a născut liber, dacă muzicianul a venit pe lume sub un cer care avea nevoie de cîntecul său, dacă, revendicîndu-și independența, aceștia invocau, de fapt, mereu, apărarea unei legi primordiale, bărbații demni ai filmului a trebuit, dimpotrivă, să ia de fiecare dată de la capăt lupta pentru a se smulge din definiția fixată acum optzeci de ani într-o cafe-nea pariziană, unde biletul de intrare în olimp costase suma de un franc...

Romulus Rusan

ÎN ACEST BILANȚ...

...care apare la granița între 1975 și 1976, înainte de orice statistici, de orice concluzii, de orice eventuale sugestii, gîndul nostru se îndreaptă spre zecile și sutele de specialiști ai radioteleviziunii care au înlesnit, cu prețul a numeroase ore de muncă, emisiunile de teatru (și nu numai de teatru) din acest an. Laudă, deci, și omagiu acestor minunați „anonimi”, numele lor apare rar sau nu apare deloc pe generic sau în chenarele de ziare și reviste, deși, fără talentul, osteneala, ingeniozitatea lor, precunoscutele noastre vedete nu ar răspîndi precunoscuta lor lumină. O zi în studiourile de înregistrare sau de filmare este, din acest punct de vedere, extrem de instructivă. Echipa acționează precis, riguros și atent, sugestiile sînt comunicate franc, modificările se fac „în mers”, conversația este colegială și destinsă, chiar momentele „dramatice” au farmecul lor indescriptibil, reluările, cît de obositoare, au ca singur scop mai binele, încordarea — firească — este stenică și constructivă. Interesul general, iată deviza implicită a tuturor, și ce emoționantă este o asemenea demonstrație de camaraderie, de respect și entuziasm. Sau, cu alte cuvinte, de dragoste față de meserie! Intîrziată într-o seară în fața teatrelor sau studiourilor de radio și televiziune: actorii au plecat înconjurați de acea misterioasă strălucire pe care celebritatea o dă și o întrefine, apoi, după puțin timp (timp în care au stîns reflectoarele, au clăsat benzile, au strîns decorurile, recuzita, costumele), ies grăbiți, salutîndu-se amical, mașiniștii, inginerii de sunet, operatorii, cabinierii, regizorii, cameramanii, șefii de producție, redactorii, scenografi, regizorii de montaj, regizorii de studio, tehnicienii... Au în ochi oboseala victoriilor, a îndoielilor, a eșecurilor, a speranțelor legate de spectacolul terminat, dar în suflet au, foarte clară, ziua următoare, zi care pentru ei este un nou spectacol, cu noi victorii, îndoieli, eșecuri, speranțe. Așa, de la o zi la alta, adică de la un spectacol la altul își duc viața acești minunați „anonimi”, roțițe, dar roțițe indispensabile, ale uriașului mecanism din care spectatori, critici și, nu o dată, posteritatea însăși, vîd numai o parte, superioară e drept, clădită, susținută, generată însă de o piramidă de muncă, dăruire și idei creatoare. Lor, celor care au făcut posibilă transmiterea altor și altor emisiuni culturale: „reviste literare Radio”, „reviste literare TV”, „momente poetice”, dezbateri literare, peste 320 piese de teatru la Radio, peste 60 la TV, lor — tuturor — le adresăm în acest moment festiv, cele mai bune urări.

Ioana Mălin

Telecinema

Calul de Anul Nou

● ÎN viața-mi de copil bătrîn nu puteam să-mi doresc ceva mai frumos, pe plan literar și artistic, decît ca anul să mi se încheie cu o poveste despre un cal.

În a 360-a seară a lui 1975, mi-a apărut în fața ochilor iapa Zina, un cal bătrîn, din familia Holstomer-ului lui Tolstoi, Tolstoi care, după cum zicea Turgheniev, era în stare să simtă și ceea ce zice un cal, un cal atît de bătrîn că oamenii nu-i mai pot număra anii, și unii zic că Zina ar avea 25 de ani. Știți ce înseamnă 25 de ani la un cal? 7 ani omenești fac un an calin. 7 x 25 fac la școală 175 de ani. Zina avea 175 ani. Dacă priveai filmulețul acesta cu multe naivități, stîngăcii de dialog și lirisme caligrafice — din perspectiva fabuloasă a unei ființe care are 175 de ani și încă mai galopează sub soare, atunci descopereai, sub idilisme și calofonii, o cruzime de mare basm: cum poate urla un om — un cal.

E un mare mister al vieții — ura față de cal, pornirea de a-l bate, de a-l ocări, de a-l chinui, de a-l batjocori. Și dorința, într-o bună zi, de-a lua o pușcă să-l omori. Acele basme de le mai zice documente ne-au explicat cît de cît de ce se întîmplă asta de la om la om. Dar pentru mine — neînvocînd clauza avantajoasă că am fost cîndva minz, adică aveam 20 de ani omenești, doi ani și jumătate calin, și ca minz am fost grădărit schimbul doi — rămîne o enigmă cum poate lovi un om un cal și slobozi în el un glonte. Enigmă de mare serial, de-i mai zicem și viață. O viață de om îți trebuie pentru a afla de ce un om vrea să ia viața unui cal.

Firește, un copil, cine altcineva, se pune dimpotrivă și apără calul, așezîndu-se în calea puștii, cu brațele desfăcute: „hai trage lă, va țipa pruncul spre adult. Omul va arunca pușca și va începe să plîngă.

E minunat — și poate că așa trebuie să înceapă un an nou în viața noastră de cai maturi, căci cai maturi sîntem la 45 de ani, dacă împărțim ca la școală 45 la 7, ceea ce ne dă 6 și mai ținem 3, cai care am depășit vremea derby-ului, cursa mare care se aleargă la 4 ani, dar și la 6 ani jumătate noi putem oricîce ce minune e ca omul în două picioare să arunce pușca și să cadă la pămînt, într-un hohot de plîns, zguduît de rușinea că a vrut, o clipă, să ucidă.

Radu Cosașu

Secvența: ÎNCEPUT

● STIU de pe acum: voi pași din nou înforat în biserică aceea în care ninge și, curînd, mă va urma acolo, cu pas domol, un cal... Apoi voi străbate nenumărate și întinse tîneturi pînă să ajung între oamenii aceia care de săptămîni întregi robotesc înversunați pentru a face un clopot urîș cum nu s-a mai văzut, un clopot în al cărui zguditor dangăt final se va desăvîrși frumoasa și solemnă intrare în anul (cinematografic) a mea și a altora care se vor mai nimeri joi, 1 ianuarie, la „Cinematecă”, unde se va da Rubliov...

a.b.c.

Plastică

Salonul municipal '75

Dimensiunea istorică

FĂRĂ a intenționa o selecție cu pretenție de verdict, oricum vulnerabilă (numele citate servesc doar ca reper în acreditarea argumentului unei expresivități plastice autentice), trebuie să revenim la dimensiunea istorică a cărei prezență caracterizează Salonul municipal '75.

La fel ca întreaga activitate socială, creația se plasează cu pregnanță sub semnul conștiinței clare și responsabile a apartenenței la un spațiu național unic și unitar, la ceea ce constituie matricea spirituală, constantă în virtutea căreia ne regăsim permanent pe noi înșine, dincolo de vicisitudinile istoriei. Fără a se manifesta cu ostentație, resimțit acut în fiecare element al procesului de afirmare și delimitare, ca o colectivitate deplin constituită, cu un destin născut din necesități obiective și evoluind după legile unei dialectici ireversibile, sentimentul participării la propria noastră istorie se implică în actul artistic în forme variate dar specifice.

Se vorbește, și pe bună dreptate, despre colorismul propriu picturii românești, despre respectul pentru materie și formă, despre un umanism optimist și solar, incompatibil cu excesele sau cu sentimentul falsei angostă, toate conducând la un echilibru al concepției și limbajului ce marchează însăși structura spirituală, particularizând ceea ce am putea numi „stilul nostru”. Toate aceste coordonate, în fond obligatorii în cazul oricărei arte autentice, pot fi descifrate în evoluția creației naționale de la formele arhaice și folclorice, până la cele culte vechi și moderne. Ele sînt emanația unui simț al istoriei prezent ca o necesitate organică pentru poporul nostru, contribuind în același timp la afirmarea certitudinii că sîntem continuatorii unei străvechi culturi materiale și spirituale, ale cărei valori constituie un exemplu și un stimulent pentru epoca modernă. Definind o epopee națională cu unice dimensiuni epice, plasată sub semnul unei istorii a devenirii și afirmării, momentele semnificative ale trecutului se reactualizează prin prisma destinului contemporan al societății ro-

mânești, provocînd o efervescență fără precedent în planul existenței noastre noi.

Arta noastră, ca emanație a unei istorii trăite și resimțite în forma sa de necesitate dialectică, reflectă evenimentele esențiale, în raport cu un ideal unic, cel al societății românești de astăzi, propunînd interpretării actuale, adeseori cu valoarea simbolică. Accesibilitatea formule-

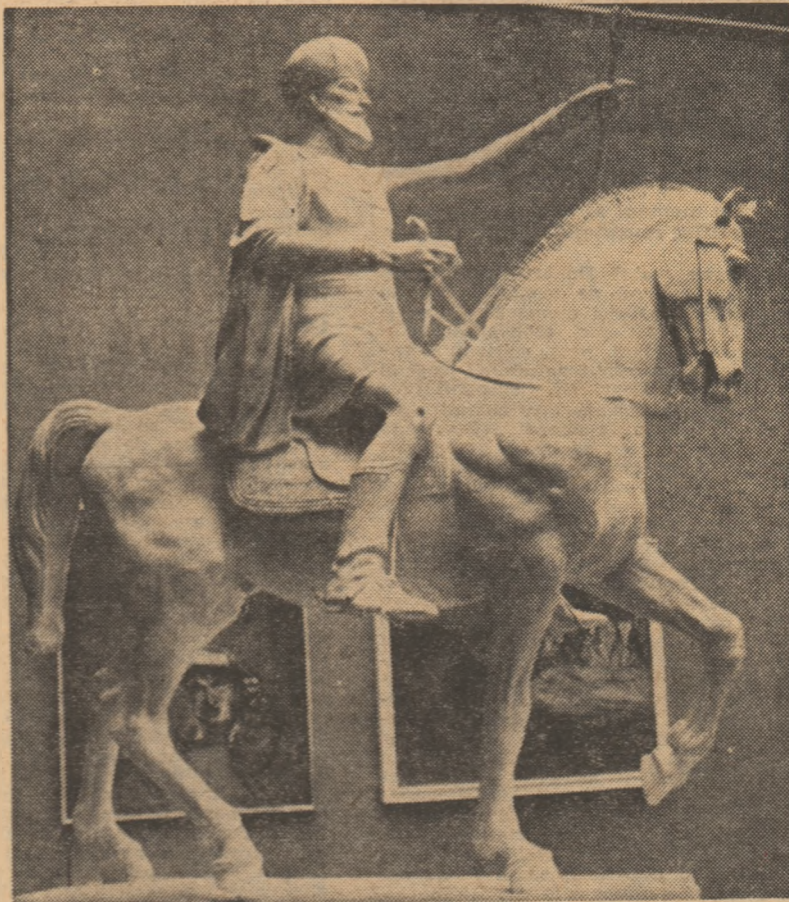
lor, profunda angajare ce se desprinde din modalitatea de a trata subiectul, potrivit unei maxime expresivități plastice, în stare să transmită mesajul conținut în toată complexitatea, orientarea către episoadele și personalitățile cele mai reprezentative pentru epopeea națională, trecută și prezentă, constituie premisele estetice și profesionale de la care pornesc

creatorii în elaborarea lucrărilor. Convingătoare sînt, în acest sens prezențele calitative ale unor artiști de valoare, capabili să confere o nouă dimensiune estetică, umană, socială, etnică faptului istoric transfigurat în operă semnificativă. Din acest unghi, mereu fertil și actual, se cer menționate lucrările ce abordează cu respect și responsabilitate socială teme de acut interes, axate mai ales pe marile figuri ale trecutului nostru. Artiști ca Virgil Almășan, Traian Brădean, Horia Flămîndu, Angela Popa Brădean, Paul Vasilescu, Ilica Veturia, Ion Jalea, Aurel Nedel, C. Nițescu, Corneliu Vasilescu, Ion Murariu, Mircea Velea, G. Covalschi, Alex. Gheorghiuță, Mircea Ciobanu fac să reinvie personalități și evenimente al căror rol în istorie se confundă cu ideea de existență națională: Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Bălcescu, Vlad Țepeș. Dar tot sentimentul istoriei și responsabilitatea socială animă și interesul altor artiști pentru actualitate, pentru evenimentul cotidian ce implică dimensiunea eroismului muncii și pe cea a proiectării în viitor a întregii noastre existențe. Aria temelor și a interpretărilor stilistice se dovedește extrem de largă în acest caz, scena de muncă alternînd cu noul peisaj al țării aflate în transformare, portretul individual cu cel colectiv, conștiința efortului cu bucuria succeselor. În acest domeniu, al contemporaneității, se remarcă numele lui Ion Bițan, Petre Dumitrescu, Rusu Mihai, Groza Nicolae, I. Bențe, Aug. Costinescu, C. Blendea, Gh. Labin, Liviu Lăzărescu, Geta Năpăruș, V. Savonea, Spiru Chintilă, Ion Muscelanu, Adrian Maței, Sică Rusescu, reporterii ai realității noi, socialiste.

Manifestare colectivă reunind cele mai reprezentative nume și preocupările cele mai actuale, Salonul municipal servește ca un punct de referință necesar, dar și ca un mijloc de a cunoaște climatul moral, de responsabilitate, în care se elaborează operele de artă ca emanații ale istoriei vii a României socialiste.

Virgil Mocanu

HORIA FLĂMÎND : Mihai Viteazul

Muzică

Un nou simfonism românesc

EDE NECONTESTAT prosperitatea actuală în gîndirea simfonică autohtonă. Radioteleviziunea s-a ostentat, mai cu seamă în ultimele săptămîni, să ne-o prezinte în pilde cu dimensiuni de capodoperă. Iar aceste capodopere, la concertele din strada Nuferilor, s-au ținut lanț. Chiar și în grădina binecuvîntată a muzicii se coc acum mereu alte soiuri de fructe, fiindcă anume meșteri umblă pe la rădăcini. Ison II al lui Ștefan Niculescu, de pildă, ni se revelă cu forța unui autentic reper al simfonismului nou românesc. Acceptînd că simfonismul ar fi un grad înalt de complexitate în relațiile interioare ale muzicii — căutăm a depăși înțelesul mărginit la clasicismul european care l-a inventat — trebuie să vedem în demersul lui Ștefan Niculescu un model desăvîrșit al spiritului național, în acest caz mai aproape de eterofonie și de practica isonului, decît de occidentală polifonie. Ison II (1975) e o compoziție mare, chintesență a modelărilor prin care Ștefan Niculescu laudă ordinea și armonia cosmică. Talentul lui Ion Baciu conducînd ansamblul Radioteleviziunii ne-a comunicat întocmai fiorul acelei muzici, adică esențialul desigur, dar pe alocuri și mai ales în final au rămas nespuse o sumă de lucruri.

Și Armonii '75 de Tiberiu Olah constituie o lucrare pătașă la ceea ce are azi mai nobil muzica autohtonă, tip actual și curat al unui mecanism autodezvoltător

prin celule germinative căruia l se asociază milenara ascendență europeană Ma-chaut-Bach-Beethoven-Liszt-Enescu. Decît că mobilul lui Olah e și mai vechi, întrevăzut în proiecția melodică abstractă a datului folcloric ce se cheamă mod. Aici Tiberiu Olah ține cheile unei cămări imbelșugate care a arătat în 1964 capodopera Coloana infinită și care realmente pare a nu avea sfîrșit. Cert este că și aici dialectica lui rămîne ireproșabilă, alternînd liniști și explozii într-o muzică a cărei estetică este suspense-ul, o muzică unde caracterele se transformă neașteptat în contrariul lor, unde, între lirism, meditație și gestul violent nu există tranziție previzibilă. Armonii '75 sînt o vastă pedală-macă (temă comună unui șir atît de important de compoziții românești, incît a devenit o dominantă) care descarcă violent scinteie. Acest magistral joc al contrariilor ne seduce poate și fiindcă are în el ceva din paradoxal, din fibra sufletului nostru uman. Emil Simon, la pupitrul simfonicei Radioteleviziunii, a citit partitura cu nerv și precizie.

O MEMORABILĂ gală, în întregime a simfonismului românesc, a fost ultimul concert-dezbateri pe care l-a ținut Radioteleviziunea. Concertul pentru clarinet și orchestră (1974) de Aurel Stroe conține toate virtuțile ca să fie un moment de seamă al muzicii noastre. Pe planul mare, procesele sînt mai com-

plicate decît devenirea austeră din alte compoziții, demonstrînd economia maximă a mijloacelor și o pronunțată pudoare de sentimente. Schema, dimpotrivă, e mutată aci în planul expresiei: evoluția de la asperitatea șocantă (Stroe rămîne un anticlofil) la liniștea meritată — după trecerea prin purgatoriu, unde reîntîlnim un soi de expresionism de tradiție în muzica noastră, interferență între bilci și feerie. Mai e apoi un joc între datul impersonal și obiectiv, și implicarea afectivă. E prima oară cînd Aurel Stroe își caută copilăria, și o face foarte poetic. Citatele populare sînt amintire, ecouri-timbre, vis, după o tehnică de film pe care a mai dezvoltat-o în alt context. Peste asta mai intervine, în alt plan, spectacolul, aulodia, dacă ne-am referi la tradiția antică, nemaiauzitele isprăvi ale clarinetului (iar Aurelian Octav Popa). Solistul reușește să se degajeze din planul real într-o lume de basm, un fabulos unde și cîntecele populare sînt ascunse și clarinetul le zice ca de buciur, ca de alamă cu surdina, ca de fluier, ori ca de nu știu ce instrument cu glanțuri făcute din incredibile șiruri de armonici sunate la un loc.

Să tot fie vreo zece ani de cînd Tiberiu Olah are un studiu de Spațiu și ritm pentru trei grupuri de percuție. Ceea ce a stat atunci în calea devenirii ei publice a fost pur și simplu instrumentarea ei insolită. Acum, după ce au apărut în lume, și la noi, ansambluri numai de percuționiști, piesa lui Olah s-a descoperit a fi direct clasică, fără să-și fi trăit și revendicat prioritățile de concepție pe care oricum le merită. Or, poate că tocmai pentru a înfrînge prejudecata care leagă imaginea percuției de zgomot, Spațiu și ritm apare ca un continuu sonor mai degrabă suav, o muzică de intensă poezie cu complexitățile limbajului de orchestră, o orchestră de timbre sugerate prin îndeminarea de joc a trei persoane. Cele trei grupuri de percuție își caută reciproc afinitățile în domeniul culorii, compunînd un dialog între familii, timpani cînd e să fie, ori blocuri de lemn, clopote de la mare la mic, ori garnituri de bongos. În meditațiile și răbufnelile aduse în contextul coloritului extra-european al gamelanului, adică al orchestrei tradiționale de percuție, răzbate poetică foarte personală a aceluiași Tiberiu Olah. Cei trei realizatori: Dumitru Florea, Iosif Fodor și Gabriel Teodorescu, conduși de Iosif Conta, treburile amintite pentru strădania într-o activitate ce la noi are încă timiditatea,

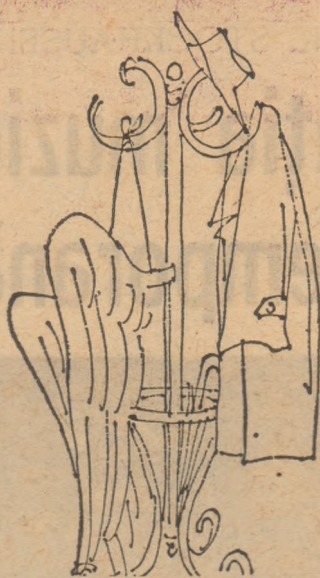
dar și zelul pionieratului. Și tot aici, se cuvin distinse meritele mari ale artistului lucid care este Iosif Conta, deoarece cu un asemenea program pe care l-a selecționat și l-a condus dirijorul Radioteleviziunii se poate face un punct de onoare în orice festival internațional. Am prețuit performanța de a face inteligibile pagini grele de muzică în zile puține, cu ore puține de repetiție, dorindu-i în viitor condiții mai bune.

Iancu Dumitrescu a apărut în acest concert ca personalitatea cea mai temeinică conturată din rîndul celor mai tineri creatori români, motivînd încrederea în continuitatea de har și de fantezie a unei importantă școli din secolul nostru. Dacă lăsăm prejudecățile, aflăm că Reliefuri pentru două orchestre și pian aduc o nouă tate de peisaj care nu face decît să confirme datul obiectiv. Reliefuri sînt o reușită artistică întemeiată pe remarcabila intuiție timbrală pe care o are Iancu Dumitrescu. Pianul intervine în Reliefuri ca elementul principal de animație, completînd spațiul sonor cu pete de culoare și cu contururi desenate frenetic sau liric pe claviatură, aproape numai prin alunecări și opriri. Poate ceva mai emoționantă ca în alte rînduri, Alexandrina Zorleanu nu și-a dezmințit talentul copios cu care își compune rolul de fiecare dată într-o autentică creație.

În fine, la reușita concertului-dezbateri al Radioteleviziunii nu trebuie trecută la vedere contribuția Corneliu Tăutu prin ale ei Invențiuni pentru orchestră și pian (1969). Din puținul cit s-a cîntat în concertele de Cornelia Tăutu, Invențiunile sînt semnul unei limpezimi și al unei maturități de compozitor cultivat. Articulațiile mari ale discursului trimis la forma clasică. La fel, clasic, este jocul dintre aerul de rigoare și de improvizare cu sensul sigur al evenimentului muzical și gust în selecția materialului. Personalitatea stilului în cadrul muzicilor făcute din texturi am putut-o discerne deocamdată în mai mică măsură, dar pentru așa ceva poate că ar trebui să mai auzim lucrări ale compozitoarei. O confirmare de talent am avut-o în pianistica lui Paul Rogojină. Hotărît lucru, atelierul de interpretare a muzicii contemporane, care se definește a fi pînă la urmă Ansamblul Musica Nova, l-a scos în lume și pe Paul Rogojină.

Radu Stan

Ilustrație de Cik Damadian

Blindă poveste cu ingeri...

Am adus paharele, vinul pe masă — erau vorbiți, hotărâți de acasă !

Am turnat vin, am ciocnit :
— A intrat geniul în ea ! —
bucurați-vă toți ! — am glumit.
Eu ți-o iau, impresare —
am mai spus, măsurind-o
apăsător, din cap în picioare —
dar să știe că la mine-i cu programare
și i-ar putea veni rindul
cam prin deceniile viitoare.
Și în gând, și turnind :
„Și nici atunci nu pot garanta —
să te ia dracul cu o capră ca a ta !”

Atunci am văzut-o pe ea,
ridicându-se albă ca varul
sfărîmînd de podele paharul,
și agresivă, la miel :
— Știi ceva ! ? — N-am nevoie de el ! —
Singură mă voi deșurca mai ușor —
atîta îl rog — dacă vrea — pe-acest
prost —

să-mi facă măcar rost
de o pramatie din aia de redactor !

— Să știi că ai har — am răspuns —
ai spus vorbă mare !
Așa e mai bine.
Numai va trebui să ai puțină răbdare
pentru că ăla de care spui
e mai aglomerat decît mine
și se iveau rar.
Dar — e clar că ai har ! —
Și am să mă străduiesc
și sper să-l nimeresc.

Și iarăși — clinchet îndirîțit de pahare
și noua poetă țesînd din picioare
ca albina pe floare —
cu gîndul la pramatie aia
mare și tare.

Știam eu un șobolan sadea
apucător și spurcat la așa ceva —
pe ce pune la labă — nu-i scăpa.
Și mai mult în glumă
și la întimplare —
i-am făcut legătura
cu jigodia oarecare.
De unde să-mi treacă prin cap
că un șobolan răpănos
este citeodată în stare
să tîrîie pină-n al nouălea cer
o capră așa mare !

Că pleca în misiune bărbatul —
să-și facă ăsta tîhnit meseria —
s-o ia mai repede la lectură,
să-i studieze, adică, mai adînc poezia
și să-i facă pe loc referat —
și tot dichisul în literatură.

Ca să o întîlnesc după vreun an
cu mînuși albe la volan,
numai danteluri și volănașe
și cu vreo două volumașe
tipărite luxos — bărbatul și el botos ! —
și ea cu pană la pîlărie
cu o vitrină întreagă la librărie
cu fotografii pe șprăcopertă
ultra-făcută, ultra-visătoare —
capră de rasă, vedetă,
cu poezile prin cite-o gazetă
într-o învălmășală promițătoare
printre aparițiile literare.

Și tot așa, din an în an,
din șobolan în șobolan —
schimbînd energică șobolanii,
cum schimbau poștalioanele armăsari ;
cite un volumaș tipărit în fiecare an
și mereu la volan —
doamnă cu sute de cai putere
tot mai scumpă la vedere
și-ncepînd să-ncrepească
oarecare glorie scriitoricească.

Că lucra tare
în citeva zile, pe patru roate,
bătea redacțiile toate
zvicnind în circuit, din oraș în oraș —
și-n fiecare oraș cite-un nănaș.

Cu mînuși de dantelă pină la cot
întra în redacție cu mașină cu tot ;
cu manuscrisele cochet înfășate
în mica ei trusă cu minijupuri parfumate.

Nu intra decît unde știa !

Cînd venea ea —
jumătate de redacție nu mai lucra !
Secretara se făcea foc și pară,
redactorul se supăra pe secretară,
directorul îi dădea pe toți afară

Cum apărea ea, pe neașteptate —
toată lumea ridea pe-nfundate ;
fetele se anunțau, își dădeau coate
și prefăcîndu-se atente, îndatoritoare

o împingeau pe „maestră” prin birouri,
prin secții,

s-o vadă toți băieții —
„Asta e aia !” —
pină o lăsau — plocon
la ăla în stare.
amator să aranjeze cu ea
grozava colaborare —
și se-ntorceau rîzînd în gura mare.
Dar ea trecea — luneca ca o stea —
ce nu-i plăcea — nu vedea — nu
pricepea

Avea tupeu, avea ambiție — ce n-avea !
Era pornită pe ce știa ea —
degeaba se ridea !
Și transpirată și ca o lucernă înrouată
cu un suris ingeresc rafaelit
se trîntea oborîtă în fotoliu
lîngă omul descumpănit —
își scotea bricheta și portîgaretul —
și ataca subiectul.

Purta printre bagajele ei —
ca din întimplare —
cartea unui redactor dogmatic, întîrziat,
cu o dedicație curtenitoare.
Își scria singură autografe pe cărțile
„confrăților” —
„Cu admirație poetei cutare” —

Apărea cu precizie la volan
în mijlocul ședințelor pentru plan —
Cînd apărea ea —
editura avea o zi grea —
că ea venea totdeauna
și cu o recomandare
și la o adică începea tare :
„Cum e posibil să mă scoateți din plan
tocmai pe mine, care...
nu mai sint o începătoare !
Și cu ce sint eu mai prejos
Decît altele care n-aduc nici un folos !

Avea priză mare
pe la centrala de difuzare
și ținea corespondență, aparte,
cu difuzorii județeni de carte —
că din cînd în cînd cobora pe rețea
și se populariza.

Cu ai de prin tehnoredacții
se avea mai ceva ca frații.
Hirtia cea mai bună,
tiparul — lună !
Cartea ei trebuia să fie carte —
să fie mindră cînd avea s-o ofere
celor în care putea să spere !

Carte făcută să strălucească —
fără să mai fie nevoie
ca omul prea ocupat s-o citească !

Bărbatul — șaracul ! — și el să trăiască ! —
nu-și vedea capul —
nevinovat totdeauna — hipertensiv, nădușit
de atîta glorie depășit —
renunțase la toate pretențiile —
cîra pe urmele ei, pe unde trebuia
pachetele, damigenele și toate atențiile —
că era om chivernisit.
Om citit — care înțelegea
că nu totul mergea
chiar numai cu ce cînta ea !
Că ea era
dintr-o regiune de deal —
și amîndoi făceau un cuplu ideal.

Și tot așa, din viteză-n viteză,
din volum în volum
își croi fata frumosul ei drum —
poetă mondenă, scriitoare — la munte, la
mare

și-n mici turnee de documentare
peste hotare.

Odată, pe cînd eu scriam
un reportaj de la Cîsla Mare —
am ascultat-o la difuzor
citînd cu glas moale însemnări culturale
de prin Insulele Canare.

Critica literară — discretă —
nu se preocupa încă de furtunoasa
cometă.

Se făcea din cînd în cînd vreo aluzie
la un anumit fenomen de confuzie —
dar, deocamdată, numai atît.

Însă din ăia datori pină-n git
avea unul grijă de ea — și strecura
o notă binevoitoare —
că ar fi o poezie innoitoare
și că aduce o nuanță de frenezie
în noua poezie
și vine cu citeva autentice triluri
în marea varietate de stiluri.
Zeloșii sluitori ai istoriei literare
amatori să iasă un număr
de volume, cit mai mare,

o trecură repede
prin antologii și dicționare —

„Scriitoarea cutare
născută în anul cutare,
absolventă a nu știu cite clase secundare —
cu o scriitură plină de candoare,
curată, limpede și rotundă ;
cu o viziune seducătoare
și umană și caldă și fierbinte,
cu freamăt și geamăt” —

și tot așa înainte —
și urma să se vadă
că odată cu marea aventurieră
poezia intra într-o nouă eră.

În sfîrșit, pe la jumătatea deceniului opt
s-a gîrît un exeget mai copt,
care, uitîndu-se în diagonală
peste caietele mele nepublicate —
din care citisem, pe vremuri,
pe săturate —
a descoperit că din familia ei literară
aș face parte și eu —
dar cu mijloace mai sărace —
iar la un examen mai aplicat
aș putea fi suspect de plagiat.
Oricum — în mimetismul meu literar
este fățișă penibila pastîșă.

De-atunci — noi ne-am mai văzut —
dar — ca și cum nu ne-am cunoscut.

Odată, zărînd-o
pe nevastă-mea —
a fost gata
să dea cu mașina peste ea.

Era limpede că nu ne mai cunoștea —
sau că nu vrea să ne mai vadă...
sau vrea să ne piardă ! —

Și anii trecură — și noi și mai tare —
ca niște umbre fugare.
Și n-a fost ușor — vorba șoșului —
că în lipsă de altă ocupație
ea s-a apucat de creație.
Și ce nebunie o fi fost asta
de i-a scos din minți nevasta —
și vreun deceniu și jumătate
ea a hîrțuit lumea pe apucate.

Și-n casa lor a fost nebunie,
că nu vorbeau decît despre
redactori, cadouri, tipografi și hirtie
iar cînd și-a scos și ea
frumoasa perucă, o dată,
să-și pună alta, mai fisticie —
a descoperit că era albă toată —
și-a căzut leșinată —
fir-ar a dracului de poezie ! —
De s-a mai crucit o dată bietul bărbat —
ce nebunie a veacului o fi fost asta
de i-a descentrat nevasta ! —

Și tocmai acum l-a apucat
să-nceapă și el cu întrebările
dacă vreodată l-a înșelat !

Dar așa îi trebuia —
pentru că pe mulți îi albise și ea !

Și — în sfîrșit — ce să faci
cu două-trei cărticele — nevinovate —
și ce să faci timpul cu ele !

Pină la urmă
le-a legat cu o panglică roșie
într-un dosar —
și tropa-tropa — călare
pe cel mai asiduu măgar —
fuga la Uniune, triumfătoare,
tinără clasică în viață — la coadă
printre sute de
tinere vîlăstare pensionare :
o mie pe lună că și aia e bună.

Astfel — încheiatu-s-a oarecum bine
fantastica ei aventură
prin marea și modernă literatură.
Că, mai trecînd de la mine —
toate, pină la urmă,
sfîrșesc foarte bine.

Decît — am grijă
și cînd văd că vine ploaia
eu imi zăvorăsc bine odaia —
iar dacă totuși prin tavan
imi plouă cu admiratori, cu poeți
și cu plingeri —
li adun în jurul mesei curate
și le citesc pe săturate
Această blindă poveste cu ingeri.

Iar dacă vreunul, vreuna
se-anunță cu vreo problemă presantă
cumva —
eu îi rog să o lăsăm pină miine —
Și-am zburat pină seara-n Dobrogea.

Traian Coșovei

Trecut-au repede anii —
iar, noi și mai tare,
cu treburile lui, fiecare —
și nu mai țin minte bine
cum se lipiseră oamenii ăștia de mine.

Ea era dintr-o regiune de deal,
el — blind ca un miel,
— un băiat mai citit —
amîndoi făceau un cuplu ideal —
și ne-am împrietenit
aproape la toartă —
și de cite ori îi prindea
ploaia în oraș
ne pomeneam cu ei la poartă.

Stăteau pină stătea ploaia,
și ne afumau zdravăn odaia.

Mai scoteam eu din butoaș
cite o oală,
să nu stăm chiar pe inima goală —
și în lipsă de alte bucate
le citeam versuri pe săturate
din caietele nepublicate.
Nu pricep nici acum —
de unde și pină unde
ne gîrșerăm atîtea chestii
profunde !

Și într-o seară m-au aplaudat
mai mult decît eram învățat —
și mai mult ea —
pentru că ea se deosebea.
Am văzut eu ceva necurat —
dar am mai turnat —
am citit mai departe,
și iar au aplaudat
mai mult decît eram învățat —
și mai mult ea
care se deosebea —
că dumneaei nu-i plăcea
nimic din tot ce se scria —
și injura pe cine se nimerea.

Noroc cu el
că era blind ca un miel
și îndată sărea
și o atenua !

Dar ea, odată a bătut din picior arțăgoasă
de s-au răsturnat paharele pe masă
și ne-a amenințat :
— A dracului să fiu
dacă n-am să încep și eu să scriu,
dacă n-am să ajung poetă, scriitoare
mai mare decît toți ăștia, care —
am să v-arăt eu vouă !

Uitasem cu toții că plouă.

El a zimbit resemnat
cu o figură de condamnat —
o cunoștea — norocul lui cu noi,
acolo, de față — dar altădată,
în căminul său
o încasa rău !

Eu am turnat repede în pahare —
că trebuia să bem tare
la o așa amenințare.

Și a fost a bine —
că n-a trecut iarna
și s-au înfiintat iarăși la mine.
Și de la ușă — „Amice,
vesel — nevoie,
de-a dreptul bărbat imi zice —
Dragă, n-o mai pot tine !
Din lipsă de ocupație
s-a luat de creație !

Fă ce vrei cu ea —
numai nu mă lăsa,
ia-o cu tine, du-o cu tine,
du-o în Delta să se inspire
numai să mă lase să-mi vin în fire —
scrie versuri — a-nnebunit ! —
și nu sint prea rele
vai de păcatele mele !”

Ea tăcea, aștepta,
ochii sticlîți pe tovarășa mea.

Cartea străină

Fantezia umoristică a lui Charles Cros

FLAONUL gol în care a mai rămas doar amintirea unui parfum defunct este intruchidarea neantului grațios unde se mai poate naște — după ce totul și toate au fost abolite — Poezia. Un asemenea spațiu vag, loc al nimănui, unde adie un venticello ironic, amintind sau anunțând — cine ar putea-o spune — chipuri incerte, întrezărite ca în vis, închipuie poezia lui Charles Cros.

Invențiile savantului și mult ingeniosului Cros au aerul născocirilor unui patafizician. Ni se spune că la Expoziția Universală din 1867 a prezentat un telegraf automat, că, doi ani mai târziu, a editat două plăchete, una privind „Soluția generală a problemei fotografiei în culori”, alta fiind un „Studiu asupra mijloacelor de comunicare cu planetele”. Într-un articol discută „Principii de mecanică cerebrală”. Întreprinde sinteza artificială a rubinului și confecționează un fonograf cu cîteva luni chiar înainte de Edison. Toate bune, îi credem pe biografi care îi aduc elogii „omului de știință” Charles Cros. Dar nu ne putem împiedica, cunoscîndu-l pe poetul Charles Cros, să nu-l considerăm invențiile, ca și universala erudiție (cunoștea, ni se spune, sanscrita, ebraica, greaca, latina etc., studiase matematicile, muzica și medicina) cum grano salis. Căci sarea nu-i lipsea, în nici un caz, lui Cros. Fizica sa, nu încapă nici o îndoială, se întrețesea, sau se continua, cu patafizica.

De altfel, unul din ciclurile de poezie ale lui Cros se intitulează chiar *Grăunțele de sare*. Și în acest ciclu se poate citi nu puțin celebrul *Harreng saur*, (*Scrumbia afumată*), pentru care poetul ar putea fi trecut printre demnii precursori ai literaturii absurdului din secolul nostru. G. Călinescu cita această poezie în legătură cu Urmuz. Dar umorismul poetic al lui Charles Cros nu se reduce la jocurile acestea care-l înrudec — în veac — cu poezii nonsensului britanic. André Breton îl va introduce în *Anthologie de l'humour noir* îndeosebi pentru cîteva poeme în proză. Putem vorbi însă despre un „umorism” poetic, în acest caz, intruciva în sensul pe care-l dădea Pirandello acestui cuvînt: în conceperea unei opere umoristice, reflecția nu se mai ascunde, nu rămîne invizibilă, ci devine o formă a sentimentului, se vede pe sine, judecă, analizează, afirmîndu-și direct punctul de vedere, descompune imaginea... din această analiză și descompunere ivindu-se un sentiment pe care-l putem numi sentimentul contrariului. Or, umorismul este tocmai sentimentul contrariului.

În verbul poetic, Cros descoperă procedeul care contrazice simpla afirmație a vieții: „*Les mots sont des procédés / Dont on meurt vite*” — sau cum spune talmăcitorul român, poetul Constantin Abăluță — „*Cuvintele-s tertipuri și / Te-nghit pe viață*”. Că pe poet îl obseda abolirea, neantul sonor al golului, parfumul care plutește în flaconul vid, toată poezia sa o probează. „*Încerte bibelouri*” — îl urmăresc și ne amintesc mallarmeanul „*Aboli bibelot d'inanité sonore*” — Desigur, această poezie a abolirii surzătoare poate fi, și este adesea, doar aceea a regretului ușure după paradisul pierdut (și care numai prin pierdere promovează în rangul de paradis). Astfel, poetul melancolizează fără o deosebită gravitate: „*Mărturiile sînt duse / Jurămintele apuse, / Argint în păr cîne-mi puse*”. Mai autentică decît emoția este fantezia ironică a lui Charles Cros. Imaginarul jucăuș îi oferă o substanță lirică delectabilă, tocmai pentru că îngăduie jocul inteligenței ironice, joc pe care-l interzice sensibilitatea ce se ia pe sine

în serios. Fantezii în proză nu sînt simple divagații, arătările neliniștitoare se succed, dar neliniștea este adeseori subliniată în ris. „Vreau să dau neliniștitoarelor viziuni adăpostul ritmului și-al rimei” — spune odată poetul. Viziunile acestea nu sînt stîrnite de mistere cutremurătoare, ci de altele mai mărunț-casnice, taine ale cotidianului neasimilat pe de-a-ntregul. „*Mi-ar trebui priviri rapide, ureche fină, și o atenție deosebit de trează / Ca să descopăr misterul mobilei, să pătrund în spatele prileștilor de marchetărie, să ating imaginara lume de dincolo de micile oglinzi*”. În sfîrșit am întrevăzut petrecerea clandestină, am auzit minusculele menuete, am surprins intrigile complicate ce se urzesc în mobilă.

A avea acces la minuscule taine, a întrevădea infinitesimalul, a percepe aromele singure supraviețuitoare ale universalei descompuneri, iată ce-și propune poetul. De aici, credința sa într-o artă poetică ce-și propune durată prin contrariul ei: „*Timpul, implacabil alchimist, a volatilizat parfumul tare de santal*”. Dar cuvintele acestea scrise pe-al vostru evantai vor supraviețui și veți găsi acolo imaterialul parfum al amintirii”. Poetică a ironiei. A seiza „fața ironică a lumii” — prin ironie înțelegem ascuns, potrivit, existent-inexistent. Fantezia îngăduie singură accesul la acest dublet ironic al lucrurilor. „*Nava străbate cu o viteză orbitoare oceanul fanteziei*”.

Dar Charles Cros mai este și un șanșonist care-i anunță pe cei din deceniul al șaselea al secolului nostru. Nu e de mirare că unii au preluat cîntarea lui ironic-fantezistă: „*Sidonie a plus d'un amant*”. Madrigalesc, poetul se complăce în voluptăți ale închipuirii galante. „*Alb și călduț era sinul / Albă era pisica / Sinul stîrnea pisica / Pisica zgîria sinul*”. Nu lipsește, firește, nici Poetul, care, mîngîind cînd sinul, cînd pisica, își zgîrie cuvintele cu o peniță ușoară în pergamentul simbolist.

Ce descendenți bogați din acest poet nu deosebit de fecund! Uneori descendenții îl vor ignora pe înaintașul lor. Nu era singura nedreptate pe care l-o puteau face.

Constantin Abăluță ne-a dat un florilegiu Charles Cros, alcătuit cu gust și pricepere, tradus cu o mină delicată.

Nicolae Balotă

KARLHEINZ STOCKHAUSEN despre Creația muzicală contemporană

UNUL dintre cei mai mari compozitori ai zilelor noastre, autorul lucrărilor *Gruppen*, *Carré*, *Momente*, *Mikrophonie*, *Hymnen*, *Stimmung* și *Indianner lieder*, Karlheinz Stockhausen, este profesor, începînd din anul 1953, la „Cursurile de vară internaționale”, organizate de Institutul de muzică nouă din Darmstadt. Ca participant la edițiile din anii 1972 și 1974 ale acestor cursuri, am avut ocazia să urmăresc direct prezentările și analizele practice de către reputatul artist și pedagog la seminarii. Solicitîndu-i un interviu pentru „România literară”, el a avut deosebită amabilitate de a răspunde întrebărilor noastre:

— Ce reprezintă pentru dv. o compoziție originală? Care sînt condițiile pe care le implică realizarea ei? Ce curenți ale creației muzicale considerați că pot fi identificați astăzi și care sînt contribuțiile reale ale acestor curenți la dezvoltarea esteticii muzicale?

— După părerea mea, valoarea unei lucrări originale constă în capacitatea ei de a transmite vibrațiile vieții noastre, de pe această planetă, traducibile în muzică. Condițiile implicate de realizarea ei sînt următoarele: a fi fidelă, în cel mai înalt grad posibil, intuiției și a se afla, întotdeauna, în armonie cu mijloacele cele mai avansate ale producției muzicale. Aceasta înseamnă, după mine, utilizarea mijloacelor oferite de tehnologie.

În privința curenților există o orientare precisă a muzicii, care s-a dezvoltat începînd cu școala vieneză și compozitorii anilor '50, printre care mă numără eu, Boulez și alții — care am găsit o nouă armonie între știința acustică, între materialele sonore și legile compoziției. Noi am descoperit mai multe fenomene privind natura sunetului; noile principii ale compoziției au fost puse în legătură cu caracteristicile materialelor. E ceea ce s-a petrecut și în fizica atomică, unde s-a ajuns la descoperirea noilor procese, după ce au fost cunoscute noile legi ale teoriei cantitative. Avem, de asemenea, o contribuție importantă, care vine din America și care a introdus, pentru prima oară în muzică, elementul marii libertăți și al liberului arbitru. Ceea ce se numește în mod obișnuit a improviza, a venit, în special, din America. Într-o perioadă cînd în Europa, prin anii '50, nu existau, în afara tendinței influențate de școala vieneză, decît compozitori ca Stravinsky sau Hindemith, autorii unei metode de creație extrem de rigide, deterministe. În următorii 20 de ani acest determinism s-a lărgit enorm, în contextul în care toate principiile științifice clasice au devenit relative. Teoria relativității a fost introdusă în muzică.

Desigur, există și alte influențe, care nu trebuie uitate, care vin din folclor — de exemplu, folclorul din Bali, cu o certă contribuție ritmică și chiar polifonică — sau muzica africană (cea din Mozambic). M-a interesat mult muzica pădurarilor din Vietnam, pe care o găsesc extrem de importantă, mai bună, de multe ori, decît muzica multor texturi contemporane! Foarte interesantă este și muzica Karaku, sau muzica Șomio, care seamănă intruciva cu folclorul nostru cimpelesc, muzica japoneză fiind însă mai insufletită, cu toate că se cîntă în temple.

— Care sînt condițiile unei bune școli de compoziție muzicală? Ce calități le sînt necesare viitorilor compozitori și, în aceeași măsură, profesorilor?

— Întregul proces didactic de învățare a muzicii trebuie să fie bazat, încă de la început, pe ascultarea ei. Educația trebuie să înceapă nu prin dăruirea de jucării

copiilor — jucăriile sînt vizuale și mecanice —, ci prin determinarea la aceștia a unor modificări ale sensibilității, prin conducerea ei pe un anumit traseu formativ. Trebuie să li se dea în primul rînd șansa de a asculta muzică. Muzică înregistrată, din țara respectivă, dar, firește, și din alte părți. Mă gîndesc, de exemplu, la instituții care să descopere copii foarte dotați, în vîrstă de 4—5 ani, capabili nu numai să intoneze corect, ci să și reproducă ușor orice figurație sonoră, copii care au, de asemenea, un talent intuitiv specific. Așa așea, apoi, acest tip de copii în școli speciale, cu maeștri specialiști din toate culturile. Aceștia ar putea fi un călugăr tibetan, un maestru de la noi, un specialist în arta Kabuki, un cunosător al muzicii contemporane, un cîntăreț, un interpret, un dansator (un bun dansator) sau un filosof. În urma acestei educații, acestor copii ar trebui să le devină clar mai ales scopul vieții, fiind angajați, în egală măsură, să cunoască frământările vieții și semnificațiile ei, raportul dintre existență și non-existență. Numai cînd toate acestea devin limpezi, se poate face muzica nouă, altfel această artă va rămîne pentru ei pur și simplu un divertisment. Odată lămurite astfel de probleme, cea mai mare parte din timp trebuie folosită pentru a se asculta și pentru a se face muzică. Mai ales pentru a se cînta foarte mult, nu numai muzică scrisă odinioară, ci și muzică nouă, în toate stilurile care există, de asemenea în stilurile folclorice. O școală de o atare orientare poate favoriza interpretarea operelor noi. Eu, de exemplu, am interpretat *Momente* cu elevi între 12—16 ani, în America, la un nivel foarte ridicat, formația fiind mai bună chiar decît un cor profesionist; interpretul memorasera partiturile. Sînt sigur că aș putea prezenta toate lucrările mele cu copii și tineri care s-ar afla la studii într-o instituție ca aceea pe care o sugerez eu. Interpretul s-ar dedica repetițiilor și execuției cu tot entuziasmul specific vîrstei. S-ar putea întreprinde și turnee cu asemenea ansambluri. Aș preconiza, pentru astfel de instituții, 3—4 ore de exerciții intelectuale dedicate științelor, restul rămînd muzicii și învățămîntului filosofic.

— Ce pondere are, în creația dv., cunoașterea folclorului? Cunoașteți folclorul românesc?

— În anumite opere, ca *Momente*, între altele, apar părți asemănătoare flamenco-ului spaniol, de pildă. Apar fără ca eu s-o doresc expres, fiindcă, în mod automat, cînd folosesc toate mijloacele limbajului de înălțimi, integrînd aici degetele, picioarele, tot ceea ce doriți, se naște o muzică ce a existat, din punct de vedere istoric, în diferite părți ale lumii. De aceea spun că folclorul va fi recreat de practica liberă a inspirației compozitorului zilelor noastre. Combin orice fel de elemente, găsesc și regăsesc tot ceea ce a existat în trecut! Recunosc însă că am fost direct influențat de sunurile japoneze sau balineze, ceea ce, de altfel, puteți constata ascultînd *Telemusik*; aici există mici segmente integrate din folclorul spaniol, maghiar, vietnamez, african, de la indienii americani din zona Amazonului și, poate, de asemenea, din Japonia și China. În ceea ce privește folclorul românesc, am primit cîteva discuri, pe care le-am ascultat cu interes. Este însă o cunoaștere foarte limitată! Știu că Bartok are substanțiale cercetări privind elementele folclorice din România, pe care le-a utilizat în opera sa.

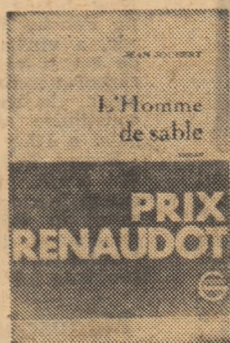
Anton Dogaru

Jean Joubert:

„Omul de nisip“

● Precum în pagina de „Meridian“ s-a anunțat la timpul său, Jean Joubert, laureatul din acest an al premiului Théophraste Renaudot, este autor al unor volume de poezie foarte apreciate, dintre care amintim: *Les lignes de la main* (1955), *Poèmes d'absence* (1959), *Corps désarmé à la merci des arbres* (1969), *Saison d'appel* (1973) și *Le chasseur de sylans* (1974); de asemenea, a publicat și trei romane — *Les neiges de Juillet* (1963), *La forêt blanche* (1969), *Un bon sauvage* (1972), iar în acest an a publicat *Un homme de sable*, roman care a întrunit sufragiile juriului Renaudot. Paginile pe care le prezentăm, în traducere, sint aparent povestea, sfîrșitul unei povești a înfrîngerii. Autorul, împreună cu un grup de arhitecți conduși de Simon Durbain, încearcă să pună în practică un ambițios proiect de construcție a unui oraș, Callages, într-o regiune sălbatică din sudul Franței. Dar constructorii se vor izbi de o serie de greutăți, dintre care cea mai importantă pare să fie, pentru ei, refuzul populației locale de a acorda, sub orice formă, sprijin în construirea orașului. De fapt, așa cum va înțelege mai târziu autorul, „era vorba despre refuzul acelui pămînt de a fi încorsetat în limitele unui oraș, de a-și pierde libertatea... Marea și partea de pămînt pe care am construit Callages nu pot fi înfrîn-

te“. Dar, în paralel, experiența importantă pe care o narează romanul este tocmai aceea care i-a învățat pe oameni că pămîntul își are o viață proprie pe care trebuie s-o cunoști și s-o înțelegi. Simbolul central al romanului, nisipul care acoperă totul, este de o extremă complexitate, semnificînd poate și legătura subterană care există între oameni și acel „spirit al locului“ pe care autorul încearcă să-l descopere în spatele eșecului experienței Callages. „Am rămas aici ca un fel de paznic al piramidelor“, imagine care trimite, în acest context, la simbolul străvechi al Sfînxului, aflat și el într-o perpetuă (și ambiguă, așa cum subliniază Jean Joubert) luptă

cu valurile de nisip ce înconjoară un alt semn, acela al perpetuității. Acesta este și mesajul pe care-l încheie aparentul eșec al experienței de edificare a orașului-lumină Callages: piramidele sale rămîn, față în față cu marea și nisipul, rolul omului fiind acela de a clădi simbolurile unei permanente. Autorul își amintește una din frazele rostite de Simon Durbain: „ceea ce am vrut eu, în definitiv, a fost să las o urmă pe pămînt“, iar prin aceasta vestigiile orașului Callages rămîn mărturie a unei lupte duse pentru o idee care nu este altceva decît eterna dorință a omului de a-și depăși condiția temporală.

C.U.

TĂRMUL este jos, nisipos, împinzit cu firave cătini: o fișie strîmtă de pămînt între mare și smîrcuri pe care ai putea-o crede atît de fragilă încît să te temi, pentru ea, de violența furtunilor. Și am văzut, în anume zile de iarnă, la punctul critic al solstițiului, valurile aruncîndu-se în adînciturile dintre dune, trecînd drumul, întinzîndu-se peste pășuni, prelungindu-și pînă la lagune dantela lor de spumă și epave. Și totuși pămîntul rezistă. Mai mult chiar, el se întărește cu acest spor de nisip, alge și trestii. În fiecare an, el cîștigă chiar puțin teren, iar acum bătrînii scuipe pe locul unde, odinioară, cînd erau copii, pescuiau anghile și chefali.

Îmi place să trăiesc pe acest tărîm unde, anotimp de anotimp, observ această luptă ascunsă între doi giganți și știu că nici unul dintre ei nu-i va apuca sfîrșitul, căci apa și pămîntul se vor mai înfrunta — și de altfel nu fără o secretă complicitate — mult timp după ce specia umană va fi dispărut. Vedeți cum viața în deșert hrănește idei solide și cum, cu ajutorul vîrstei, am intrat în ceea ce trebuie într-adevăr să numim înțelepciune?

Casa este ascunsă în spatele unei alinieri de dune care o apără de mare. La nord, un boschet de pini, cîteva tufiguri taie vîntul de nord care suflă din spre munți, deasupra iazurilor. Un acoperiș enorm, dintr-o singură deschidere, adăpostește hambarele, staulul și grajdul acum abandonate, precum și casa de locuit. Am ales drept azil bucătăria, o cameră și încă o mare sală alăturată care-mi servește drept bibliotecă și unde mi-am adunat cărțile atît de mult timp împrăștiate.

O bătrînă are grija de gospodărie. Vine în fiecare dimineață pe drumul de nisip, de la o fermă de pe marginea iazului. Are fustele negre, ochii negri și un ten gălbui de bolnav de malarie. Surzenia ei mă obligă să ridic vocea și strigăm amîndoi în bucătărie asemenea unor marinari care se interpelează de la o navă la alta. Îmi vorbește despre timp, despre vînt, despre recoltele slabe, despre măruntelile evenimente ale satului, cu o voce ascutită, stridentă. Odată chiar mi-a vorbit despre Callages: marile ruine, portul pe jumătate astupat, mașinile împotmolite în nisip, roaze de rugină.

— N-ai fost niciodată acolo? V-ar interesa, merită osteneala!

M-am făcut că nu știu nimic, că sint străin de toată această poveste.

— Da, merită osteneala! Apucați drumul de pe lingă lac, apoi drumul pînă în locul unde podul a fost luat. Veți vedea vechiul drum pe dreapta, este vad. Se poate trece pe timp de secetă, dar nu cînd plouă. Douăzeci, douăzeci și cinci de kilometri, găsiți sigur! Era înainte de război. Chiar n-ați auzit vorbindu-se despre Callages?

— Foarte vag.

— Da, înainte de război... Oamenii din Nord, marile proiecte... A, trebuia

să fi văzut toate astea! Se credeau tari; dar a sfîrșit prost. Pămînturile astea trebuie să le cunoști.

Și a început să ridă, ea care nu ride niciodată, arătînd trei dinți galbeni, și a făcut un gest cu mina ca pentru a sugruma un animal. Am recunoscut acest gest: era cel pe care-l făcea unchiul prietenii Moirei, și îmi aduc aminte că ea chiar, într-o seară, atunci cînd am vorbit pentru prima oară despre oraș...

— Da, am spus, voi merge înainte de venirea ploilor.

În afară de bătrînă, nu mai vîd, pentru a spune așa, pe nimeni: cîteva pescari, cîteva păstori ce-și duc turmele printre stuf cu strigăte de păsări de noapte. Zilele mi le petrec în bibliotecă, scriind și citind lângă fereastră. Cîteodată ridic capul. Printr-o adîncitură dintre dune vîd marea, albastră, mov sau gri, în funcție de oră sau de timp. În zilele de furtună, vîntul de larg aduce stropii de apă de mare, iar nisipul lovește geamul cu un zgomot de insecte: acest vînt, acest nisip care aveau să joace un rol atît de important în aventura noastră.

Adesea mă plimb pe plajă și aproape întotdeauna spre vest, adică în partea cealaltă față de Callages. Nu pot vedea decît niște cabane de pescari, făcute din pînză gudronată și trestie, bărci eșuate, lungi plase roșcate puse la uscat, legate de pari. Primprieur frearmă o mulțime zgomotoasă și în zdrențe, de copii. Bărbații și femeile au frumusețea sălbatică și neagră a oamenilor din Sud. Seara aprind focurile și un miros de pește se desfășoară, odată cu fumul, peste plajă. Apoi un far, o mică fortăreață părăsită datînd din secolul al XVII-lea, epocă în care regalitatea a fost îngrijorată de obrăznicia corsarilor și, timp de cîteva decenii, a încercat s-o înfrîngă. Garnizoanele, prea slabe, tremurau de frică, iar vechii hoți deveniseră complicitii unei populații în mod tradițional ostile puterii centrale. În loc să mai fure, plăteau hrana și favorurile cu aurul smuls galioanelor. Din această complicitate și din arderea mai mult sau mai puțin retribuită a femeilor vine fără îndoială acest ten mai închis al indigenilor, figurile lor osoase și o neînfrînată dorință pentru libertate. [...]

IN SECOLELE care au urmat, guvernele au renunțat, după cîteva tentative infructuoase, să-și mai exercite puterea sau influența asupra acestor pămînturi. Observă, iau parte la lupte, se resemnează. Mai există niște mici răzvrătiri împotriva prefectilor și perceptorilor Republicii, dar ele nu merg niciodată pînă la revoltă. Se stabilește o distanță, care nu este numai cea geografică. Și apoi prezentul, viitorul sînt în cîmpurile bogate ale Nordului. Se uită de Sud, care se lasă uitat, se retrage asupra lui însuși și, protejat de drumurile proaste, de țințarii și de reaua sa reputație, dă pu-

țin cîte puțin impresia că adoarme. Toate națiunile au în talpa piciorului astfel de spini care, cîteodată, datorită întîmplării sau unei mișcări greșite, trezesc o veche durere. Asta s-a întîmplat și cu Callages.

Dincolo de far, în depărtare, încep să clipească luminile satului. Soarele începe să scadă după dune. Mă întorc înapoi și merg pe urmele umbrei mele, mai lungă pe nisip. Din aceste plimbări aduc un gust de sare și de vînt, de singe fierbinte și de visări. Adun cîteva scoici, pietre mici și cîteodată acele rădăcini albe și netede care, pe rafturile bibliotecii mele, vor deveni vulturul lui da Vinci, Anteu purtîndu-și tatăl, Phoenix, Mandragora. Mi se întîmplă să vorbesc singur un poem învățat în copilărie, cutare vorbă a lui Simon, a Elisabetei, a Sofiei, sau un simplu nume — Moira. Sau, mai apropiat, cuvîntul bătrînei: „Merită osteneala, da, într-adevăr merită osteneala...“.

Într-o seară, cînd mă întorceam acasă, aerul era atît de pur, cerul era atît de limpede, încît mi s-a părut că vîd apărînd în depărtare, la limita plajei, piramidele de la Callages. Dar se lăsa noaptea, umbrele urcau pe pămînt și, repede, imagine sau miraj, totul s-a șters.

Mîine fericit, în fața căminului: orez, pește, brînză de capră și cîteodată o bucată de carne de taur pe care mi-o aduce bătrîna și pe care o frig pe jarul din cămin. Vinul, numit aici „vinul nisipurilor“, este negru și tare. Îmi ușurează inima. Masa odată sfîrșită, mai beau un ultim pahar pe pragul casei, respirînd mirosul nocturn al mării. Trag zăvorul și mă duc în bibliotecă. Citesc, scriu pînă la ora zece. Apoi mă culc. Dorm „ca un prinț“, cu geamurile întredeschise pentru ca zorii să mă trezească.

Mi-am reglat viața, nu mai vreau alte povești.

Dar Istoria este un coșmar din care nu te trezești ușor. Ba chiar niciodată.

Ieri, în primele ore ale după-amiezii, vorbele bătrînei au început să mi se învîrte în cap. Întotdeauna s-a întîmplat așa: sînt pradă obsesiilor care mă invadează ca o ceață și sfîrșesc prin a acoperi soarele. Ceva mă chema la Callages, propriu-zis nu o voce omenească, deoarece toți protagoniștii sînt morți sau împrăștiati pe cine știe unde, ci mai degrabă ceea ce se numește, într-un mod de altfel ambiguu, spiritul locului. Or, în această după-amiază vințoasă, spiritul striga.

Mi-am luat mașina. Am plecat fără să mă gîndesc pe pista întortocheată de-a lungul mlaștinii, și care, strecurîndu-se printre trestii, pare să nu ducă nicăieri. Am reușit totuși să ajung pe un drum pe care l-am recunoscut imediat: calea principală de acces spre Callages. Simon o dorește sumptuoasă, largă, mărginită de plopi așezați în mod savant. Unii se uscaseră, alții fuseseră tăiați — am ghicit imediat originea stil-pilor care susțin plasele de pescuit pe

plajă — alții au prosperat, dar, nefiind niciodată îngrijiți, nu dau decît niște boschete încilcite. Drumul însuși a fost distrus în decursul acestor ani de părăsire.

În locul numit „Prăpăstiile“, efectiv, podul s-a rupt. A arunca un pod deasupra acestui mic fluviu renumit pentru repeziciunea și forța viiturilor sale pusesese destule probleme, iar Simon, îmi aduc aminte de asta, era foarte mîndru de soluția lui. Acest drum îl știam fragil și că depindea de o îngrijire continuă, dar de aici și pînă la această rapidă decădere! Apropiindu-mă de un pilastru am înțeles că talentul lui Simon nu era cu nimica vinovat. Desigur, un surplus de exploziv făcuse proba puterii sale devastatoare...

Vadul este încă vizibil, la o sută de metri în amont. Pe marile pietre romane am trecut ușor fluviul, de altfel redus, în acest anotimp, la un inocent pîrîias, dar care, în timpul ploilor de toamnă, se umflă în cîteva ore cu trei metri.

Pe celălalt mal începe regiunea Callages și fiindcă mașina înainta acum pe un drum mai liber, am văzut curînd ivindu-se în depărtare, printr-o adîncitură între dune, colțurile albastrii ale piramidelor. M-am oprit cu ochii fixați asupra acestei imagini pe care o brumă a nisipurilor o făcea puțin ireală și am știut, după emoția care mi-a umplut pieptul, de ce, de atîtea luni, tot amînasem ideea acestei călătorii. Trebuia să mă pregătesc în liniște și singurătate. Această iarnă nemișcată, această lungă așteptare răbdătoare, toate le vedeam acum ca pe un simplu preludiu al încercării prin care mă pregăteam să trec. Tot trecutul pe care, cu incetul, încercasem să-l imblînzesc și să-l conțin ieșea brusc la suprafață. Și simțeam cum viața mea, asemeni unui mecanism fragil pradă oricărui gest brusc, începea, în mod perceptibil, să se deregleze.

La cîteva kilometri de Callages m-am împiedicat de o grămadă de lemne. Pădurea tînără fusese devastată de o tornadă, iar copacii erau culcați la pămînt asemenea grîului peste care a pășit un animal greu. Nu mai poți intra acum decît pe jos. Așa că mi-am lăsat mașina, sau mai degrabă am ascuns-o, în spatele tufișurilor, cu toate porțile închise dintr-un vechi reflex.

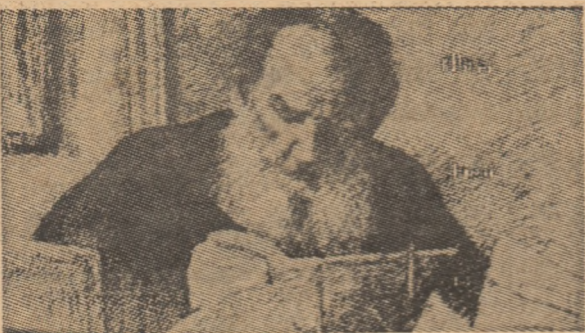
Vîntul începuse să bată mai tare, ca mai întotdeauna la această oră, sufla prin îngrămădeala de ramuri prin care îmi făceam cu incetul drum, gîndînd că, păstrînd acest ritm, nu voi mai ajunge seara acasă.

Într-adevăr, soarele aproape apunea atunci cînd, trecînd de ultima dună, m-am găsit deodată în port: mai degrabă pe ceea ce a rămas din acest port, căci l-au invadat lungi limbi de nisip, ștergînd cheiurile, debarcaderele, acoperînd cele cîteva veliere putrede pe care flutură zdrențe. Acoperișurile hangarelor fuseseră smulse și acolo, biciuite de vînturile marine, se împotmolesc marile mașini de cure eram atît de mîndri: tractoare, buldozere, screpere și macarale. Ele erau odată pictate uniform într-un portocaliu viu din care au mai rămas cîteva urme, dar ceea ce triumfă este galbenul murdar al ruginii, dar sub apăsarea unghiei fierul se fărîmă, ros de sare. Piramidele au rezistat; pe celălalt dig, căpitană pare și ea intactă. Cu toate acestea, o limbă de nisip, un vast plan inclinat, modelată de vînt, a invadat primele terase, scurgîndu-se prin geamurile sparte, prin porțile sfărîmate, ca și cum plaja însăși, smulgîndu-se mării, plecase la asaltul zidurilor. În apropierea piramidei neterminate, o macara gigant, rămasă în picioare, se balansează încet. Din biserică nu se mai vede decît acoperișul.

M-am apropiat. Pescărușii gemeau deasupra iazului. O dîră de fum urca de pe o terasă și mi s-a părut că aud voci. Apoi, fiindcă se lăsa noaptea, s-a aprins un foc, apoi altul, și iarăși altele, pe balcoane, la intrările cavernele. Un copil a apărut pe creasta unei dune și, văzîndu-mă, a luat-o la fugă. Figuri sălbatice au apărut, întunecate; am recunoscut dialectul țiganilor. Focurile ardeau mai sus, iluminau fațadele ca și giganticele scări în crepuscul... Callages nu era blînd cu cei care l-au construit! Cu toată lumina lunii, de zece ori era să mă rătăcesc. Am revenit înfrînt de oboseală, la miezul nopții, pe di-buite.

Traducere și prezentare de
Cristian Uteanu

Lev Tolstoy — Amintiri

● De curind a apărut la Paris, în Editura Albin-Michel, un important volum de amintiri asupra lui Lev Tolstoy, redactate, începând din 1914, de către fiica marelui scriitor rus, Tatiana. Sînt texte inedite, cu excepția celui publicat în 1928, sub titlul **Asupra morții tatălui meu în „Europe”**. Tatiana, născută în 1864, căsătorită cu Mihail Suhatin, a avut o fiică, de asemenea numită Tatiana. Este aceea care face astăzi publice prețioasele documente, într-o carte cu o prefață de Daniel Gilles, romancier și critic belgian, bun cunosător al literaturii ruse și specialist în Tolstoy (o intervenție a sa la colocviul de la Parma al Asociației Internaționale a Criticilor Literari a fost comunicată și cititorilor „României literare”).

În aceste **Amintiri** sînt evocate numeroase aspecte ale vieții familiale de la Iasnaia Poliana, personaje ce au intrat în **Război și pace**, precum prințesa Bolconski. În centrul cărții se află desigur mereu prezent omul fascinant, cu felurile și pitoreștiile lui contradictorii, nu mai puțin relevind contradicțiile dintre Lev Tolstoy și soția lui, Sonia.

Adevăratul Dali ?

● Romancierul Luis Romero, care-l cunoaște pe Dali de multă vreme, oferă acum o carte sub titlul **Tout Dali en un visage**, — un volum de 360 pagini cu numeroase ilustrații în negru și în culori (la Ed. du Chêne). Romero ne descoperă pe Dali prin relatarea a numeroase anecdote.

Altfel, ține să demonstreze că Dali a pictat relativ puțin, dar a vorbit foarte mult, prea mult, desigur! Așadar un „Dali asupra lui Dali”, — cam astfel s-ar putea caracteriza cartea apărută, cu eticheta „cea mai adevărată” dintre toate apărute pînă acum asupra originalului artist spaniol.

William Blake, desenator și gravor

● Interesul în Franța pentru opera lui William Blake se concretizează în apariția (la Ed. Flammarion) a primului volum din **Operele complete** ale marelui poet britanic. Traducerea e semnată de Pierre Leyris. Dar, pe lângă poetul-filosof, un „alt” Blake, încă necunoscut: pictorul și gravorul. Pe acesta și-au propus să-l arate publicului francez Nicole Tisserand și Michel Ornano, traducătorii studiului semnat în Anglia de Kathleen Raine. Peste 150 de reproduceri după desene, gravuri, tablouri ale lui Blake, sînt strînse într-un volum foarte căutat.

Palmares

● Pe lista celor mai jucate piese în ultimul an în R.F.G., Austria și Elveția, pe primul loc se află **Noile suferințe ale tinărului W. de Ulrich Plenzdorf** (R.D.G.), cu cifra de 686 reprezentații. Dintre autorii clasici, Brecht, Shakespeare, Molière și Schiller, în această ordine, au înregistrat numărul cel mai mare de spectacole.

Cota de popularitate

● În clasamentul celor mai populari actori americani, pe anul 1975, realizat pe baza voturilor publicului, conduce autoritar Robert Redford (**Marele Gatsby**). Și în anul trecut el fusese în fruntea listei. Urmează Barbra Streisand, Al Pacino, Charles Bronson, Paul Newman, Clint Eastwood, Burt Reynolds, Woody Allen, Steve McQueen și Gene Hackman. Pentru prima oară, după 25 de ani, John Wayne nu se află printre primii 10 (el ocupă abia locul 15).

Pe urmele lui Homer

● Televiziunea italiană a început turnarea unui film consacrat vieții „descoperitorului” Troiei, Heinrich Schliemann (1822—1890). Într-un serial compus din cinci episoade, rolul femeii, grecoaică Sophie, care din iubire pentru Schliemann a învățat pe de rost, **Iliada și Odiseea** și l-a însoțit pe învățat în explorările sale arheologice, pe urmele lui Homer, va fi interpretat de fiica lui Tyrone Power, Romina.

Brecht în Portugalia

© TEATRO AO SERVICO DA REVOLUÇÃO

● Pe scena teatrului din Lisabona „Sao Luis”, un ansamblu muncitoresc, „Grupo de Teatro de Mem-Martins”, a jucat piesa lui Brecht **Armele doamnei Carrar**. Spectacolul face parte dintr-o suită de manifestări închinată marelui dramaturg german. Și o serie de teatre din R.D.G. au prezentat spectacole în cadrul unei „Săptămîni Brecht” în Portugalia. În mai multe orașe, ansambluri artistice locale au inclus în repertoriu piesele **Domnul Puntila și sluga sa Matty**, **Cercul de cretă caucazian**, **Excepția și regula**. Caietul-program tipărit cu prilejul „săptămîinii Brecht” are o copertă sugestivă (în imagine).

Cel mai bun film iugoslav, 1975

● Opt jurii iugoslave au desemnat în unanimitate filmul de lung metraj **Asasinatul de la Sarajevo** drept cea mai bună producție cinematografică iugoslavă din anul 1975, propunându-l în același timp pentru prestigioasă competiție internațională anuală care acordă Premiul Oscar.

Michaux în actualitate

● Unul din cei mai interesanți poeți francezi contemporani, Henri Michaux (n. 1899, la Namur), tradus și în românește (de Vasile Nicolescu) este prezent din nou în librăriile din Paris cu placheta **Coups d'arrêt**, apărută în colecția „Le Collet de Buffle”. Volumul însumează poeme scrise în ultimii doi ani.

Premiul Scaron

● Tradiționalul Premiul Scaron, considerat un fel de „Goncourt al umorului”, a fost acordat pe anul 1975 cărții **Provence buissonnière** de Gabriel Domenech, apărută la Editura Albin Michel.

John Reed : Biografie

● Viața ziaristului american John Reed a fost ea însăși o cronică vie a luptei politice pentru dreptate socială. Autor al celebrei cărți despre marea Revoluție din octombrie, **Zece zile care au zguduit lumea**, John Reed a fost închis împreună cu muncitorii greviști la New Jersey, l-a însoțit pe Pancho Villa în Mexic, a vizitat fronturile de est și vest în primul război mondial și a participat la congresul de constituire a Internaționalei a III-a comuniste.

Recent, în Editura Knopf din S.U.A. a apărut o amplă lucrare biografică, scrisă de Robert A. Rosenstone și intitulată **Un revoluționar romantic : biografia lui John Reed**.

Manuscris Hegel regăsit

● În 1881, cu ocazia comemorării a 50 de ani de la moartea filosofului Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770—1831), dintr-o greșală, un manuscris al său a fost clasat și depozitat în arhiva filologului Moriz Haupt. Recent el a fost descoperit în arhiva Bibliotecii municipale din Berlinul occidental. Manuscrisul conține fragmente din prelegerile citite de Hegel la Jena și Nürnberg între anii 1808—1811.

Vermeer : Delft, pictură și realitate

Delft-ul lui Vermeer...

...și cel de azi

● La 15 decembrie s-au împlinit 300 de ani de la moartea marelui pictor olandez Jan Vermeer. Considerat de Jacob Burckhard, drept un artist minor, omagiat în schimb de Paul Claudel, Marcel Proust și Salvador Dali, uitat cu desăvîrșire în secolul 18 și redescoperit în a 2-a jumătate a sec. 19 ca unul dintre cei mai mari pictori al tuturor timpurilor, Vermeer a pictat în total 35 de tablouri care constituie piese de excepțională valoare.

Ioare în tezaurele marilor muzee din Paris (Luvru), Londra, Washington, Viena, Dresda și Berlin.

Numai de două ori a pictat Vermeer orașul Delft; mai precis, numai două lucrări sînt cunoscute, ambele rămase în Olanda: **Vedere din Delft și Stradă în Delft**. Dar este uimitor de similitudinea dintre atunci și acum, dintre pictură și fotografie, rezultată nu atât din detalii, cît din atmosferă.

Am citit despre...

„Morală elementară”

● TITLUL este al unei cărți de Raymond Queneau, una dintre expresiile nostalgiei recrudescențe a suprarrealismului în Franța. Printre poeme — de fapt aglomerații de cuvinte dispuse pe trei coloane — sînt înserate scurte texte în proză în care criticul ziarului „Le Monde” descifrează cerința ca scriitorii să aibă „conștiința profesională a stocilor”, să pîndească momentul cînd inspirația reapare ca frunza în virful ramului, să găsească rime bogate, să se întrebă, ce și cum de asta ar depinde soarta galaxiei, dacă e preferabil să folosească eufemismul sau litota. Onestitatea preconizată de scriitor e o onestitate a verbului, stăruința încăpăținată de a descoperi expresia perfectă.

Nu toate modulele de a concepe onestitatea sînt lesne inteligibile în afara mediului în care s-au născut și impus. În cartea sa **Nobletea eșecului (Eroi tragici din istoria Japoniei)**, Ivan Morris arată că lumea în general (și japonezii la fel ca toată lumea) îi preferă îndeobște pe învingători, dar „în complexa tradiție japoneză, există și alt tip de erou, un om a cărui carieră aparține de obicei unei perioade de neliniște și război și reprezintă exact antiteza ethosului împlinirii. Este omul pe care sinceritatea absolută îl împiedică să facă manevrele și compromisurile atât de adesea necesare pentru a avea succese în viață. La început, curajul și inițiativa

îl pot împinge rapid în sus, dar este sortit să piardă și va ajunge, inevitabil, la fund... Avînd în față perspectiva înfrîngerii, eroul își va lua de obicei viața, pentru a evita rușinea de a fi prins, pentru a-și răzbuna onoarea și a-și dovedi, pînă la capăt, sinceritatea. Moartea lui nu e un eșec temporar pe care cei ce îl urmează îl vor îndrepta, ea exprimă prăbușirea irevocabilă a cauzei susținute de el; practic vorbind, lupta lui a fost inutilă și, în multe cazuri, chiar dăunătoare”. În concepția japoneză, acest înfrînt care își urmează pînă la capăt destinul este totuși eroul desăvîrșit. Corolarul — exprimat prin noțiunile de harakiri și kamikadze — constituie, pentru neajaponezi, straniu, înacceptabilul produs al unei mentalități aducînd a fanatism. Dar chiar privită prin perdeaua groasă a incapacității noastre de a înțelege, chiar atunci cînd ne înfioară, prin neînduplecarea ei, integritatea absolută este un spectacol superb.

Și atât de rar... Pînă și triumfuri admirabile ale spiritului uman sînt minjite de neonestitate. În anul 1962, americanul James D. Watson și englezul Francis Crick au primit Premiul Nobel pentru că descoperiseră structura acidului dezoxiribonucleic (D.N.A.), descoperire esențială pentru înțelegerea mecanismului eredității și a altor funcții biologice primordiale. În 1962, Watson a publicat cartea de maxim succes **Dublul helix**, în care povestea cum a ajuns la această epocală descoperire. Unul dintre personajele negative ale cărții lui era Rosalind Franklin, o colegă prezentată ca o ființă certărească, năbădăioasă, retrogradă, care a pus tot timpul bețe în roate cercetării, încercînd s-o împingă într-o direcție neproductivă. Ani de-a rîndul, tineri cercetători din multe țări au văzut în această carte un ghid demn de a fi urmat pentru a ajunge la faimă științifică, la bogăție și reușită deplină în viață. Au trecut, de atunci, 13 ani. La capătul lor, scriitoarea americană Anne Sayre a publicat cartea **Rosalind Franklin și D.N.A.** Documentele și mărturiile strînse cu răbdare de Anne Sayre în acești 13 ani demonstrează că James D. Watson a calomniat-o pe Rosalind Franklin, după ce, mai întîi, își

insușise, fără știrea acesteia, rezultatele cercetărilor ei. Rosalind Franklin a murit de cancer în 1958, la vîrsta de 37 de ani, înainte ca Premiul Nobel să fi încununat o operă care era în primul rînd a ei. Coprematul Francis Crick, care califică **Dublul helix** drept „o aglomerare de minciuni odioase demnă de tot disprețul”, i-a explicat Annei Sayre că Rosalind Franklin ar fi ajuns și singură la descoperirea structurii D.N.A., că lucrările ei în această privință au fost capitale, ceea ce rezultă, de altfel, și din manuscrisele ei, publicate abia acum. Pe de o parte, o viață de renunțări, dedicată exclusiv științei, sfîrșită prematur și denigrată post-mortem, pe de altă parte o glorie zgomotoasă împingînd la infumurare și la atacarea reputației multor savanți valoroși (Rosalind Franklin reprezentînd numai unul dintre obiectivele calomniilor lui James Watson). Poate acoperi prestigiul Premiului Nobel o asemenea abatere de la „morală elementară” în sensul cel mai curent al acestei expresii?

La Academia Franceză s-a petrecut un eveniment fără precedent: pentru prima oară din anul 1816, cînd s-a stabilit statutul Academiei, unul dintre cei 40 de „nemuritori” a părăsit rîndurile altfel decît murind — prin demisie. Este vorba, se știe, de poetul Pierre Emmanuel, care și-a exprimat astfel protestul împotriva alegerii ca academician a fostului colaborant belgian Felicien Marceau. Explicația dată de Pierre Emmanuel mi se pare a fi cea mai potrivită concluzie pentru aceste rînduri despre onestitate: „Dl. Marceau e un bun scriitor. Dacă Academia Franceză ar fi un club și el ar fi fost ales de majoritatea membrilor, aș accepta această alegere. Dar Academia Franceză nu e un club. Este una dintre cele mai vechi și mai prestigioase instituții franceze. Dacă aș proceda altfel, m-aș considera neal față de demnitatea umană și față de memoria celor care, de dragul ei și al adevărului, au murit în Europa lui Hitler”.

Felicia Antip

Săptămîna internațională a filmului documentar

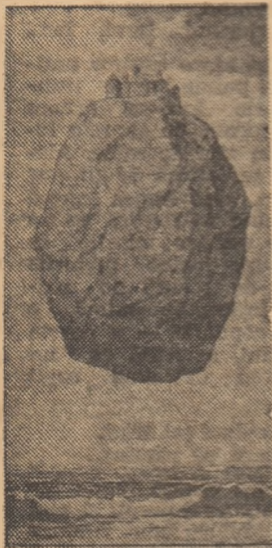
● Caracteristica principală a Săptămîinii internaționale a filmului documentar, desfășurată recent la Leipzig, în R.D.G., a fost reflectarea marilor evenimente politice și sociale ale acestui an.

S-au distins, printre altele, filmele **Bătălia din Chile** — lupta unui popor fără arme, de Patricio Guzman; **Drumul Soldatului** de Konstantin Simonov și Marina Babak (Uniunea Sovietică); **Oraș în zori** (R. D. Vietnam); **Saigon** — sfîrșit și început (Japonia); **Tărani** (Columbia).

Lucien Arnaud

● La vîrstă de 78 de ani, a încetat din viață actorul Lucien Arnaud. Împreună cu Charles Dullin, el a fondat Théâtre de l'Atelier; în calitate de profesor la Școala de artă dramatică din Paris a îndrumat începuturile actoricești ale unor actori celebri: Jean-Louis Barrault, Jean Marais, Jean Vilar, Jean-Louis Trintignant și mulți alții. Prieten cu Gérard Philipe și Jean Vilar, a făcut ani de zile parte din trupa T.N.P.

Explicații la Magritte

● Cînd vede muntii, pomi, nori, atunci le vede altfel decît ceilalți. Nu este un refuz al lumii raționale, ci un joc al fanteziei care pornește de la legături intime, între ființe și medii inconjurătoare. Pornind pe urmele biografiei lui René Magritte, un cercetător (A. M. Hammacher) încearcă să recompună articulațiile pierdute, neștiute, ca să explice splendidele capricii ale imaginației. În imagine: **Castelul din Pirinei** (1959) atestă iubirea lui Magritte pentru Edgar Allan Poe, care în povestirea sa **The Domain of Arnheim** descrie o fantastică masă arhitectonică suspendată ce reușea printr-o miraculoasă forță să se mențină în văzduh.

Paul-Louis Courier

● Pînă la 31 decembrie 1975 a fost organizată la Biblioteca municipală din Tours importanta expoziție consacrată elenistului și pamfletarului Paul-Louis Courier. Născut la Paris, la 4 ian. 1772 (mort, la Vêretz, la 10 aprilie 1825), P.-L. Courier s-a remarcat ca polemist și erudit. A tradus din Xenofon, dar celebru l-au făcut Pamfletele, care i-au adus și citeva luni de închisoare. În 1824 a publicat, însă, Pamfletul pamfletelor, făcînd apologia genului. A murit asasinat, în mod misterios.

Steinbeck: corespondență

● În cei șapte ani care au trecut de la moartea lui John Steinbeck au apărut foarte puține lucrări consacrate vieții și operei marelui scriitor american. De curînd însă, în Editura Viking din S.U.A., a apărut o carte de aproape 1 000 de pagini intitulată **Steinbeck: O viață reflectată în scrisori** și bazată în întregime pe corespondența întretinută de autor de-a lungul vieții.

Steinbeck scria scrisori cu pasiune, întrucît avea un cult deosebit pentru comunicație ca acțiune umană și, după cum adaugă un recenzent, o adevărată oroadă față de telefon.

Din 5 000 de scrisori mai importante, editorii cărții — Elaine Steinbeck, văduva autorului, și Robert Wallsten — au selecționat 700, completate cu o serie de comentarii și istorisiri biografice inedite. Volumul oferă o imagine plină de profunzime asupra personalității, caracterului, vieții, întâmplărilor și creației marelui scriitor.

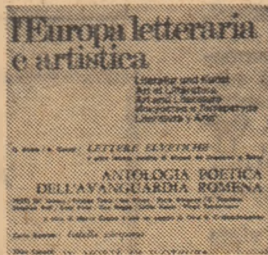
Patru eroine

● Desdemona, Fedra, Doamna Bovary și Anna Karenina, personaje ale literaturii engleze, franceze și ruse constituie subiectul studiului lui Michael Balck (**The literature of fidelity**, apărut în Editura Chatto și Windus), în care acesta conturează personalitatea eroinelor create de Shakespeare, Racine, Flaubert și Lev Tolstoi, pentru a demonstra felul în care fiecare autor a înțeles să înfățișeze fidelitatea eroinei sale.

Premiul literar „Iordan Iovkov”

● În orașul Tolbuhin din R.P. Bulgaria s-au sărbătorit 95 de ani de la nașterea scriitorului Iordan Iovkov. Cu acest prilej au fost acordate premiile literare anuale ce-i poartă numele. Laureatii sînt: Emilian Stanev (pentru întreaga sa creație) și criticul literar Simeon Sultanov (pentru cartea Iovkov și lumea lui).

„Antologia poetica dell'avanguardia romana”

● ÎN NUMĂRUL 6/1975, revista „L'Europa letteraria e artistica”, de sub conducerea lui Giancarlo Vigorelli și a lui Piero Scanziani, dedică 55 de pagini prezentării protagoniștilor avangardei literare românești, de la pre-dadaști la suprarealiști. Sint incluse, într-o succintă dar convingătoare antologie, texte poetice din zece autori: Urmuz, Tristan Tzara, Ion Vinea, Ilarie Voronca, B. Fun-

„Secolul lui Picasso”

● Sub acest titlu au apărut (la Ed. Denoel din Paris) două volume ilustrate cuprinzînd creația marelui artist dintre 1881—1937 (vol. I) și 1937—1973 (vol. II), respectiv 512 și 520 pagini. Autorul ediției — Pierre Cabanne, încearcă să prezinte nu atît „monumentul-Picasso”, cît omul, — pe care l-a urmărit din perioada boemei romantice din Barcelona, unde tinărul artist propunea, pentru cîteva pesetas, caricaturi consumatorilor prin cafenele, pînă la cea a anilor glorioși, nu fără a insista asupra biografiei pictorului în perioada pariziană, în care artistul a fost supus atîtor încercări, unele sub semnul sărăciei și al ignoranței mediului ambiant.

Aventură și artă

● O nouă ipostază a „samuraiului” Alain Delon. La 40 de ani, pregătește un rol de detectiv în serviciul poliției franceze, fără fapte spectaculoase și izbînzi de tip James Bond. E interesat de un rol mai interiorizat — declară el într-un interviu. În curînd va renunța însă la actorie. În domeniul teatrului și cinematografului, va lucra numai ca producător sau regizor. Nu dorește ca la 70 de ani să învețe mai departe texte pe din afară și să suporte lumina orbitoare a reflectoarelor.

Se știe că firea lui febrilă, în căutare de evenimente palpitate, l-a îndemnat să organizeze turnee de box, curse de cai. Ceea ce e mai puțin cunoscut e faptul că acest zvelt aventurier modern, căruia ziaristii i-ar putea cu greu reconstitui biografia, încărcată de povești dubioase, nu prea agreabile, rămîne un pasionat colecționar de artă. Pentru o pinză de Dürer a colindat Münchenul și pînă la urmă a cumpărat-o cu o jumătate de milion de mărci. Un manuscris al generalului De Gaulle l-a donat statului francez, după ce l-a achiziționat, după complicate și îndelungate tratative, la Londra.

Omagiu seniorilor jazzului

● În Editura Atlantic-Little Brown a apărut o culegere de eseuri dedicată de Ralph J. Gleason marilor figuri ale jazzului, și intitulată sugestiv: **Celebrîndu-l pe Duke**. Louis, Bessie, Billie, Bird, Carmen, Miles, Dizzy și pe alți eroi. Este o manifestare în plus a atenției reînnoite de care se bucură azi jazzul „clasic”.

doianu, Ștefan Roll, Șașa Pană, Geo Bogza, Gellu Naum, Virgil Teodorescu. Culegerea este completată de un studiu — asupra tendințelor manifestate în avangarda literar-artistică românească dintre cele două războaie, într-un context mai amplu, cultural, social și internațional — semnat de Ovid S. Crohmălniceanu.

Antologia a apărut sub îngrijirea lui Marco Cugno, traducător al textelor și alcătuitor al notelor critice și al fișelor biobibliografice ale scriitorilor prezentați.

Trebuie semnalată, de asemenea, excepționala ilustrare grafică, cuprinzînd portrete și desene ale autorilor, fotocopii ale volumelor lor, reproduceri după lucrări de Brăncuși, Victor Brauner, Marcel Iancu.

ATLAS

Solemna oră 11

ÎN ULTIMA dimineată a anului acela, Venezia era înfrigurată, umedă, grăbită, preocupată. Se făceau pregătiri, cumpărături, se gătea, se spăla, se împodobeau, dar totul cu un fel de oboseală tulburătoare lipsită de bucurie, fără acea așteptare copilăroasă care precede marile sărbători, dînd sens ostentativ și trecerii timpului. De fapt, cerul însuși era mohorit și taciturn, de acel gri pe care reflexele apei murdare reușeau să-l transforme în verde bolnav, încăpătinat în opacitate. Forfota trecătorilor masca vitrinele, ceața ascundea ghirlandele, lumina lăptoasă stingea lampioanele. Un fel de exasperare stăpînită trepida în aer în așteptarea sfîrșitului (de an, cel puțin). A fost destul însă ca întunericul să se indure și să se lase devreme spre pămînt pentru ca, printr-o răsturnare magică de umori, atmosfera să se schimbe. Hotărîsem să sărbătorim anul nou străbătînd orașul la ore diferite, pentru a lua pulsul diferit al creșterii sărbătorii. Odată seara căzută, am pornit prin oraș din nou. De data asta, luate deodată, străzile deveniseră feerice și puțin populate, prăvăliile dădeau să se închidă. Cu excepția noastră, și a celor care, ca și noi, aleseseră din spectacol numai calitatea de spectatori, lumea se stringea acasă. Am făcut în vreo două ore și jumătate drumul de la San Marco la gară și înapoi, pe alte străzi, pe alte poduri, pe alte cheiuri și, treptat, pe parcurs, aspectul orașului se modifica: începeau să apară grupuri încărcate de daruri care mergeau să sărbătorească anul nou la rude sau la prieteni; apoi, mai tirziu, perechi elegante care se îndreptau spre restaurantele de lux. Crișmele dinspre gară, populare — pentru venețieni, nu pentru turiști — se umpluseră de bărbați între două vîrste care trecuseră să se învelească înainte de a ajunge acasă, unde urmau probabil să mănînce în familie și să se culce imediat după ora douăsprezece. Mai mult decît restul festiv al lumii, aceștia din urmă — feroviari, gondolieri, muncitori comunali — ne-au încălzit de dorința de a le fi alături, de a participa într-un fel la aceea atît de obligatorie sărbătoare. Am reușit să facem rost de o rămurică de brad și de două capete de ghirlande aurii cu care ne-am întors și ne-am împodobit camera, în așteptarea solemnei ore 11 (miezul nopții de la noi) cînd urma să deschidem șampania adusă de-acasă. Îmi amintesc că eram foarte emoționați, că stăteam pe scaune stingaci și cu paharele în mină, ca și cum abia ne-am fi cunoscut sau ca și cum am fi fost într-o foarte protocolară vizită. Momentul ceremonios nu se potrivea cu intimitatea noastră obișnuită și o învinșese, scoîndu-ne nu numai din obișnuințe, ci și din decența de a nu ne părea nouă înșine — prea serioși fiind — afectați și emfatici. A fost una dintre orele cele mai neobișnuite pe care le-am petrecut vreodată, atînci, între miezuri de noapte simbolice și deosebite: a fost revelațiunea cel mai solemn de care îmi amintesc, acolo, între tapetele roșii și mobilele clătîitoare ale camerei ancestrale, cu gîndul încordat peste mii de kilometri la bucuriile și spaimele deosebite ale altei lumi. La 12 fără un sfert am pornit cu șampania care mai rămăsese și cu paharele virite în buzunare spre piața San Marco. Credeam că vom fi singuri, sau aproape singuri, și voiam să mai ciocnim odată la anul nou italian în sunetele împărătești ale clopotelor și în bătăile ceasului cu atleți de fier. Spre surprinderea noastră, însă, piața era plină de oameni, tineri de toate rasele — japonezi, negri, arabi, indieni, europeni, italieni, și chiar și grupuri mai așezate, probabil călători din țările socialiste. Toată lumea se felicita, își dădea mina, își ura fericire în cele mai neînțelese limbi de pe pămînt, toată lumea era emoționată și cînta, toată lumea ținea sticle scoase de la piept, pahare extrase din mânusi. Era o veselie plină de sensuri care o depășeau, de planuri și de speranțe pe care nu reușea să le încapă. Era o fraternitate în care ne simțeam cu toții la fel de bine și de neînțeleși. Goală, sticla noastră de șampanie a plutit o vreme printre gondolele trase la tîrm, apoi s-a îndreptat curajoasă spre larg, sub raza intermitentă a focurilor de artificii care îi luminau eticheta Zarea.

Ana Blandiana

DIN POEZIA CUBANEZĂ

Nicolás Guillén: Ana Maria

Ana Maria,
cosița ce-ți cade
pe sinul involt, mă privește
ca ochii de șarpe
din răsucita lor piele.
Dintre toate farmecele tale
cel mai mult mă vrăjește surîsul
prin care arzînd îți ascunzi

flacăra ce însăși tu ești.
Mijește cînd te bîntuie
nori grei de gînduri
și pe trupul tău metalic
furtuna se întinde
ca un suav și trîndav
șarpe suspendat.

Raul Rivera: Guevara

Cred în metafora
ultimelor lui mădulare
și în pămîntul
care chiar acum
il preschimbă
în apă
nor
ploaie
griu
piine.

Cred în firele bărbii lui
acum piatră
ramură
sau floare de pădure.

Cred în unghiile lui:
zece întunecate păsări
în zbor peste mare.

Cred în austeritatea
visului lui
și în furia cuvîntului său.
Cred în părul lui
și în încălțările lui.
Cred în duiosia lui
pentru imn
pentru explozie
pentru colb.

Fayad Jamis:

Poporul afirmă — nu există moarte!

Nu există moarte — doar iarbă
calcinată.
Nu există moarte — doar sînge în
bulboane.
Nu există moarte — doar fiare răscuțite.
Nu există moarte — doar vieți ce dau
în floare

în minunata primăvară
Nu există moarte. Nuferii explodează
întruna
peste tăcerea bombelor.
Nu există moarte. Nu există decît
izbinda.

Cerul senin e un cer de sărbătoare.
Va cădea ploaia.
Cadavrele dușmanilor noștri se vor
infunda și mai mult

în noroi.
Ochii lor vor putrezi în noroi.

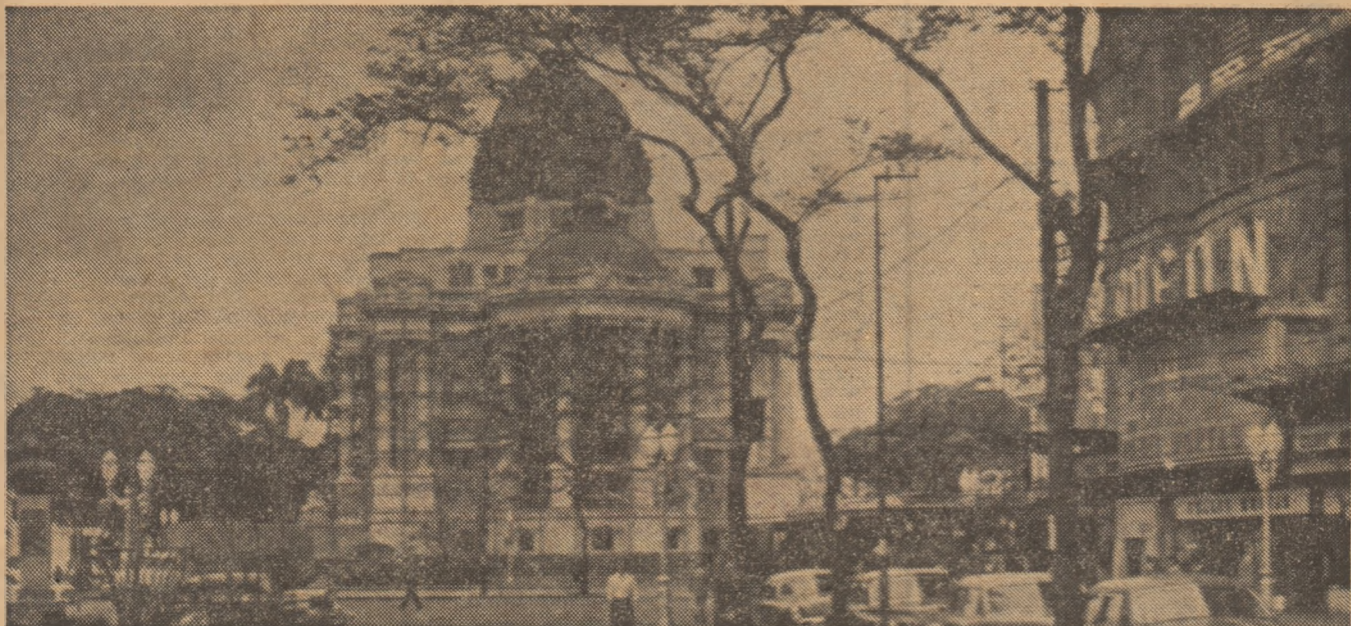
Mîinile lor vor putrezi în noroi.
În noroiul vieților lor și în noroiul
morților lor

se vor topi,
pentru totdeauna se vor topi în
noroiul mirșăviei.
Și în fiecă nufăr involt va străluci
victoria noastră

umedă de cea mai limpede rouă.
Și în fiecă nufăr ce se va deschide
se va deschide o gură
ca să strige: Trăiască,
trăiască eroii patriei noastre!
Trăiască fiii pămîntului,
apărătorii pămîntului.
Slavă nemuritorilor eroi căzuți pentru
patriei

În românește de Aurel Covaci

Rio de Janeiro — edificiul Senatului

Universalitatea culturii românești

SCRIITORUL brazilian de origine română Nelson Vainer, neobosit propagator al culturii române în Brazilia, a pus la îndemâna cititorilor din marea țară de pe continentul latino-american un nou volum dedicat culturii române. Este vorba despre lucrarea de sinteză intitulată *Universalidade da cultura romena*

(Universalitatea culturii românești), care a văzut lumina tiparului la Editura Livraria din Sao Jose.

Realizarea acestui compendiu de către Nelson Vainer continuă o prestigioasă activitate editorială desfășurată de scriitorul brazilian pe parcursul a aproape 15 ani. Amintim câteva dintre lucrările din sau despre cultura română traduse sau realizate de Nelson Vainer: *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, *Antologia prozei române*, *Antologia poeziei române* (2 volume), *Brâncuși — viața și opera unuia dintre cei mai mari sculptori ai lumii*, *de origine română*, *Vacanțe în România*, *Evenimente din război* de Mihail Sadoveanu, *Drumul spre cer* — culegere de proză scurtă românească, *Costandina* de Zaharia Stancu, Mihail Eminescu — *Sara pe deal*.

În prefața cărții recent apărute, pe care o semnează Sydney Santos, prorector al Universității Federale din Rio de Janeiro, acesta apreciază că lucrarea lui Vainer servește scopului popularizării în Brazilia a contribuției pe care cultura română o aduce la îmbogățirea patrimoniului spiritual al umanității. „Și — arată Sydney Santos — după ce va termina lectura lucrării de față, cititorul va constata că [...] această contribuție este efectivă. Prin acest volum, Nelson Vainer ne face marele serviciu de a aduce România în mijlocul nostru”.

În cuvântul către cititorul brazilian, pe care Zaharia Stancu l-a scris la solicitarea lui Vainer cu trei luni înaintea stingerii sale din viață, se arată: „Literatura română, cu vechile ei tradiții progresiste, este legată indisolubil de lupta maselor populare pentru libertate și o viață mai fericită. Această literatură circulează datorită operelor scriitorilor clasici și contemporani, în rindul valorilor spirituale universale. Operele noastre sînt traduse și publicate în zeci de limbi, în țări care acoperă întreaga suprafață a globului. Ele se fac mesagerii unui nou umanism, care corespunde etapei actuale de dezvoltare a poporului român, idealurilor sale sociale și politice...”

Lucrarea lui Nelson Vainer debutează cu un capitol în care face o „Sinteză a istoriei poporului român”, trecînd în revistă momentele cele mai semnificative din zbuciumata noastră istorie milenară pe aceste meleaguri. Urmează apoi o amplă secțiune care ilustrează titlul lucrării: „Locul României în cultura universală”. „În decursul secolelor [...] poporul român a creat opere de mare valoare, care semnifică contribuția sa de geniu la îmbogățirea umani-

tății — scrie N. Vainer. O istorie completă a acestei contribuții s-ar cădea să fie făcută de o echipă întreagă; lucrarea de față, elaborată de o singură persoană, se limitează la a sublinia cele mai semnificative momente ale civilizației românești, fiind întregită cu note asupra celor mai mari personalități române, care au primit girul recunoașterii universale”.

Care sînt aceste personalități asupra cărora se oprește Nelson Vainer? Nicolaus Olahus („ale cărui lucrări despre Transilvania, Moldova și Muntenia, precum și corespondența sa cu Erasmus din Rotterdam au o mare valoare literară și istorică”), Miron Costin („mare istoric, care în lucrările sale descrie admirabil scene din viața poporului român și din războaiele împotriva dominației otomane”), Nicolae Milescu („primul «om universal» din cultura română”), Dimitrie Cantemir („O culme a umanismului românesc, primul savant român de renume mondial”). Urmează apoi reprezentanții „Școlii Ardelene” („mișcare patriotică în lupta pentru eliberarea națională”). Ion Budai-Deleanu, unul dintre reprezentanții săi, „alegîndu-și o temă tratată de Cervantes în Spania, Merimée în Franța, Pușkin în Rusia, a creat și el o mare operă”.

Un loc aparte este dedicat literaturii populare, „acest fabulos tezaur spiritual al românilor...” De altfel, pentru a-i da cititorului de limbă portugheză posibilitatea de a se convinge singur de valoarea *Mioriței*, Vainer introduce în volum traducerea integrală a baladei. Tot despre recunoașterea universală a *Mioriței* vorbesc și traduceri ale ei în diferite limbi, pe care autorul le citează în lucrarea sa.

DINTRE scriitorii clasici ai celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, Vainer se oprește asupra lui Alecsandri, Eminescu, Creangă, Caragiale. Scriitorul brazilian pune în valoare personalitatea marilor noștri clasici prin compararea lor cu mari personalități universale ale unor culturi cu largă difuziune. Astfel, el reia o afirmație a lui Hubert Juin, care scria că: „Eminescu reprezintă pentru România ceea ce reprezintă Dante pentru Italia sau Victor Hugo pentru Franța”. „Pentru povestirile și narațiunile sale, comparabile cu cele ale lui Andersen, Perrault și frații Grimm, Ion Creangă se situează printre marii povestitori ai literaturii universale...” Caragiale, „autorul unei opere ca *O scrisoare pierdută*, tradusă în peste treizeci de limbi, înalță comedia și schița umoristică românească la nivelul cel mai înalt al literaturii universale”.

Dintre ceilalți scriitori români, autorul se oprește asupra lui Panait Istrati, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Zaharia Stancu.

Aprecierile lui Vainer nu se limitează doar la fenomenul literar, tabloul prezenței românești în lume fiind surprins mult mai complex. Nu lipsesc referirile la contribuțiile românești în îmbogățirea artelor plastice (N. Gîrghel, Brâncuși), a muzicii (George Enescu, Dinu Lipatti, Mihail Jora), științei (Nicolae Iorga, Aurel Vlaicu, Traian Vuia, H. Coandă, Victor Babeș, Emil Racoviță, Ana Aslan).

Ultimul capitol al lucrării, intitulat „România în viața politică internațională”, este dedicat politicii externe a țării noastre, „marelui prestigiu cucerit în lume de România, ca urmare a eforturilor susținute depuse pentru promovarea unor relații de prietenie cu toate țările lumii”.

Nicolae Nicoară

Sport

Cînd ne iubește jderul lunii

● ÎN ZĂPEZI, cu suflute de măr, sărutul clipei unice țîșnind din lebăda ce-o înalță oceanele, odată într-un an, și o pun să cînte de nemurire, cu magii, cu brazii, cu cerbii opriți sub brazii ca să bea apă verde din mugurii atîtor vinători neimplinite. S-au-de-un domn al Țării de Sus sau cîntecul de gheață-al Dunării de jos? Ne bate-n timpă raza de sînge a colindului că:

pe geana cerului,
sub stîlpul vierului... lerui, ler...

se petrece, în afara tuturor patimilor sau în palma lor de trandafir, călătoria într-un arbore deschis cu cornul de caprele locuind într-un vîrf de sabie. Jderul lunii ni se atîrnă de gît, ar trebui, acum, cînd lumea lunecă pe sînii arzînd în flacără ce nu frige, să ne spălăm miinile în blană de vulpe jucînd pădurile Canadei pe două cutii de chibrite. Se întîmplă-n inimă o noapte din copilărie — o poartă sare din țîșni, azvîrlită cu un covrig cu mac dat unui copil peltic:

și pă leagănu' șel sfînt,
șe școboară pă pămînt...

Cei mari (ca vîrstă) fugim îndărăt, cei mici (mai dreți și mai aproape de făptura unui ienupăr împodobit cu inima rîndunicii și cu fantoma unei veri îngropate-n griu și frunze inspirînd vedenia ploii) se duc, bîlbîcî, în bulboana riului, în mătasea speranței, în aerul ăla ce ne inundă miinile, transformîndu-le în aripi. Odată sau niciodată într-un secol. Intrăm în ultimul pătrar de veac al mileniului doi. Mă ia amețea prin toate oasele. În noaptea asta sîntem contemporani cu căderea Romei (încă sîntem!) și ne uităm, noi, cei mari (ca vîrstă), cum copiii noștri trec, în sînii vechi, pe drumuri împlete-tite, să se instaleze cu iepurii, cu ciinii, cu brazii și cu clopoșii lor în fagurii mileniului trei. Nu pot să le spun decît atît: lăsa-ți-ne nouă nădejdea și la mulți ani!

Fănuș Neagu

REINNOIȚI-VA
ABONAMENTELE
LA
„ROMÂNIA
LITERARĂ”

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director: GEORGE IVAȘCU

